STRIPSCHRIFT

INTERBELLUMSTRIPS
REINHARD KLEIST

NUMMER 399 * €6,90

GRIFFO

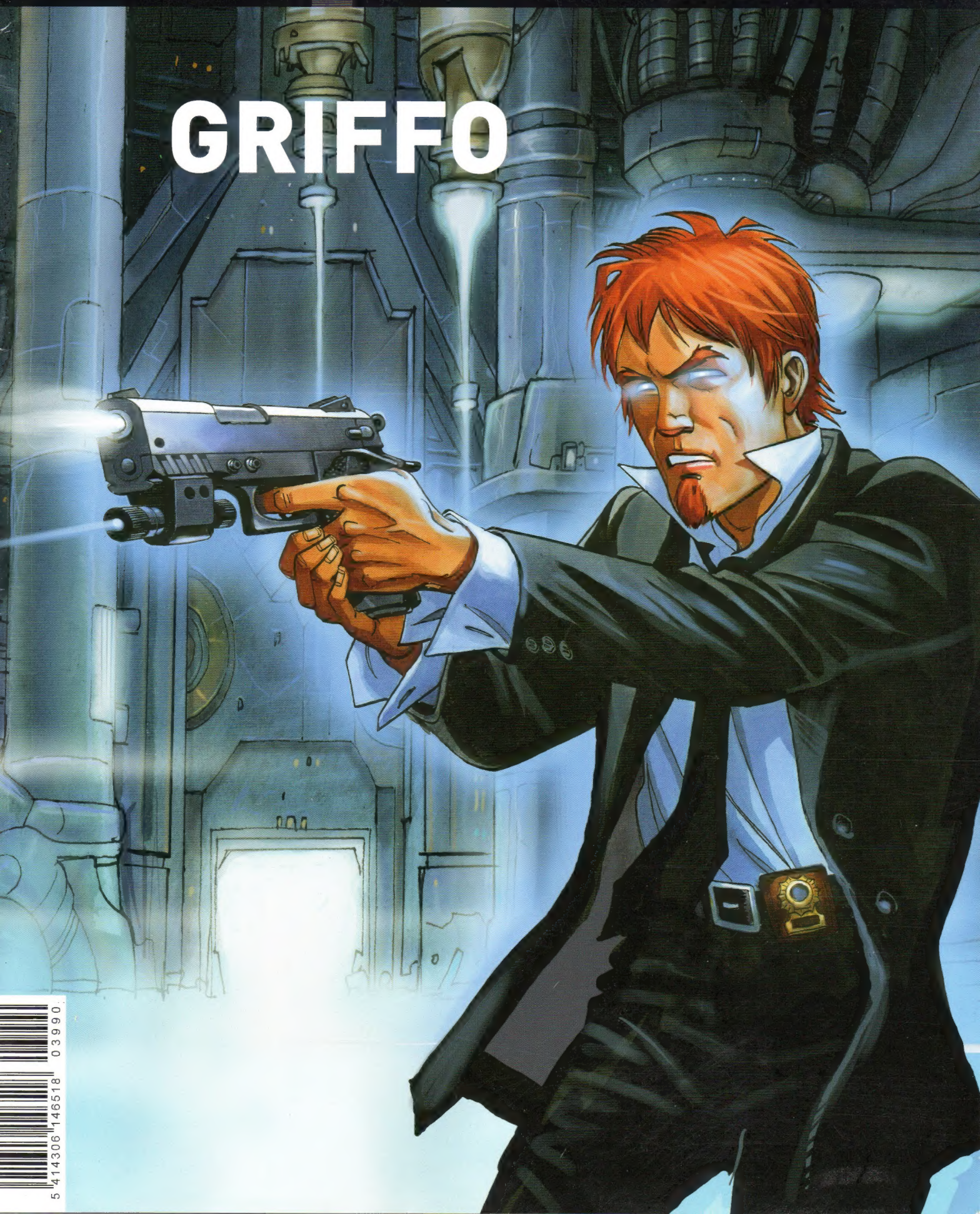

5 414306 146518 03990

→ REDACTIO

De BNS is opgericht! De BN-wat? De Beroepsvereniging Nederlandse Stripmakers. Met *www.stripmakers.nl* als website. Doel is de gezamenlijke belangen van deze solitair levende artiesten te behartigen. Een goed initiatief want de meeste stripmakers hebben moeite met 'self-marketing' en een gebrek aan commercieel talent. Bovendien is het ook nog eens een ongrijpbare groep individualisten die moeilijk op één lijn valt te krijgen.
Hopelijk sterft de BNS niet dezelfde zachte dood als de oprichting van een eerdere beroepsvereniging begin jaren 1970. Willy Lohmann en Fred Julsing trokken toen de kar, omdat de positie van freelancers ten opzichte van de opdrachtgevers (vooral VNU) nogal wankel was. 'Julsing stuurde direct een bericht naar het ANP met als strekking 'vakbond voor striptekenaars opgericht'', weet Lohmann zich nog te herinneren. 'De publiciteit leverde vooral aanmeldingen op van voor ons onbekende tekenaars. Die dachten de buit eindelijk binnen te halen.' Later nam de FNV nog contact op met de vraag of de stripberoepsvereniging zich bij de kunstentak van de vakbond wilde aansluiten. 'Ik heb toen alle leden opgetrommeld voor een overleg op het FNV-kantoor in Amsterdam. Rijen koffie- en theepotten stonden er opgesteld. Maar alleen Patty Klein en ik kwamen opdagen!'.
Zouden de hedendaagse tekenaars wèl gevoel voor collectieve verantwoordelijkheid hebben?

→ OMSLAG

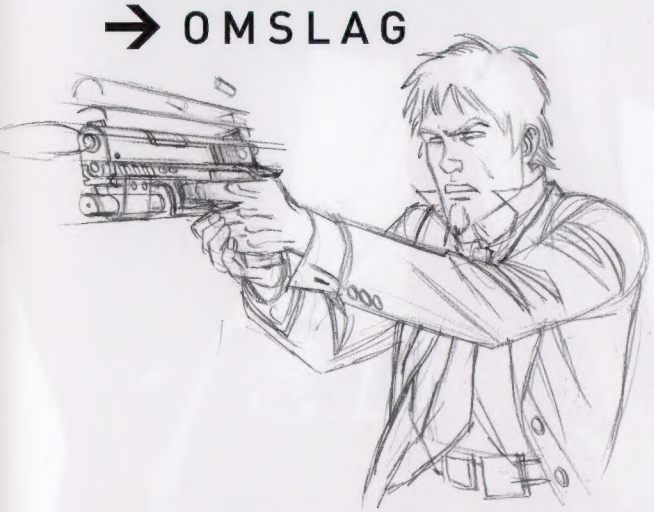

Griffo maakte speciaal voor *Stripschrift* een omslagtekening. Hij stelde die samen uit twee tekenelementen. Eerst startte hij met het ruwe idee van een achtergrond waarvoor hij één van de decors uit de reeks *Ellis Group* gebruikte. Daarna maakte hij een opzet van het personage; na de ruwe schets volgde het definitieve tekenwerk en de inkleuring. De twee laatste elementen heeft hij vervolgens samengesmolten en bijgewerkt met behulp van Photoshop tot een coherent geheel.

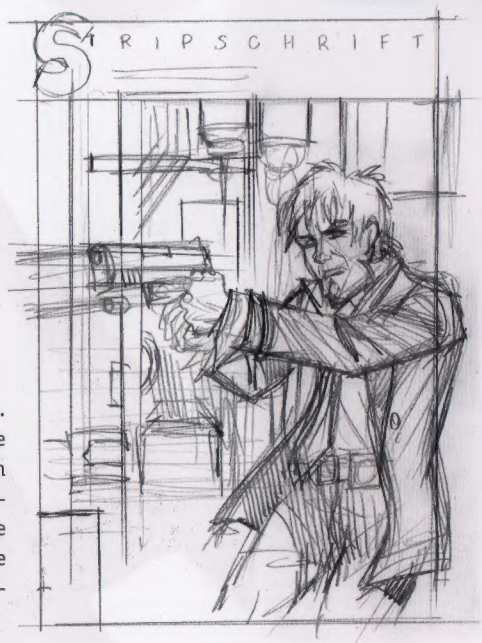

INHOUD

2 **ACTUA**

10 **GRIFFO**
Teus de Kruijf

18 **REINHARD KLEIST**
Rik Sanders

21 **BITS & PIECES**
Ben Bits

22 **DE 42e JAARGANG**

28 **INTERBELLUMSTRIPS**
Willard Mans

34 **STARS & STRIPS**
Olav Beemer

36 **DE BOVENTOON**

44 **HEINZ SERVICE SPREAD**

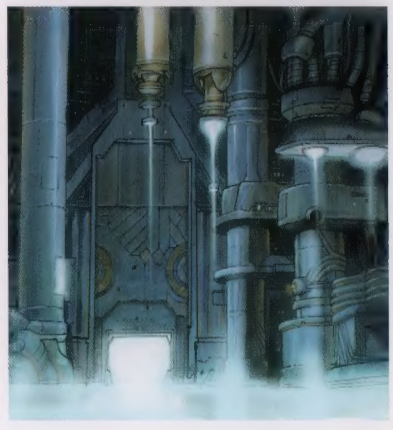

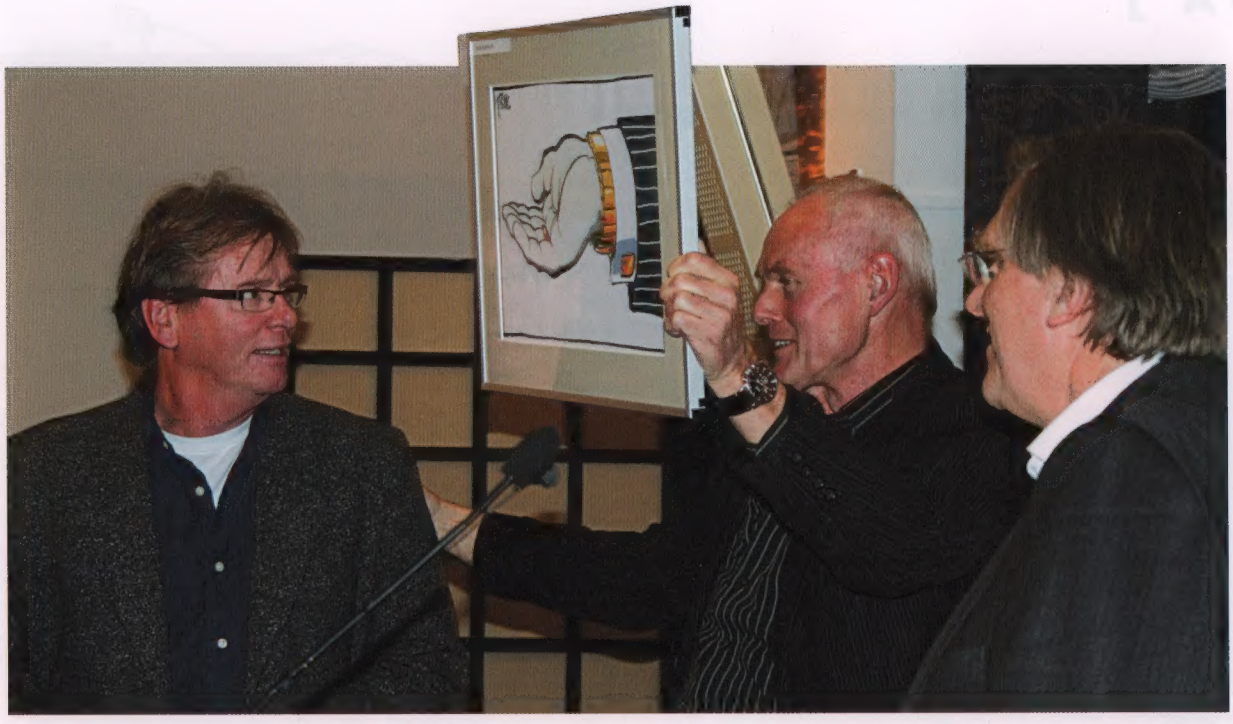

FOTO HAN VAN BUUREN

VAN LINKS NAAR RECHTS - **Prijswinnaar Tom Janssen, organisator Hans IJsselstein Mulder en Arjo Klamer voorzitter van de jury.**

Inktspotprijs 2008 naar Tom Janssen

Perscentrum Nieuwpoort 15 januari 2009, donderdagmiddag laat. De Provinciezaal van het perscentrum in Den Haag loopt vol. Voor de vijftiende keer wordt hier de prestigieuze winnaar van de Inktspotprijs bekendgemaakt, de trofee voor de beste politieke prent van 2008. Een initiatief van de Stichting Pers en Prent en de Kunstcommissie van Perscentrum Nieuwspoort. De politieke satire groeit en bloeit. Er is veel talent. Prijsuitreiking, tentoonstelling en productie van de catalogus worden financieel ondersteunt door de Stichting Democratie en Media en verzekeraar Achmea. De stichting Democratie en Media stamt nog uit de Tweede Wereldoorlog. Deze organisatie is opgericht door de verzetskrant *Het Parool* en nu grootaandeelhouder van krantenconcern PCM.

Kunsthistoricus en theaterwetenschapper Hans IJsselstein Mulder, voorzitter van de Stichting Pers en Prent, begroet de gasten, waaronder 'Godfather' Peter van Straaten. IJsselstein Mulder refereert in zijn toespraak aan twee belangrijke gebeurtenissen: het overlijden van seniortekenaar Fritz Behrendt en de arrestatie van tekenaar Gregorius Nekschot. Volgens juryvoorzitter Arjo Klamer, hoogleraar economie van kunst en cultuur was ook dit jaar het aanbod groot en de kwaliteit voortreffelijk. De jury, die verder bestond uit Pia Dijkstra en Wouter Kurpershoek, had het moeilijk. De belangrijkste onderwerpen waar de tekenaars hun inspiratie uit haalden waren de film Fitna, de kredietcrisis, Wouter Bos en de banken, de Amerikaans verkiezingen, de Olympische spelen, het drama in Zimbabwe, en de strijd voor persvrijheid en het milieu.

Bij de selectie van de tekeningen hanteerde de jury drie criteria, 'Beeld', 'Inhoud' en 'Humor'. Voor de eerste keer in de historie van de prijs worden er in deze drie categorieën eervolle vermeldingen toegekend. Voor de categorie 'Beeld' gaat deze naar de tekening *Fitna* van Ruben L. Oppenheimer, voor 'Inhoud' postuum naar Fritz Behrendt voor één van zijn laatste prenten, waarin hij de staatsvijanden van Amerika afbeeldt. De laatste eervolle vermelding, in de categorie 'Humor', gaat naar Tom Janssen. De prent waar men volgens juryvoorzitter Arjo Klamer het langst om moest lachen. Balkenende staat voor de spiegel en imiteert Obama: 'Ja wij kunnen'.

Om de spanning te vergroten toont juryvoorzitter Arjo Klamer de tekening die het 'net niet' gehaald heeft. Eentje van Joep Bertrams met als titel *Het geloof is terug*. Een teleurgesteld bankier knielt en bidt voor een dood plantje dat een dalende beurskoers laat zien. Joep Bertrams is al in het bezit van de Inktspotprijs 2005 en zal deze teleurstelling dus wel kunnen verwerken.

Opvallend is dat de winnende prent van 2008 ook weer de kredietcrisis als onderwerp heeft. Alweer een tekening van niemand minder dan Tom Janssen. De illustratie werd 23 september 2008 in dagblad *Trouw* gepubliceerd. Volgens de jury is het 'een harde prent die in al zijn simpelheid ongelooflijk sterk is'. Voor Tom Janssen is het de tweede keer dat hij in het bezit komt van de fel begeerde trofee. In 2004 ontving hij de prijs met een tekening over de genocide in Darfur. HvB

→ SUVAAL

IK ZIT DIT JAAR IN DE STRIPSCHAPPRIJS JURY...
EN NU BEN JE EEN SELECTIE AAN HET MAKEN VAN MOGELIJKE WINNAARS?
NEE, IK ZOEK UIT WIE 'M NOG NIET GEHAD HEEFT!

DE STRIPWERELD LEEFT, EN HOE! OP DEZE PLAATS GEEFT STRIPCOLUMNIST ERWIN SUVAAL HIEROP ZIJN PERSOONLIJK COMMENTAAR.

ERWIN.SUVAAL@STRIPSCHRIFT.NL

Sigmund bepaalt je geluk

In het Nederlands Stripmuseum in Groningen opent Minister Plasterk op 18 mei een grote exposite rond de krantenstrip *Sigmund* van Peter de Wit. Verzekeraar Achmea is, samen met *De Volkskrant*, hoofdsponsor van de tentoonstellling *Nederland volgens Sigmund*.
Aanleiding voor de expositie is dat *Sigmund* in 2009 vijftien jaar in *De Volkskrant* staat. Het Nederlands Stripmuseum wil echter meer dan een overzicht bieden van '15 jaar Sigmund', laat samensteller Frans Le Roux weten. Hij stelt dat De Wit via de dagstrip al jaren met een kritische en amusante blik volgt hoe de Nederlander omgaat met allerlei maatschappelijke en sociale ontwikkelingen. Daarom is gekozen voor een thematische opzet van de tentoonstelling, met thema's als werk, relaties, gezin, de multiculturele samenleving, geluk, therapie en geld. In korte begeleidende teksten wordt 'De stand van het land' over deze specifieke onderwerpen toegelicht. Ter lering en vermaak kan men zo de eigen opvattingen 'meten' met de rest van Nederland, aldus Le Roux.
Centraal in de tentoonstelling staat de interactieve Sigmund Therapiemachine. Dit is het behandelkamertje van Sigmund. Daarin kunnen bezoekers plaatsnemen tegenover een 'levensechte' bewegende en sprekende projectie van de strippsychiater. Vraagstelling van de behandeling is: 'Hoe gelukkig ben je?' Sigmund stelt in een interactieve sessie uiteindelijk een diagnose. RS

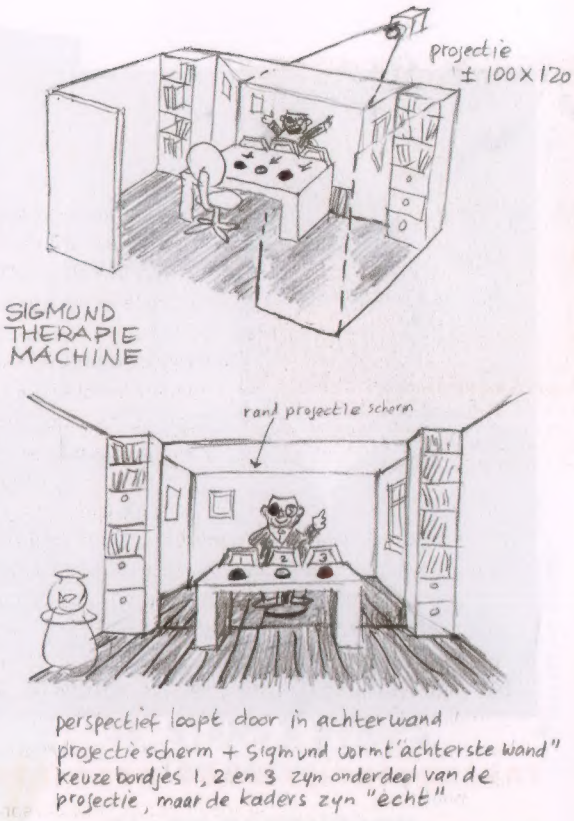

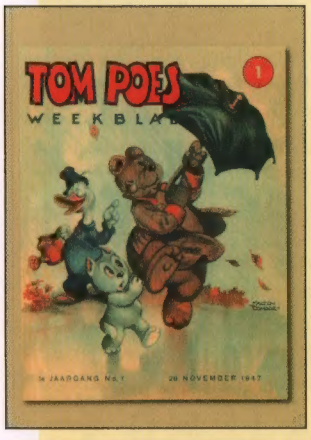

Heruitgave Tom Poes Weekblad ziet het licht

Na een hoop gesteggel over rechten is dan eindelijk de eerste band van de herdruk van *Tom Poes Weekblad* uitgekomen. Uitgeverij Boumaar had al vanaf 1999 plannen om het stripblad integraal uit te geven en leek vorig jaar dan eindelijk de daad bij het woord te voegen. Maar eigenaar/uitgever Ron Streppel was iets te voorbarig met het roepen dat hij de rechten op de heruitgave van het weekblad had verkregen. Dat is inmiddels eindelijk geregeld.
Tom Poes Weekblad was één van de eerste stripbladen die na de Tweede Wereldoorlog uitkwamen in Nederland. Het herbergde niet alleen afleveringen van *Tom Poes* en *Don Sombrero* van Toonder, medewerkers van de Toonder Studio's konden ook eigen producties plaatsen. In het periodiek stonden bij voorbeeld bijdragen van Wim van Wieringen (*Simpelman*), Frits Godhelp (*Bas en van der Pluim*), Wim Lensen (*Professor Eureka*), Henk Sprenger (*Piloot Storm*) en Hans G. Kresse (*Erik, Xander*). Pakweg de eerste dertig nummers zijn mooi gedrukt; daarna werd het met de kwaliteit van het papier, het formaat en de verhalen allengs minder.
Boumaar wil de vier jaargangen van het stripblad (1947-1951) in dertien banden uitbrengen. Een band kost €44,95. Ze zijn los te koop, maar je kunt ook abonnee worden op de hele reeks. De facsimile is jammer genoeg niet helemaal geslaagd. Op sommige spreads lopen er in het midden tekeningen de rug van het boek in. Dat is zonde. Boumaar had de middenplaten na het scannen uit elkaar moeten trekken. Ook jammer is de fout in nummer elf: daar staat een extra brievenpagina die ook al in nummer tien stond. De oorspronkelijke pagina blijft nu onbekend. Hopelijk voegt Boumaar deze nog als erratum toe in een volgende band of als PDF op *www.boumaar.com*, de website van de uitgeverij. RS

→ FLITSEN

➲ Als Bonte magazine nummer 13 verscheen de herdruk van het uit 1994 daterende album *De ware wereld – De puberteit van Suster en Wiebke*. In deze parodie van Tom Bouden bemerkt de puisterige Suster gevoelens voor dezelfde sekse en ondergaat Wiebke haar eerste maandstonde. ➲ Nog tot en met 17 mei is in het Grand Café van kasteel Groeneveld (Baarn) een 'graphic poetry'-expositie te bezoeken met gedichten van Mark Boog die worden geïllustreerd door atoomstijltekenaar Michiel de Jong (*Lana Planck*). ➲ Vanwege 25 jaar *Urbanus* verscheen dit voorjaar de super-de-luxe box *Linthout's Favorites*. Het bevat vier verhalen op luxe groot formaat met een originele pagina. ➲ De animatiefilm *Monsters vs Aliens* van Dreamworks kende een opmerkelijke promotiestunt. Tijdens de finale van de Amerikaanse Superbowl werd een spot in 3D uitgezonden. Daarvoor werden liefst 150 miljoen 3D-brillen uitgedeeld. ➲ Studio Noodweer publiceerde haar jaarverslag over 2008, het 5e jaar op rij, een 48 pagina's tellend album waarnaar door liefhebbers elke keer weer reikhalzend wordt uitgekeken. Deze keer is het omslag een parodie op de strip *Leonardo* van Turk en De Groot. Chapeau! ➲ Pieter de Poortere's tekstloze *Boerke*-strip wordt voortaan zowel in het Nederlands als in het Frans uitgegeven door Glénat. ➲ *Sammy* is niet meer. Met het verschijnen van deel 9 (*Boy*) hangen Raoul Cauvin en vooral Jean-Pol – hij kan het tekenen van *Sammy* niet langer combineren met zijn werk voor Studio 100 – de serie aan de wilgen. ➲ De expositie *Ceci n'est pas la bd Flamande* die in Angoulême en later in Leuven de aandacht op Vlaams talent vestigde, reist nog door naar Antwerpen en later dit jaar naar Turnhout. ➲ De Franse regisseur Luc Besson heeft de rechten verworven op de verfilming van *Isabelle Avondrood*, de strip die in 1976 door Jacques Tardi werd bedacht. Er is een akkoord over drie films, waarvan de eerste in 2009 verwacht wordt. ➲ Minck Oosterveer gaat voor BOOM!-studio's de Amerikaanse miniserie *The Unknown* tekenen op scenario van Mark Waid. Waid werkte eerder mee aan de reanimatie van *The Flash* en *Captain America*.

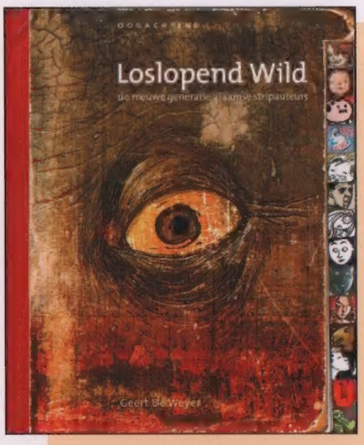

Loslopend wild

Verbazingwekkend snel na zijn forse naslagwerk *100 Stripklassiekers*, een inzichtelijke internationale canon van het beeldverhaal, komt de Belgische stripjournalist Geert de Weyer opnieuw redelijk omvangrijk boek: *Loslopend wild – De nieuwe generatie Vlaamse stripauteurs* (Oogachtend, ISBN 978-90-77549-48-3, zwart/wit, 192 pagina's, sk, €34).

Voor dit overvloedig geïllustreerde en mooi bezorgde interview- en portfolioboek heeft De Weyer veertien hedendaagse Vlaamse striptekenaars geselecteerd, die hij in zijn inleiding de 'kust-mijn-kloten-generatie' noemt. Het gaat hierbij om een lichting die zich vooral onderscheidt doordat ze nergens bij in te delen zijn, een onsamenhangende groep die eigenzinnig en zonder schroom uit de schaduw treedt van 'volkse' Vlaamse stripreuzen als Willy Vandersteen en Marc Sleen en die niets met studio-systemen te maken wil hebben.

In zijn voorwoord schrijft De Weyer dat hij in de oorspronkelijke opzet meer tekenaars op het oog had, maar dat hij uiteindelijk om 'praktische redenen' een keuze moest maken. Het blijft jammer dat hij zijn uitgever (en het subsidiërende Vlaams Fonds voor de Letteren?) niet tot andere gedachten kon bewegen: het voelt als een omissie in het boek dat uiteenlopen talenten als Reinhart, Kristof Spaey en Gerolf van der Perre de in strips geïnteresseerde lezer worden onthouden.

Desalniettemin is er kijkend en lezend veel te genieten. Het idee om elke besproken tekenaar een portret te laten maken van een collega die ook in het boek voorkomt pakt amusant en goed uit. De Weyer praat met de tekenaars Kim Duchateau, Pieter de Poortere, Ilah, Brecht Evens, Randall C, Serge Baeken, Maarten vande Wiele, Judith Vanistendael, Conz, Stedho, Jeroen Janssen, Philip Paquet, Olivier Schrauwen en Simon Spruyt. Zij vertellen over hun opleiding, ambities, liefde voor muziek, stripherinneringen en andere bronnen van inspiratie.

Bij het boek is een dvd gevoegd met de documentaire *De strip hertekend* van Thomas Goorden, Lies van der Auwera en Eddy van der Velde, waarin de uitverkozen tekenaars worden geportretteerd en soms met elkaar in debat gaan. DR

→ PORTRET VAN ED

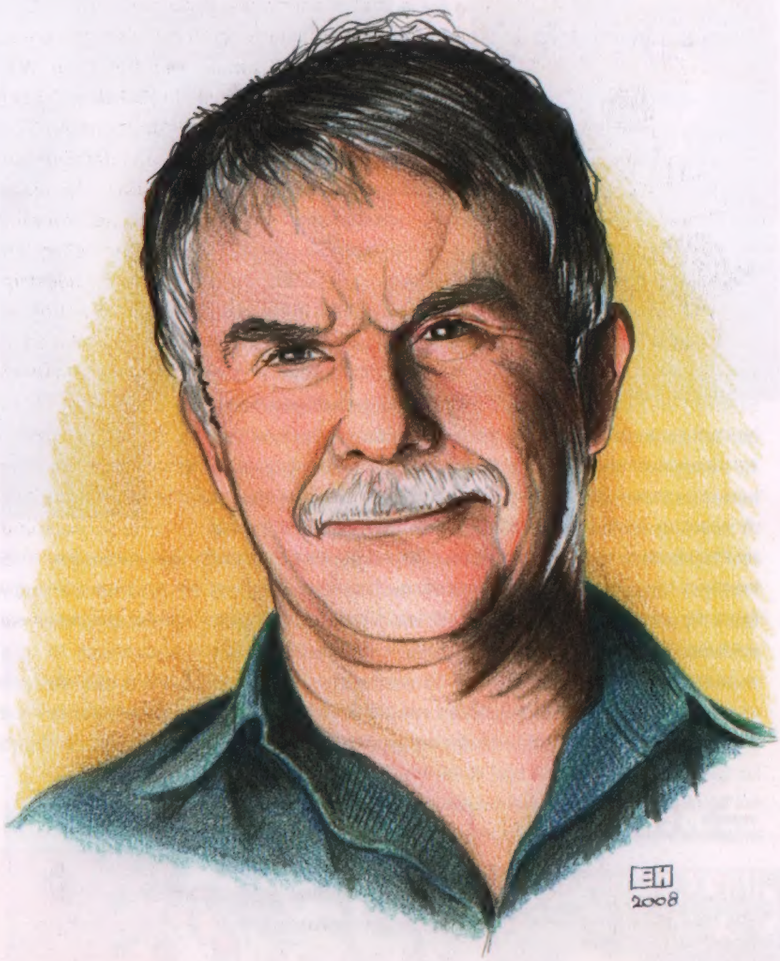

WIE? Hermann (1938)
WAT? Bekend van *Bernard Prince, Comanche, Jeremiah, Torens van Schemerwoude* en nog veel meer moois. Hermann volg ik al sinds zijn debuut in het weekblad *Kuifje* in 1966.
WAAROM? Eén van de weinige stripmakers van wie ik alles ongezien wil hebben. Een geboren tekenaar en verhalenverteller met een unieke stijl.

ED HENGEVELD IS STRIPLIEFHEBBER. IN ZIJN VRIJE TIJD TEKENT EN SCHILDERT HIJ. VOOR *STRIPSCHRIFT* LEVERT HIJ DEZE JAARGANG ACHT PORTRETTEN.

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL
DICK BOS

BURGEMEESTER BAUMANNLAAN 119a
3043 AJ ROTTERDAM-OVERSCHIE
WWW.STRIPWINKELDICKBOS.NL
TEL: 010-461 31 47 • FAX: 010-461 40 02
POSTMASTER@STRIPWINKELDICKBOS.NL

Snoopy en NASA

In het Charles M. Schulz Museum in Santa Rosa, California, is nog tot 21 juli de expo *To the Moon: Snoopy Soars with NASA* te zien om het 40-jarig jubileum van de Apollo 10 maanvlucht luister bij te zetten.
Het is in 2009 alweer 40 jaar geleden dat de eerste mens voet zette op de maan. Dat gebeurde in juli 1969 tijdens de Apollo 11, maar in mei van dat jaar werd met de Apollo 10 een generale repetitie uitgevoerd. Daarbij werd de maanlander met de astronauten Tom Stafford en Gene Cernan losgekoppeld van het moederschip, bemand door John Young. Stafford en Cernan scheerden op 15 kilometer hoogte over het geplande landingsgebied en zetten zo het licht op groen voor de landing van Neil Armstrong en Buzz Aldrin twee maanden later.
Het bijzondere van Apollo 10 is dat de bemanning Charlie Brown en Snoopy had gekozen als roepnamen voor het moederschip en de maanlander. Deze figuren uit de strip *Peanuts* van Charles M. Schulz waren al sinds 1968 de symbolen van het NASA-programma *Manned Flight Awareness*. In ruimtevaartcentra en fabrieken in heel Amerika hingen posters die de werknemers moesten stimuleren om de veiligheid hoog in het vaandel te houden. Veel van die posters zijn ook op de tentoonstelling te zien.
Schulz gaf NASA toestemming om zijn figuren te gebruiken, maar stelde wel als voorwaarde dat hij zelf alle tekeningen maakte. Zijn eerste ontwerp voor NASA was niet voor een poster maar voor een Snoopy-speldje, dat sindsdien jaarlijks wordt uitgereikt aan werknemers die een belangrijke bijdrage leveren aan veilige ruimtevluchten. Het originele ontwerp voor deze Snoopy-pin is ook op de tentoonstelling te zien. Daarnaast hangen er tekeningen van Snoopy en Charlie Brown die de astronauten van Apollo 10

→ GAS & LICHT

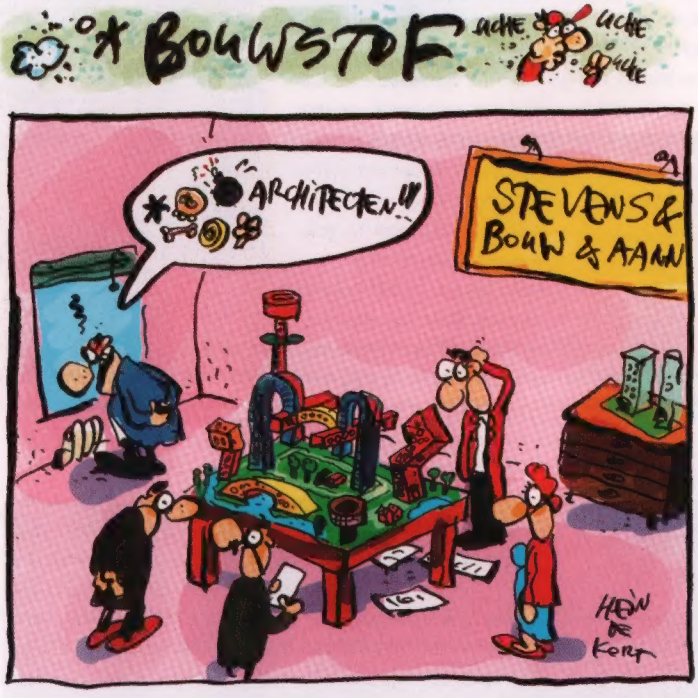

Hein de Kort

Een bekende naam doet het altijd goed in je blad. Zo is Hein de Kort een veelgevraagd mens.
In het vakblad *Bouwinformatie* heeft hij een cartoon onder de naam *Bouwstof*. De getekende titel is al goed voor een glimlach.

RIK SANDERS

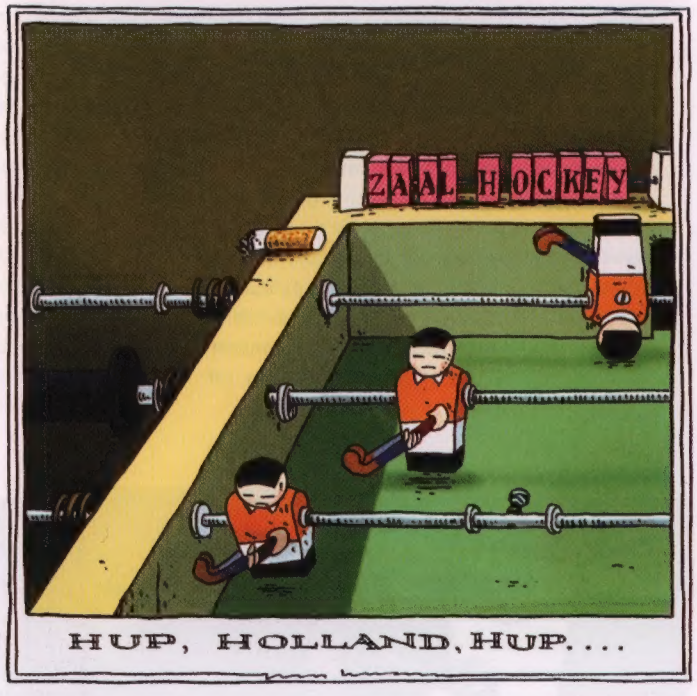

Joep Bertrams

Sportbladen lenen zich goed voor strips of cartoons. Het blad *Hockey.nl* bij voorbeeld, een uitgave van Sanoma in opdracht van de Koninklijke Nederlandse Hockey Bond. Het magazine plaatst cartoons van Joep Bertrams, zoals deze over zaalhockey, niet echt een dagelijks onderwerp voor een spotprent.

NATUURLIJK PUBLICEREN (STRIP)TEKENAARS AL VAN OUDSHER HUN WERK IN DIVERSE KRANTEN EN TIJDSCHRIFTEN, MAAR SINDS DE VOORPUBLICATIEMOGELIJKHEDEN IN REGULIERE STRIPWEEKBLADEN IN NEDERLAND VERSCHRAALD ZIJN VERSNIPPERT HET AANBOD MEER DAN OOIT. STRIPSCHRIFT BRENGT REGELMATIG LICHT IN DE DUISTERNIS EN MAAKT OVERZICHTELIJK WAAR AL DIE LIEVELINGSAUTEURS HUN GAS EN LICHT VAN BETALEN. TIPS VOOR DEZE RUBRIEK WORDEN ZEER OP PRIJS GESTELD.

tijdens de vlucht bij zich hadden. Tijdens een televisieuitzending op weg naar de maan hielden ze die tekeningen voor de camera en waren ze ook rechtstreeks in de Nederlandse huiskamers te zien. Uiteraard zijn er ook veel originele *Peanuts*-tekeningen te zien, waaronder de strip uit maart 1969 waarin Snoopy zelf op de maan landde. Hij versloeg daarmee niet alleen de Russen, maar ook *'that stupid cat who lives next door'*.
Hoewel Schulz in februari 2000 overleed, wordt Snoopy tot op de dag van vandaag door NASA gebruikt als mascotte en symbool voor veiligheid en succes.
De tentoonstelling in het Charles M. Schulz Museum is een van de eerste activiteiten in dit Apollo-jubileumjaar. Het museum ligt een uurtje rijden ten noorden van San Francisco aan Highway 101. Het adres is 2301 Hardies Lane, Santa Rosa, CA 95403, Verenigde Staten. EH

Loeb brengt oudste Garfields in nieuw jasje

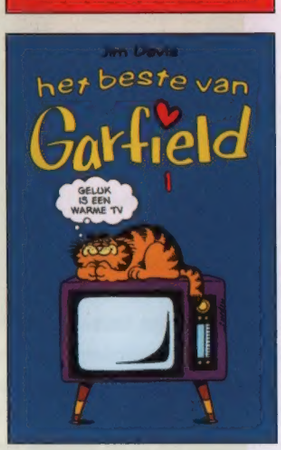

Uitgeverij Loeb brengt de *Garfield*-afleveringen van de eerste paar jaar in pocketvorm uit. De titel van de eerste pocket was nog *Garfield klassiek*, maar is inmiddels veranderd in *Het beste van Garfield*.
Loeb brengt al jaren de strip *Garfield* van Jim Davis uit. In co-productie met uitgeverij Bruna verschijnen twee zwart/wit-pockets per jaar (oplage: 10.000 exemplaren). Voor de Nederlandse distributeur MPC brengt Loeb vier keer per jaar kleurenalbums en -pockets uit die de complete jaarproductie omvatten (twee albums met elk 26 zondagsstrips en in totaal 312 dagstrips; oplage: 6.000 stuks).
'Alleen de allereerste afleveringen vanaf 1978 hebben we nooit uitgebracht. Daarin is sinds 2007 verandering gekomen', vertelt uitgever Peter Loeb. Hij doelt op in de opdracht van Bruna gemaakte pocketreeks *Garfield klassiek* waarvan twee delen zijn uitgekomen. Daarin staan de oudste *Garfield*-stroken, waarin de kat en zijn baasje Jon nog een minder gestileerd uiterlijk hebben. 'Per jaar verschijnen er twee pockets; in totaal verwacht ik zo'n 7 tot 8 boekjes te kunnen uitgeven, totdat we de aansluiting met het eerste deel uit de gangbare pocketserie hebben gerealiseerd.'
Merkwaardig is wel dat de titel vanaf deel drie veranderd is in *Het beste van Garfield*. Loeb: 'Dat was een verzoek van Bruna. De naam 'klassiek' verkocht niet goed genoeg. Alleen is deze uitgave natuurlijk geen 'best of', maar dat is de keuze van Bruna.'
In Duitsland wordt de 'klassieke' *Garfield* ook opnieuw uitgegeven. Uitgeverij Ehapa maakt daar een luxe reeks van, met harde kaft, inhoudelijke informatie en een fraaie vormgeving. De prijs ligt met €29,90 wel beduidend hoger dan de Loeb-pockets van €6,95. RS

→ FLITSEN

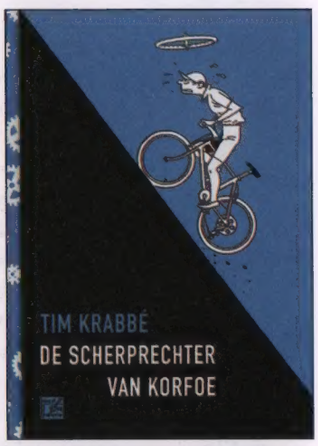

➲ Bij Black Olive Press, gevestigd in Amstelveen en op Korfoe, is een vierde gewijzigde editie verschenen van *De scherprechter van Korfoe* (€5) een verhaal van Tim Krabbé met illustraties van Joost Swarte. Dit ter gelegenheid van 25 jaar fietsvakanties op Korfoe. ➲ *Suske en Wiske* krijgen een videospel voor op de draagbare Nintendo DS. Het spel is gebaseerd op het verhaal *De Texasrakkers*, dat – niet toevallig – ook op het witte doek in première gaat. ➲ Kassa bij de familie Vandersteen! Het Antwerpse Veilinghuis Bernaerts verkocht op 17 maart alle 55 originelen van *De dulle griet* voor in totaal €42.950. De totale Vandersteen-opbrengst bedroeg trouwens meer dan €250.000. ➲ Medio april verscheen *De vindingrijke trilogie*, een luxe bundeling van de *Suske en Wiske*-verhalen *De IJzeren Schelvis*, *De gouden cirkel* en *De zeven snaren*. ➲ Op het station Brussel-Luxemburg (1854) hangt een gigantisch fresco van Hergé naar aanleiding van de tachtigste verjaardag van Kuifje. Het fresco toont in zwart/wit een locomotief en een menigte mensen met een fanfare en de kwajongens Kwik & Flupke. ➲ Renaud en Dufaux herlanceren de reeks *Jessica Blandy*. Voorlopig staan er drie albums op de planning. ➲ Peter Smit schreef het boek *Piraten van de Lage Landen* voor een doelgroep van 8 tot 80 jaar. De vele illustraties zijn van de hand van Typex. ➲ *Boot & Van Dijk*-tekenaar Kees Sparreboom overweegt zijn oude strip *Puberaaltjes* opnieuw te publiceren. In 1999 en 2000 verschenen twee delen, maar Sparreboom maakte pagina's voor vier albums die nu samen in een oplage van 100 exemplaren in een luxe bundeling zouden moeten gaan verschijnen. Zouden, want pas bij voldoende voorinschrijving gaat de productie van start. ➲ Liefhebberuitgever André Wijntjes stopt met *Nicky Saxx Magazine*, en vierde dat door het laatste nummer (6) een omvang te geven van meer dan 250 pagina's! Het omslag is van *Stripschrift*-columnist Erwin Suvaal. ➲ Bij uitgeverij Bee Dee verscheen tijdens Stripbeurs Breda *Watervrees*, het laatste verhaal van *Nicky Saxx* (Oosterveer/Ritstier) in een klein oblong-boekje met een oplage van 250 exemplaren (€15). De met dit gedwongen afscheid toch al zo geplaagde auteurs en fans werden opnieuw teleurgesteld: de drukker heeft het verknald. ➲ Onder de naam *Villa d'Arte* krijgen vier viaducten onder de A9 in Badhoevedorp een vernieuwd uiterlijk. Eén van die viaducten is onder handen genomen door striptekenaar en illustrator Fer Elzinga. ➲ Amsterdam krijgt als eerste stad in Europa een stripboekentour. Het gaat om een tocht waarbij je met behulp van stripboeken op zoek gaat naar plaatsen die daarin staan afgebeeld. Ondermeer strips van *Donald Duck*, *Suske en Wiske*, *Sjef van Oekel* en *Heer Bommel* maken onderdeel uit van de rondrit.

The 99

Productiemaatschappij Endemol is bezig met een animatieserie op basis van de islamitische superheldencomic *The 99*. De serie gaat tijdens Ramadan 2010 op televisie in première.

The 99 is 's werelds eerste islamitische superheldencomic, sinds 2006 uitgegeven door de Kuweitse mediagroep Teshkeel, die zich toelegt op de productie van 'welvoeglijk' jeugdvermaak. Vorm en inhoud van *The 99* zijn evenwel op Amerikaanse leest geschoeid. Voor de productie van de strip zijn schrijvers en tekenaars van Amerikaanse stripuitgevers aangetrokken, zoals Fabian Nicieza, bekend van *X-men* en John McCrea (*Spider-man, Hitman*).

De serie gaat over een internationaal team van wereldredders met speciale gaven, elk vernoemd naar één van de 99 'schone namen van God', zoals de Saoedische Jabbar, 'de Machtige', een Hulk-achtige figuur en de Amerikaan Darr, 'Brenger van Nood', die de gave heeft pijn weg te nemen of te veroorzaken.

Zoals alle zichzelf respecterende superhelden heeft ook *The 99* een *origin story*, een genesis, waarin de oorsprong van het team wordt onthuld. Het begint allemaal in 1258, bij de Slag om Baghdad, waarbij de stad in de as wordt gelegd en alle boeken van de befaamde bibliotheek in de Tigris worden gegooid. Een aantal bibliothecarissen weet echter te ontsnappen en laat de kennis uit de boeken, weggelekt in het water van de rivier, absorberen door 99 speciale stenen. Die worden uit Baghdad gesmokkeld en verborgen in het Fort van Kennis in Andalusië. Na de vernietiging van dat fort worden de stenen over de hele wereld verspreid en honderden jaren later teruggevonden door mensen in 99 verschillende landen.

Naif al-Mutawa, geestelijke vader van *The 99*, is een psycholoog die op het idee voor de strip kwam toen hij Irakese veteranen uit de Eerste Golfoorlog behandelde. Sommigen vertelden hem dat ze waren grootgebracht met de idee dat Saddam Hussein een grote Arabische held was. 'Wat is dat voor boodschap, die we onze kinderen meegeven als ze iemand als Saddam Hussein als een held beschouwen?', vroeg Al-Mutawa zich af. *The 99* is zijn alternatief. De comic werd niet lang na zijn lancering verboden in Saudi-Arabië.

Het uitgangspunt van *The 99* is islamitisch, maar de strip is niet religieus – er wordt niet in gebeden of uit de koran geciteerd. De helft van *The 99* bestaat uit vrouwen (één van de belangrijkste personages is een 18-jarige superheldin) en slechts enkele personages zijn gesluierd.

'De islam is verworden tot een traditie die gaat over wat er allemaal niet mag in plaats van wel', zegt Al-Mutawa in het dagblad *Asharq Alawsat*. 'Ik ben teruggegaan naar dezelfde bron waaruit anderen al die negatieve ideeën hebben geput, om er positieve, tolerante, multiculturele, ontvankelijke ideeën uit te halen. Ik probeer geen religie aan de man te brengen, alleen de idee dat, wat normen en waarden betreft, iedereen gelijk is.'

Van *The 99* gaan maandelijks wereldwijd een miljoen exemplaren over de toonbank. Kortgeleden werd in Kuweit het eerste *The 99*-pretpark geopend en Nestlé gaat de personages afbeelden op flesjes drinkwater. Endemol, volgens Johan Boef van *BlogVandaag* getipt door een 'bekende mediafiguur', investeert miljoenen in de animatieserie en verwerft wereldwijd de televisie-, internet-, mobiele telefoon- en videorechten. De serie wordt gemaakt in India en vertoond in Azië, Europa en Noord Amerika. PB

→ FLITSEN

➲ Bij het afsluitende deel van *Death Note* (12) krijgt de lezer een echte shitajiki cadeau. Toe maar. Voor de enkeling die niet wat het is... een kaartje met afbeeldingen dat gebruikt kan worden als onderzetter of boekenlegger. Pffff. ➲ Alfonso Fonts *Gevangene van de sterren* verscheen in een heruitgave bij uitgeverij Prestige. Het voordeel ten opzichte van de Arboris-uitgave uit 1986 is dat de openingspagina's van de verhalen dit keer zonder verminkingen worden getoond. ➲ Uitgeverij De Harmonie bracht in het teken van Boekenweek 2009 (thema was 'Tjielp tjielp – de literaire Zoo') het aloude beestenkwartet van Peter Vos opnieuw uit. Mag ik van jou de kloothommel, de mafkikker, de snotaap of de schijtlijster...? ➲ Al iets van *Pruh* in huis? Op *www.pruh.nl* zijn allerhande vrolijke zaken te bestellen met het stripfiguurtje en alter ego van tekenares Fleur Stip. Aan een boek wordt gewerkt. ➲ Landelijke media melden dat het Fonds Bkvb de komende twee jaar een extra impuls geeft aan strips. Er zal ongeveer een kleine drie ton extra worden uitgetrokken boven op de reguliere subsidies die aangevraagd kunnen worden. Een nog te benoemen intendant regelt de verdeling. ➲ Jean-Marc van Tol mocht in *De Volkskrant* eind februari een week lang de plek innemen van de skieënde columnist Martin Bril. Van Tol verstripte een aantal verhalen uit Brils bundel *Mijn leven als hond*. ➲ Meer *De Volkskrant*. Gerrie Hondius werd in maart uitgenodigd om een korte strip te plaatsen in de rubriek *Vrijplaats*. Deze zomer verschijnt bij uitgeverij Contact haar grafische roman *Ik ben God*. ➲ En nog meer krantennieuws: *De Gelderlander* besteedde op 28 februari een hele pagina aan het thema 'Red de strip'. Met speciale bijdragen van *De rechter* van Jesse van Muylwijk, Hanco Kolk, Gerben Valkema/Eric Hercules en Toon van Driel. ➲ Uitgeverij Adhemar uit Gent brengt onuitgegeven *Bessy*- en *Jerom*-verhalen uit van Studio Vandersteen in een oplage van 1250 exemplaren. Wel jammer dat bibliografische gegevens totaal ontbreken. Kleine moeite... groot gebaar! ➲ *De familie Doorzon* was weg uit *Revu*. Daarvoor in de plaats kwam *John en Youssef*, een spin-off van de serie. Die verdween inmiddels ook uit het weekblad. Nu is *De familie Doorzon* weer terug, alleen maakt Gerrit de Jager geen hele pagina meer, maar een strookje. ➲ Verder blijkt Hein de Kort gestopt te zijn met *De IQ Nada*, de strip in *Revu* over een domme indianenstam. De Kort publiceert als vanouds weer *Dirk & Desiree*. ➲ Vakblad *Automatisering Gids* plaatst een strip die over uitbesteding van ICT gaat. Bedenker is hoogleraar Erik Beulen, tekenaar is Olivier Heiligers (Bonaventura Comix).

Er komt een boekuitgave bij Van Haren Publishing. ➲ De Beroepsvereniging Nederlandse Stripmakers (BNS) is opgericht. De eerste belangenbehartigersdaad was... het organiseren van een feestje. ➲ Politiek tekenaar Bernhard 'Willem' Holtrop heeft met zijn tekening *Rookverbod* de Junior Inktspotprijs gewonnen. De tekening werd gepubliceerd in *HP/De Tijd*. ➲ *Stripelmagazine* beëindigt met het komende nummer 12 de papieren edities en zal zich beperken tot *www.stripelmagazine.be*, het digitale magazine. Volgens hoofdredacteur Kurt Morissens was de papieren uitgave financieel niet meer verantwoord: 'Het werden onnozele kosten, want wie koopt het blad als alles al op de website te lezen is?' Het magazine voor de fans van het beeldverhaal wil nog wel 'stripspecials' gaan uitgeven, maar voor die plannen is nog geen concrete invulling. ➲ *Fred de Heij presenteert Pulpman*, een nieuw tijdschrift in pocketvorm, samengesteld door Xtra-uitgever Ger van Wulften en tekenaar De Heij. Bedoeling is dat het elke 6 weken gaat verschijnen. Prijs in de losse verkoop €7,95. Een jaarabonnement kost €59.

Kunst en artoons in Duckstad

In april komt de Duitse uitgeverij Ehapa met *The Art of Duckomenta*, een kloek overzichtswerk van de producties van Interduck. Dit is het kunstenaarscollectief uit Braunschweig achter *Duckomenta*, een expositie waarin de kunst- en cultuurgeschiedenis wordt herschreven aan de hand van Disney-karakters. De tentoonstelling deed ook Nederland aan, toert nog steeds door Duitsland en is ook te zien op het internet (*www.duckomenta.de*).

De combinatie Duckstad en kunst komt vaker voor. In de jaren 1940 maakten medewerkers van de Disney Studio's een aantal Duck-persiflages van beroemde schilderijen, zoals de *Madonna Duck* (naar Leonardo da Vinci). In Nederland was tekenaar Harrie Balm bij *Donald Duck* verantwoordelijk voor *De Galerij der Groten*: Duck-schilderijen van grote namen uit het verleden. Ehapa besteedde in 2001 in het boek *Disney Galerie – Kunst aus Entenhausen* aandacht aan zowel de persiflages als het werk van Balm.

Verder is de Disney-kunst van de Oostenrijkse kunstenaar Gottfried Helnwein wereldberoemd. De Oostenrijkse kunstenaar beweerde ooit meer van Walt Disney dan van Leonardo da Vinci te hebben geleerd. Zeer de moeite waard is ook de fraaie uitgave *Berühmte Gemälde aus Entenhausener Privatbesitz* (Stiftung Künstlerdorf Schöppingen, 2001) naar aanleiding van een gelijknamige expositie. De auteurs geven daarin een kunsthistorische verklaring van de schilderijen die in Duckstad aan de muur hangen. Dat klinkt vergezocht, maar er blijken weldegelijk parallellen te bestaan tussen de Duckstadse kunst en de schilderijen uit de gangbare kunstwereld. Of het nu om conceptuele kunst gaat, landschappen, portretten, constructivisme of surrealisme.

Ook Krista Rozema van het communicatiebureau KesselsKramer grijpt terug op de kunstobjecten die in strips, in het bijzonder *Donald Duck*, voorkomen. Zij publiceerde vorig jaar bij KesselsKramer Publishing het koffietafelboekje *Artoons – Contemporary Art in Cartoons* (ISBN 978-90-70478-21-6, E14,95). Dit kleinste kunstboek ter wereld, verschenen in een genummerde en gelimiteerde oplage van duizend exemplaren, fungeerde tevens als catalogus bij de tentoonstelling in de Amsterdamse boekhandel Athenaeum. Rozema legde een verzameling aan van kunstobjecten uit de periode 2002-2007 die in de huizen en de omgeving van diverse stripfiguren voorkomen. De kunst loopt uiteen van een schilderij van een zonsondergang en een expressionistisch portret van een onbekende blanke man tot aan een sculptuur van glas en metaal. Deze kunstwerken zijn soms niet meer dan een halve centimeter groot en blijven niet lang hangen bij de gemiddelde stripboekenlezer.

Artoons zijn in Rozema's ogen letterlijk een vorm van kleine kunst ('small art'). Zij selecteerde er 45 voor haar boekje *Artoons* en gaf ze officiële titels (bij voorbeeld *Untitled #99*, Oil on canvas) met ook nog achterin een heuse overzichtslijst met bronvermelding. Daaruit blijkt dat het overgrote deel van de kunstvoorwerpen uit *Donald Duck* komen. Maar zij heeft ook een paar voorbeelden uit *Tina* en *Suske en Wiske* (*De breinbreker*) opgenomen. RS

OOG & BLIK | DE BEZIGE BIJ

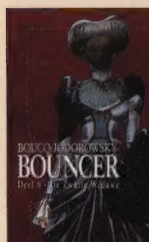

Bouncer #6 - De Zwarte Weduwe
Deel 6 van deze bloedstollende reeks.
Reeds verschenen.

Gebonden, 58 pagina's kleur.
ISBN 9789054922568 €14,95

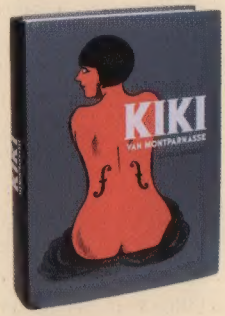

Kiki van Montparnasse
Een schitterende hommage aan de koningin van Montparnasse.
Reeds verschenen.

Gebonden, 374 pagina's, zwart wit.
ISBN 9789054922506 €29,90

Heinz van H tot Z - deel H
Deel 1 van de complete verzameling cartoons met 'de leukste stripkat van Nederland' in de hoofdrol.
Verschijnt eind april.

Paperback ca. 200 pagina's, kleur.
ISBN 9789054921967 €29,90

De maagd en de neger deel #2 - Leentje en Sophie
Ze werd verliefd op een asielzoeker, maar hij kreeg geen verblijfsvergunning... Hoe veel heeft ze over voor de liefde?
Verschijnt eind mei.

Paperback 88 pagina's, zwart wit.
ISBN 9789054922124 €13,50

Pyongyang
De Noord-Koreaanse hoofdstad Pyonyang, gezien door de ogen van een westerling.
Verschijnt eind april.

Paperback, ca. 200 pagina's, zwart wit.
ISBN 9789054922575 €24,90

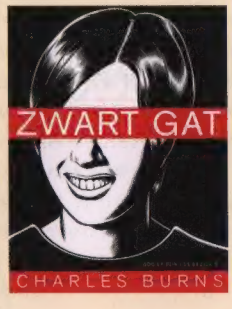

Zwart Gat
Luidkeels bejubelde graphic novel van de Amerikaanse grootmeester Charles Burns, onderscheiden met de Eisner Award, de Harvey Award en de Ignatz Award.
Verschijnt april.

Gebonden 360 pagina's, zwart wit.
ISBN 9789054922025 €29,90

FOTO ANN GOELEN

Griffo
Stripmaker op een eiland

TEUS DE KRUIJF

Griffo (pseudoniem van Werner Goelen) vertoeft het grootste gedeelte van zijn tijd op de Canarische Eilanden. Maar hij was een weekje in België ter gelegenheid van zijn jubilerende collega Jean van Hamme. Tijdens een ontmoeting op het station Antwerpen-Berchem vertelt Griffo (Wilrijk, 1949) over 'Spruiten', *Ton en Tineke*, Markies de Sade, Casanova, *Empire USA*, en nog veel meer. Tekenen blijkt zijn lotsbestemming.

RECHTS - Een, zoals Griffo het zelf beschrijft, 'cosmische' strip uit zijn wilde jaren, gepubliceerd in het blad *Spruit*.

Wat zijn de vroegste herinneringen die boven komen als je weer terug in Antwerpen bent?

Griffo: De herinneringen aan mijn jeugd waarin strips altijd centraal hebben gestaan. Ik ben opgegroeid met die typische Vlaamse familiestrips van Willy Vandersteen en Marc Sleen. Tekenen en strips zijn altijd al een echte passie voor me geweest. Toen ik zeven jaar was maakte ik al een soort *Lucky Luke*-strip. En als kind hield ik me al bezig met het bestuderen van de strips van Vandersteen. Ik stelde een soort inventaris samen van gebruikte auto's en wapens uit *Suske en Wiske* die ik dan netjes overtekende. Ook werd ik thuis besmet met het virus van de grafische kunst: zowel mijn vader als mijn oom waren fanatieke amateurschilders. Die geur van olieverf en Chinese inkt is me altijd bijgebleven.

Je bent al op jonge leeftijd naar de kunstacademie gegaan. Kon dat zo maar?

Ik was 15 jaar toen ik werd toegelaten. Ik had het geluk dat die academie geen statuten kende; mijn leeftijd was daardoor geen probleem. Desondanks heb ik natuurlijk wel moeten aantonen dat ik kon tekenen. Vanaf mijn negende jaar kreeg ik op de St. Lukas-school al elke zondagmiddag

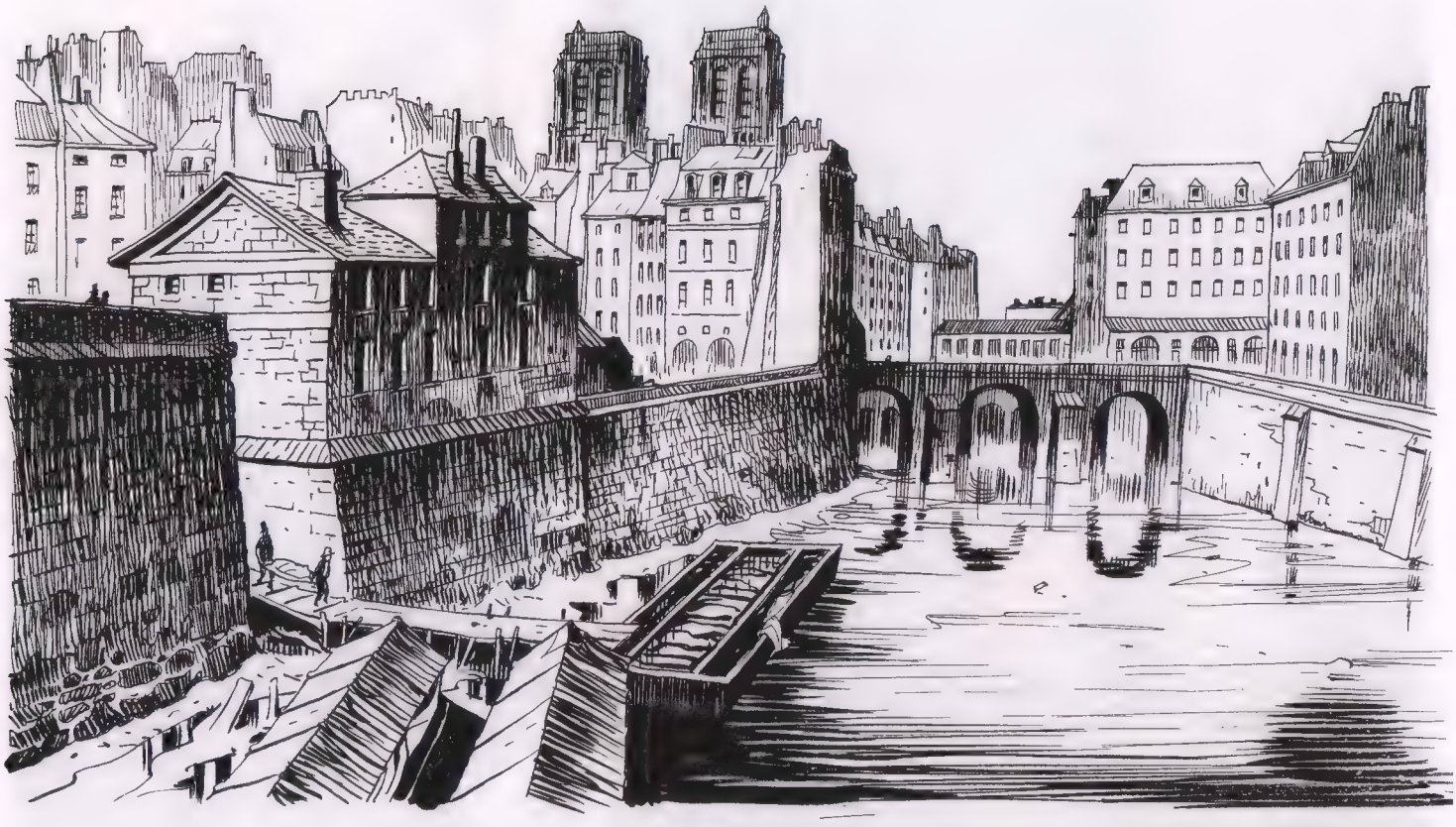

tekenles. Dat hielp. Ik wilde graag een stijl hanteren die was gebaseerd op de dynamische animatiefilms van Disney. Ik vond dat pure gratie.
Op de kunstacademie volgde ik de studie grafiek en één van mijn leraren – Toon van Homme – vond mijn strips interessant. Hij stimuleerde mij te experimenteren met het aanbrengen van beweging in een tekening. Hij vroeg me bij voorbeeld een vallend figuur te tekenen in een ruimte zonder decor. Kwestie van het zwaartepunt te verleggen. Niet eenvoudig, hoor! Ik heb daar veel van geleerd.

Kunstzinnige experimenten

Wat waren je plannen voor de periode na die studie?
Ik had destijds twee angsten: trouwen en de dienstplicht. Ik wilde alles aanpakken om dat te voorkomen. Vlak na mijn studie hoorde ik dat er in Australië tekenaars voor een animatiefilm werden gezocht. Ik kon er naar toe. Een week voor mijn vertrek hoorde ik over een groep jonge tekenaars in het Antwerpse die zich bezig hield met allerlei grafische experimenten onder de naam Ercola: Experimental Research Center of Liberal Arts. Ik heb ze ontmoet tijdens een gedenkwaardig beiaardconcert in een Antwerpse steeg. Het klikte meteen! Ik besloot Australië te laten voor wat het was. Ercola hield zich bezig met experimentele strips, als een reactie op de politiek correcte familiestrip waarvoor destijds geen alternatief bestond buiten *Mad* en de Amerikaanse comics. We tekenden, schilderden, maakten decors en poppenanimatie, en hielden ons zelf bezig met modeontwerpen.

Dat klinkt als een vrij leven met een mager inkomen?
We waren een uiteenlopend gezelschap. De drang om vernieuwend en onafhankelijk te zijn bond ons. We waren een vereniging zonder winstoogmerk en kregen van de stad Antwerpen een groot huis ter beschikking dat we voor een symbolische prijs mochten huren. Dat was een droom, want voordien huurden we een groot herenhuis niet ver van station Berchem. Ik kan me dat huis nog goed herinneren. De vorige bewoner bezat namelijk een jonge leeuw die hij altijd in de keuken liet rondlopen. Die geur hebben we er nooit helemaal uit gekregen! Het was absoluut geen vetpot maar desondanks een geweldige tijd. We hebben het over begin jaren 1970 en ik was net twintig. We hadden een constante betalingsachterstand bij de melkboer en één van de ouders bracht ons met regelmaat een grote pan met boerenkost. Dan konden we er weer even tegenaan.

Dateert uit die periode het wat obscure blad *Spruit*?
Ja, dat was ons product. Een samenraapsel. We vonden het vooral zélf heel goed en spannend. Van het eerste deel hebben we achtduizend exemplaren gedrukt. Ik zeg wel degelijk 'we' want we kregen een heuse drukkerij ter beschikking waar we, zo gauw het dagpersoneel weg was, de nachtploeg vormden en met de hele kliek die drukkerij onveilig maakten. Het resultaat was dus *Spruit*. We gingen er mee langs de deuren maar verkopen deed het niet. Het was tè experimenteel. Uiteindelijk hebben we na een 0-nummer vijf deeltjes gemaakt. We hielden er duizenden exemplaren van over. Daarmee hebben we later nog een kamer geïsoleerd waarin een rockbandje moest repeteren...

GEHEEL BOVEN - **Openingsplaat van het bij Dupuis in collectie *Vrije vlucht* te verschijnen album *Abymes*. Op de voorgrond is het lijkenhuis van Parijs in de negentiende eeuw zichtbaar.**

BOVEN - **Karakterstudies van het hoofdpersonage uit de serie over Honoré (de) Balzac. Een verhaal op scenario van Valérie Mangin dat in collectie *Vrije vlucht* verschijnt.**

RECHTS - Omslagontwerp van *L'ordre du dragon noir* (uitgeverij Michel Deligne). Het diende als visitekaartje of deel van het portfolio van Griffo tijdens bezoeken aan andere uitgeverijen.

ERNAAST - Illustratie uit *S.O.S. Geluk* voor de integrale versie waarvan recent de filmrechten zijn verkocht aan de Franse producer Sameplayer. Samen met schrijver Jean van Hamme wordt nagedacht over een uitwerking voor televisie in zeven afleveringen.

Strips voor een groot publiek

En dan klopt ineens het weekblad *Kuifje* op de deur?

Bij *Kuifje* zochten ze een opvolger voor de strip *Ton en Tineke* van André Franquin. Ik heb hem in die tijd ontmoet, een toffe man, en ben via hem aangenomen. Ik heb het idee dat in die periode – medio jaren 1970 – niet veel tekentalent rondliep. Tekenen werd niet als een beroep gezien; hooguit alleen voor de echte groten. Ik had wat contacten opgedaan in de uitgeverswereld en laten vallen dat ik graag eens een strip voor een groot publiek wilde maken. Maar het maken van *Ton en Tineke* liep al snel mis. Ik liet Ton en Tineke – weliswaar preuts in beeld gebracht – samen in bed belanden en dat konden de ouders van de jonge lezertjes in die tijd nog niet waarderen. Het was het einde van mijn eerste periode bij uitgeverij Lombard.

RECHTS - Voor het tijdschrift *Humo* maakte Griffo een aantal karikaturen. Deze afbeelding toont gitaarlegende Jimi Hendrix.

ONDER - Een *Ton en Tineke*-illustratie van Griffo. Hoewel goed getekend en erg grappig was deze versie niet wat er destijds bij *Kuifje* van werd verwacht.

RECHTSONDER - Afbeelding uit *Beatifica Blues.*

GEHEEL RECHTSONDER - Afbeelding uit *Samba Bugatti.*

Je besluit strips maken dan aan de kant te zetten?

Ik had de moed opgegeven om van strips te kunnen leven en zocht naar alternatieven. Ik ben in de reclamewereld terecht gekomen en heb nog illustraties gemaakt van rockartiesten voor *Humo* en andere popbladen. Ook maakte ik stripfiguren als mascottes en voor de Nederlandse firma Biofot maakte ik erotische strips. In die periode was ik erg bezig met airbrushtechnieken. Ik maakte allerlei hyperrealistische tekeningen voor affiches en ander reclamewerk. Voordeel was dat ik na drie maanden werk het negen maanden lang zonder opdrachten kon uitzingen. Het was een gouden tijd. Ik ben gaan reizen en bezocht samen met mijn eerste vrouw – ja, toch voor de bijl! – Haïti, Brazilië en het Midden-Oosten. Uiteindelijk zijn we beland in Zeeuws-Vlaanderen waar ik een paar jaar heb gewoond en echt mijn rust heb kunnen vinden.

Wanneer kwamen toen de strips weer om de hoek kijken?

Behalve reizen had ik toen meer tijd om een eigen strip te tekenen waar ik financieel niet van hoefde te leven. De uitgever-cowboy Michel Deligne had belangstelling om een strip van mij over een privé-detective te publiceren. Dat werd *Bob Wilson: L'ordre du dragon noir*, een verhaal mede op scena-

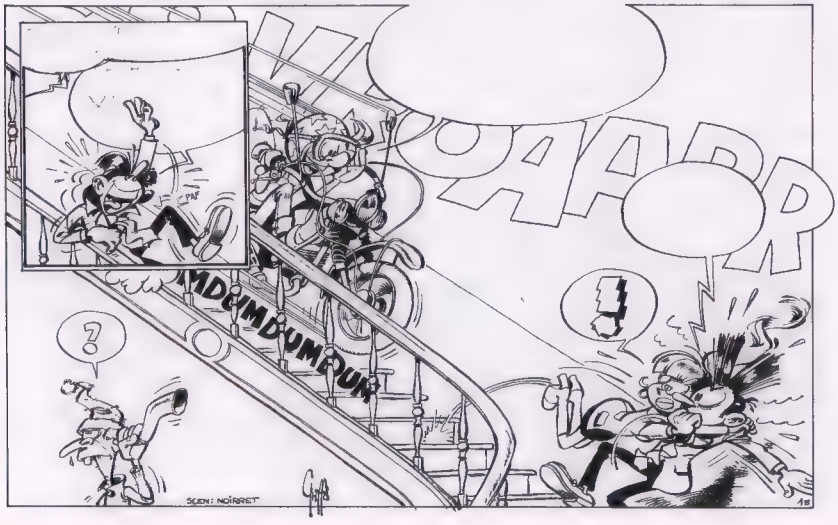

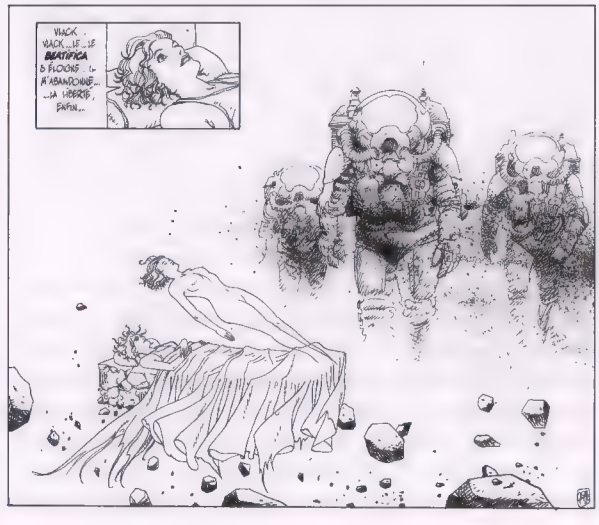

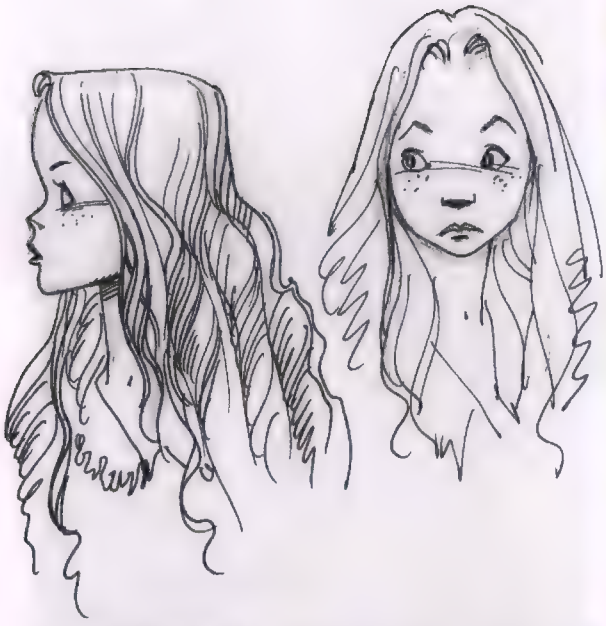

rio van Marcus Hoogveld en in albumvorm nooit in het Nederlands vertaald. Je kunt het beschouwen als de voorloper van *Munro* die ik later maakte met Jean-François di Giorgio. Met dat verhaal onder de arm ben ik naar Dupuis gestapt. Op de redactie ontmoette ik Jean van Hamme die zojuist het scenario van *S.O.S. Geluk* had geschreven, oorspronkelijk bedoeld als tv-serie, maar daarvoor geweigerd omdat ze het te 'zwaar' vonden voor dat medium. Hij zocht een tekenaar om het in stripvorm uit te werken. Van het één kwam het ander.

Je bent daarmee één van de grondleggers van de nog altijd lopende collectie *Vrije vlucht* geworden.

Ja, dat klopt, en daar ben ik best trots op: grondlegger samen met Cosey die met *Reis naar Italië* de èchte primeur had. Ik heb zelfs nog geholpen met het maken van het nu niet meer gebruikte logo van de collectie.

De klik met Jean Dufaux

Was dat de belangrijkste aanzet tot een rijke stripcarrière?

Ik kende destijds niemand uit het Franstalige stripmilieu en wist dus niet eens wie Van Hamme was! Het was puur geluk om met zo iemand te kunnen debuteren. *S.O.S. Geluk* is een groot succes geworden en er wordt momenteel onderhandeld om er in Frankrijk een tv-serie van te maken. Hoe een dubbeltje kan rollen! Ik ontmoette kort daarop Jean Dufaux. Hij had me een envelop met het verhaal van *Beatifica Blues* opgestuurd en vroeg me of ik interesse had dat sciencefiction-verhaal te tekenen. Direct bij het eerste contact klikte het tussen ons. Niet alleen deelden we dezelfde stripinteresses maar er bleken meer overeenkomsten. Zo zijn we allebei in 1949 geboren en in 1973 getrouwd. Het contact met hem is nooit verbroken en er volgden nog meer samenwerkingsprojecten.

Zoals *Giacomo C.*, *Samba Bugatti* en *Mister Black*...

Onder andere, inderdaad. Ik werd benaderd door Henri Filippini, de uitgever van het striptijdschrift *Veçu* om een korte strip te tekenen met de voor het blad kenmerkende ingrediënten historie en erotiek. Dufaux en ik hoefden niet te lang na te denken voordat we op de persoon Markies de Sade kwamen. De man heeft een berucht doch kort liefdesleven en bracht dertig jaar van zijn leven door in de gevangenis. Die korte strip in zwart/wit

LINKSBOVEN - Schetsen van Fanny, uit *Mister Black*.
ERONDER - De hellehonden uit de krochten van het levende slot van Mister Black, alias de duivel.
BOVEN - Omslag van de speciale uitgave *Op het spoor van Giacomo C.* waarin schrijver Luc Revillon scènes uit de serie vergelijkt met authentieke documenten en foto's van het Venetië uit de achttiende eeuw.
LINKS - Omslag van *Giacomo C.* voor de speciale uitgave Boulevard des Bulles.

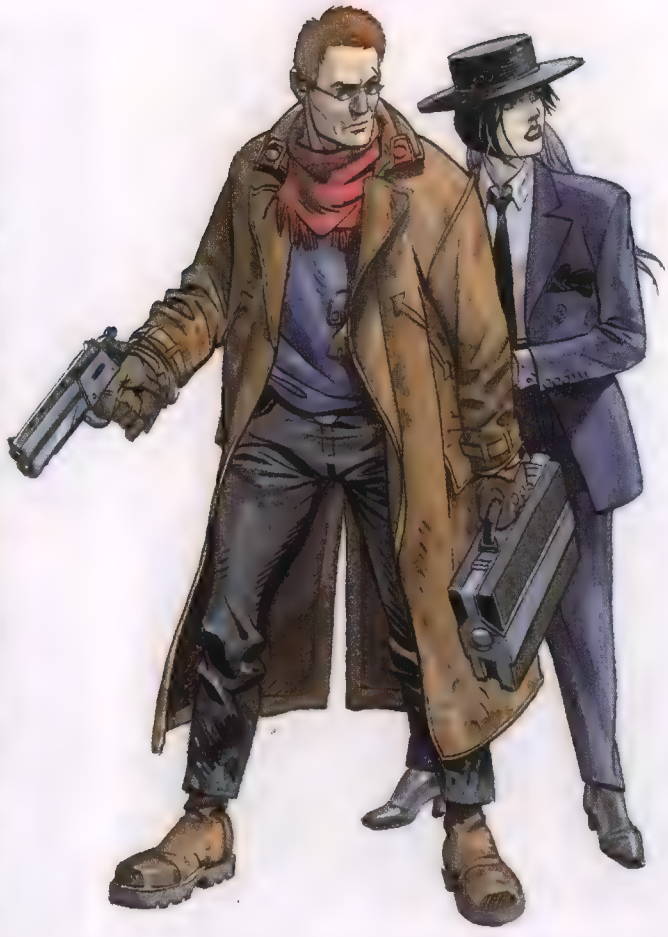

BOVEN - het omslag van *Het pension van dokter Eon 2*. Er verschenen in 1998 twee delen in de collectie *Getekend* bij Lombard.

RECHTSBOVEN - Illustratie van *Vlad* die alleen als ex-libris is uitgebracht.

RECHTS - Griffo tekende zichzelf op karikaturale wijze als *Vlad*. Deze afbeelding werd speciaal gemaakt voor stripwinkel Alex in Antwerpen.

ONDER - Vlad in actie.

kwam daarna in albumvorm uit. Op het omslag voor die uitgave toonde ik hem ook in een gevangeniscel omringd met zijn aantekeningen.

Aansluitend startten we voor dezelfde uitgever een nieuwe reeks over een soortgelijk figuur: ook Casanova staat bekend om zijn vele vrouwelijke veroveringen. Omdat we ons niet te veel wilden binden aan deze historische figuur kozen we voor zijn alter ego als hoofdpersonage. Dat werd *Giacomo C.* In die reeks zijn vijftien albums verschenen. Een derde strip die ik maakte met Dufaux was *Samba Bugatti*. In deze reeks uit de jaren 1990 kwamen figuren vanuit *Beatifica Blues* weer terug. Dat was toch ons genre geworden. Verder verscheen *Mister Black* als tweeluik in de collectie *Vrije vlucht* van Dupuis.

Waarom is van *Samba Bugatti* – uitgezonderd de integrale uitgave – eigenlijk nooit het vierde deel in het Nederlands verschenen?

O, is dat zo? Dat wist ik niet eens. Ik heb die Nederlandse uitgaven niet scherp op het netvlies staan. Ik weet dat de reeks door verschillende uitgevers is opgepakt. Dat zal niet hebben bijgedragen aan een gestroomlijnde uitgave. Jammer. Niets is zo vervelend als je verhaal niet uit te kunnen lezen omdat er geen nieuw deel meer verschijnt. Gelukkig is de reeks integraal beschikbaar.

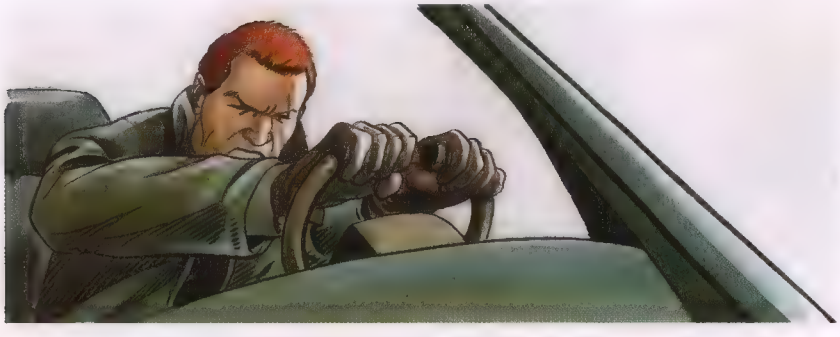

Cothias en Swolfs

Hoe ontstond daarna de samenwerking met Patrick Cothias?

Cothias ontmoette ik tijdens het stripfestival van Angoulême eind jaren 1990. Opeens klampte een grote kerel me aan die zei dat hij samen met mij een strip wilde maken. Pas later besefte ik dat het Cothias was. Het bleek dat we elkaars werk bewonderden. We begonnen aan de strip *Cinjis Qan*. Na twee delen ging het scenario me echter vanwege de educatieve trekjes echter meer en meer tegenstaan. Ik vond het niet zo boeiend om te vertellen hoe de melk van de Yak tot kaas werd gemaakt. Na het vierde verhaal heb ik die samenwerking stopgezet. Eigenlijk jammer, want ik kon goed met hem opschieten. Ondertussen tekende ik op zijn scenario nog wel het tweeluik *Het pension van Dokter Eon*. Dat verscheen in de collectie *Getekend* van Lombard. Bij die uitgever werd ik op een rode loper binnengehaald, een grote tegenstelling na het fiasco met *Ton en Tineke* toen ik via een achterdeurtje moest verdwijnen!

Bij Lombard verschijnt ook de succesvolle serie *Vlad*.

De reeks *Vlad* van Yves Swolfs paste mooi in de collectie *Derde stroming* die Lombard met groot enthousiasme op de markt bracht. Vlotte moderne reeksen als antwoord op – of zo je wilt in navolging van – series als *XIII* en *Largo Winch*. *Vlad* is een serie geworden van zeven albums. Daarna startte Lombard de collectie *Portaal* en waarvoor ik op scenario van Sébastien Latour de serie *Ellis* tekende. Na een reeks blunders bij de uitgever – bij het eerste deel stonden niet

LINKS - Het omslagontwerp voor *Ellis Group 3*.

ONDER - Afgekeurd omslagontwerp voor *Klein mirakel 2*, een verhaal in twee delen waarvan alleen deel 1 in het Nederlands is verschenen.

eens de namen van de auteurs vermeld – werd *Ellis* uiteindelijk *Ellis Group*, een andere reeks, wat het imago van de serie natuurlijk niet ten goede kwam.

Als vreemde eend in de bijt verschijnt dan tussendoor nog *Klein mirakel* bij uitgeverij Talent.

Uitgeverij Soleil – bij wie *Klein mirakel* oorspronkelijk in het Frans verscheen – benaderde mij begin 2000 omdat ze een eenmalig stripproject op de plank had liggen. Valérie Mangin schreef het scenario. Ik vond het een mooi verhaal waarin ik verbanden zag met de verhalen van Charles Dickens, van wie ik een groot liefhebber ben. Het is het verhaal van de guillotine, de Franse revolutie en een vreemd personage, een kereltje wiens hoofd los staat van zijn lichaam.

Nieuwe plannen

Dat brengt ons op de actualiteit; waar ben je momenteel mee bezig?

Een tijdje terug vroeg Stephen Desberg of ik mee wilde werken aan het gemeenschappelijk project *Empire USA*, met verschillende tekenaars. Een interessant concept. Het is een serie over een westerse, in dit geval Amerikaanse maatschappij die geheel ontregelt raakt door de dreiging van een chemische aanval. De albums verschenen met een interval van drie weken waardoor de vergelijking met een tv-feuilleton, zoals de tv-serie *24*, voor de hand ligt. Ik tekende de delen 1 en 4 en zorgde samen met Philippe Ravon voor de omslagen van de reeks die uit zeven delen bestaat. Verder zou ik met Bernard Hislaire een album maken bij uitgeverij Futuropolis over het geslacht van De Sambers in de achttiende eeuw. Ik stuurde hem enkele karakterstudies van de personages toe. Aanvankelijk liep de samenwerking goed, maar na verloop van tijd vond ik zijn inmenging te drastisch. Hij liet me niet de vrijheid die ik nodig heb om me te kunnen ontplooien.

Betekent dit dat je nu tijd hebt voor nieuwe plannen?

Ik ben het gewend aan meerdere reeksen tegelijk te werken, dus ja, ik kan wel weer wat aan. Voor uitgeverij Glénat ben ik aan het werk met het verstrippen van een roman van de Franse filosoof Frédéric Lenoir. Het boek heet *L'Oracle de la luna*. Elk van de zeven albums krijgt de naam van een planeet van de zodiak. Het is een initiatieverhaal, een *road movie* ook, over een jonge boerenzoon die een mooie Venetiaanse schone ontmoet en alles in het werk stelt om haar waardig te veroveren. Hij komt daarbij in aanraking met verschillende religies, culturen en godsdiensten. Je zou het een romantische thriller kunnen noemen. Op scenario van Mangin ga ik daarnaast een deel uit een drieluik tekenen. Een verhaal in een verhaal. Mijn bijdrage gaat over leven van Honoré (de) Balzac, een Franse schrijver uit de negentiende eeuw die op een tragikomische wijze achterhaald wordt door zijn eigen verhaal. Dit drieluik zal in de collectie *Vrije vlucht* verschijnen bij Dupuis. *Home sweet home!*

Ook heb ik de laatste hand gelegd aan een verhaal voor Glénat dat zeven albums omvat en waarvan ik nu ongeveer 130 pagina's getekend heb. Het verhaal heet *l'Ultime chimère* en is op scenario van Laurent Bollée (van *Apocalypsemania*. TdK). En *last but not least* is er bij Lombard nog een vijfluik op til dat *Sherman* heet en waarvan Desberg de scenarist is. Het is een verhaal over *'the American dream'*.

LINKSBOVEN - Deze illustratie uit *Ellis Group 3* speelt zich af in de onderaardse gevangenissen voor nachtmerries onder het eiland Ellis, New York.

LINKS - Miss Vodka uit *Ellis Group 3*

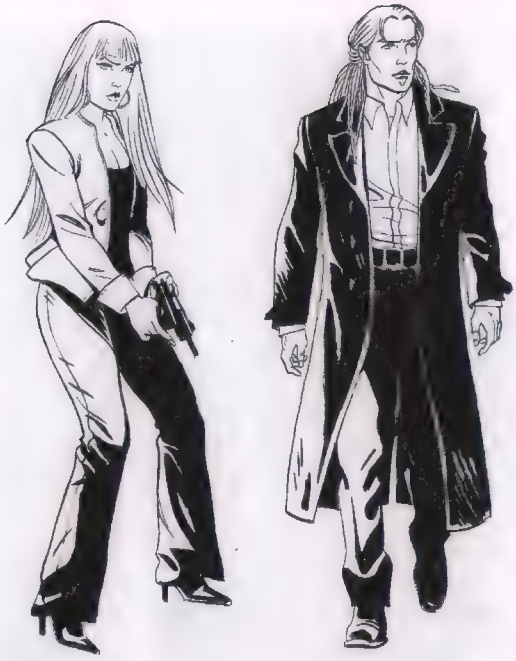

RECHTS - Schets van Jermaine en Jared uit de zesdelige reeks *Empire USA*, op scenario van Stephen Desberg.

GEHEEL RECHTS - Werken op de Canarische Eilanden heeft zo z'n prettige secondaire arbeidsvoorwaarden...

FOTO ANN GOELEN

ONDER - Pagina uit *l'Ultime Chimère* op scenario van Laurent Bollée. Net als in *Empire USA* wordt deze reeks door verschillende tekenaars gemaakt, die elk een tijdperk beschrijven. Griffo koos het jaar 2129. De serie verschijnt bij uitgeverij Soleil.

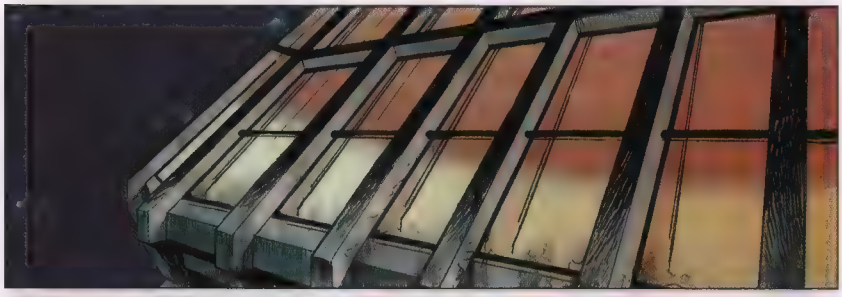

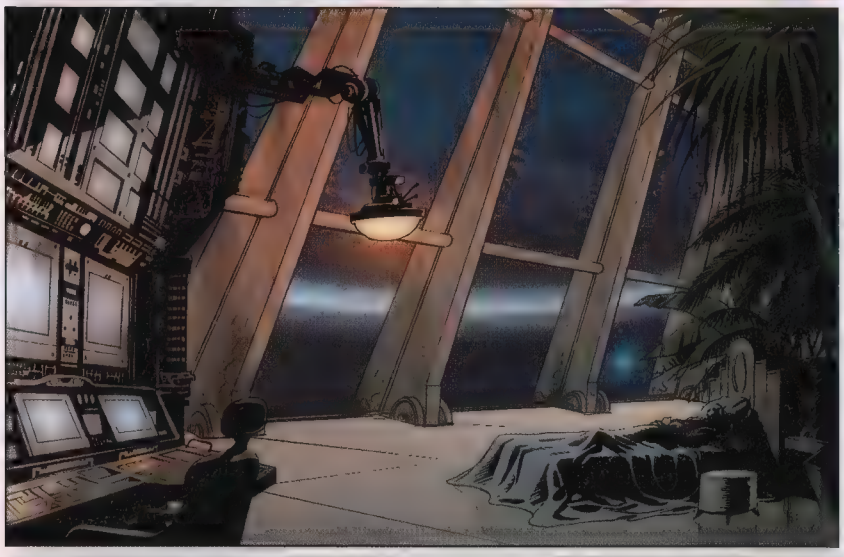

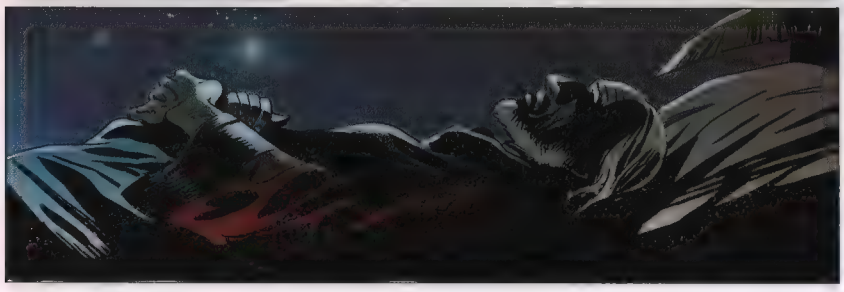

En blijft er ook nog ruimte voor kleine projecten tussendoor?

Ik word de laatste jaren veelvuldig gevraagd om aan projecten mee te werken. Het Belgische ministerie van Defensie vroeg me een strip van drie pagina's te tekenen over het leger. De opbrengst van het boek *Defensie stript!* ging naar verschillende goede doelen. Ik woonde overigens in die periode al op de Canarische Eilanden en er moesten vijfhonderd exemplaren gesigneerd worden. Ik gaf aan dat best te willen doen maar vroeg wel een onkostenvergoeding om daarvoor naar België te komen. Dat vond Defensie te duur. Zij besloot de boeken in een vliegtuig te laden en deze onder begeleiding van een legerstraaljager naar Gran Canaria te vliegen. Daar werden ze uitgeladen en vervoerd naar een hotel waar ik ze van een handtekening voorzag. Aansluitend werden de gesigneerde boeken op soortgelijke wijze weer naar België gevlogen. Te gek voor woorden natuurlijk!

Wat moet je eigenlijk doen om op de Canarische Eilanden te gaan wonen?

Je kunt beginnen met verhuizen... Ik ben er terecht gekomen omdat ik het reizen wel gezien had, maar het leven in een tropische omgeving niet wilde missen. Eén van de niet te onderschatten voordelen van dit beroep is dat je het eigenlijk overal kunt uitvoeren! Ik heb negen maanden in Brazilië gewoond en de Canarische Eilanden hebben diezelfde Zuid-Amerikaanse cultuur. Erg verschillend van de Spaanse overigens. Ik ben zelfs begonnen met een verhaal te schrijven over de eerste bewoners van de Canarische Eilanden; het eerste deel is zo goed als af. Toen de Spanjaarden hier voet aan wal zetten kregen ze te kampen met een atletisch en puur volk dat eigenlijk nog in het neolithische tijdperk leefde; respect voor de natuur en de zon als afgod, dat soort werk. Het waren de Gouanches. Of ik ooit tijd zal hebben om het ook nog te tekenen weet ik niet.

Hoe kijk je terug op je carrière tot nu toe, en wat vind je eigenlijk van je nominatie voor de Bronzen Adhemar?

Mijn vader zei me altijd dat ik met de helm op geboren ben. Zoiets als geboren zijn voor het geluk. Klinkt mooi natuurlijk, maar daar moet je wel aan werken. En een dosis geluk hebben, natuurlijk! Ik ben vooral tevreden dat ik al die tijd heb kunnen leven van wat ik het liefste doe: tekenen en verhalen vertellen. Dat een organisatie als Strip Turnhout zijn waardering expliciet maakt in de vorm van een nominatie, streelt me wel. Voor elke kunstenaar is erkenning belangrijk, al is mijn grootste prijs de waardering van mijn publiek.

Hoe lang ga je nog door met tekenen?

De leeuw kan klauwen zolang hij tanden heeft! Ha ha ha! Ik kan me moeilijk een leven voorstellen zonder te mogen tekenen. Ik geloof dat iedereen een bestemming heeft in dit leven. De mijne is tekenen, dat is mij onderhand wel duidelijk geworden.

teus.de.kruijf@stripschrift.nl

Meer info: *www.griffo-bd.net*

JAAR	TITEL	SCENARIST	UITGEVER	COLLECTIE
	Patty Porn 1: De heetgeblakerde	Ferre Verdeijen	Biofot	
	Beatifica Blues 1	Jean Dufaux	Dargaud	Pilote
	Beatifica Blues 2	Jean Dufaux	Dargaud	Pilote
	S.O.S. Geluk 1	Jean van Hamme	Dupuis	Vrije vlucht
	S.O.S. Geluk 2	Jean van Hamme	Dupuis	Vrije vlucht
	Beatifica Blues 3	Jean Dufaux	Dargaud	Pilote
	S.O.S. Geluk 3	Jean van Hamme	Dupuis	Vrije vlucht
	Munro 1: Schrikbewind	Jean-François di Giorgio	Dupuis	
	Munro 2: Bezoekers uit het schemerduister	Jean-François di Giorgio	Dupuis	
	Munro 3: De blauwe bloemen van Ha-ta-man	Jean-François di Giorgio	Dupuis	
	Giacomo C. 1: Het masker in de donkere muil	Jean Dufaux	Talent	Kronieken
	Giacomo C. 2: De val van de engel	Jean Dufaux	Talent	Kronieken
	Giacomo C. 3: De zwarte hartenvrouw	Jean Dufaux	Talent	Kronieken
	Giacomo C. 4: Meester en knecht	Jean Dufaux	Talent	Kronieken
	Sade: De arend, juffrouw	Jean Dufaux	Glénat	Prestige
	Giacomo C. 5: Liefde van een nicht	Jean Dufaux	Talent	Kronieken
	Samba Bugatti 1	Jean Dufaux	Blitz-Oranje	Fantasy
	Mister Black 1	Jean Dufaux	Dupuis	Vrije vlucht
	Mister Black 2	Jean Dufaux	Dupuis	Vrije vlucht
	Samba Bugatti 2: Monkey Rock	Jean Dufaux	Blitz-Oranje	Fantasy
	Samba Bugatti 3: Bugatti's geheim	Jean Dufaux	Geknipt papier	
	Giacomo C. 6: De ring van de Fosca's	Jean Dufaux	Talent	Kronieken
	Het pension van dokter Eon 1	Patrick Cothias	Lombard	Getekend
	Cinjis Qan 1: De eeuwige blauwe hemel	Patrick Cothias	Glénat	
	Het pension van dokter Eon 2	Patrick Cothias	Lombard	Getekend
	Cinjis Qan 2: De schaduw van de veroveraars	Patrick Cothias	Glénat	
	Vlad 1: Igor, m'n broer	Yves Swolfs	Lombard	Derde stroming
	Vlad 2: De meester van Novijanka	Yves Swolfs	Lombard	Derde stroming
	Vlad 3: Rode zone	Yves Swolfs	Lombard	Derde stroming
	Vlad 4: Laatste uitweg	Yves Swolfs	Lombard	Derde stroming
	Vlad 5: Taïga	Yves Swolfs	Lombard	Derde stroming
	Klein Mirakel 1	Valérie Mangin	Talent	Millennium
	Cinjis Qan 3: De woede van de blauwe wolf	Patrick Cothias	Glénat	
	Vlad 6: Operatie zondvloed	Yves Swolfs	Lombard	Derde stroming
	Samba Bugatti Integraal	Jean Dufaux	Talent	Millennium Integraal
	Giacomo C. 7: Angelina	Jean Dufaux	Glénat	
	Giacomo C. 8: Lelijk als de nacht	Jean Dufaux	Glénat	
	Giacomo C. 9: Het dodelijke vuur	Jean Dufaux	Glénat	
	Giacomo C. 10: De schaduw van de toren	Jean Dufaux	Glénat	
	Giacomo C. 11: Brieven...	Jean Dufaux	Glénat	
	Giacomo C. 12: Fiammina	Jean Dufaux	Glénat	
	Vlad 7: 15 november	Yves Swolfs	Lombard	Derde stroming
	Giacomo C. 13: De vlucht	Jean Dufaux	Glénat	
	Giacomo C. 14: Goudlokje	Jean Dufaux	Glénat	
	Giacomo C. 15: Het voddenlied	Jean Dufaux	Glénat	
	Ellis 1: Lady Crown	Sébastien Latour	Lombard	Portaal
	Ellis Group 2: Sax	Sébastien Latour	Lombard	
	Empire USA 1	Stephen Desberg	Dargaud	
	Empire USA 4	Stephen Desberg	Dargaud	
	Ellis Group 3: Sandmen	Sébastien Latour	Lombard	

BOVEN - Studie van Charlotte uit de reeks *Samber*. Griffo's aandeel zou zich in de achttiende eeuw afspelen in Wenen. Uiteindelijk zou het er allemaal niet van komen.

BOVEN - Studie van Goetz, de beschermheer van het weeskind Werner (eronder) uit *Samber*. Griffo noemt het opmerkelijk dat Hislaire namen aandroeg – Werner en Goetz – die hem persoonlijk wel lagen...

BOVEN - Griffo tekende voor het gelegenheidsalbum van *Jessica Blandy* ter ere van Jean Dufaux de inspecteur uit de reeks.

Reinhard Kleist
Daar zit muziek in!

RIK SANDERS

De stripbiografie van Johnny Cash zorgde in 2007 voor de doorbraak van tekenaar Reinhard Kleist in Duitsland. Uitgeverij Silvester brengt nu een Nederlandse vertaling uit. Ook heeft het de rechten verworven op *The Secrets of Coney Island*.

Reinhard Kleist (1970, omgeving Keulen) start na een opleiding aan de Fachhochschule Grafik und Design in Münster met het maken van undergroundstrips. Zijn naam vestigt hij in 1994 met een strip over horrorauteur H.P. Lovecraft (samen met Roland Hueve). In 1996 verhuist hij naar Berlijn. Tegenwoordig deelt hij een studio met Fil, Naomi Fearn en Mawil.

In 2007 breekt Kleist door met zijn biostrip *Cash – I See a Darkness*. Het album krijgt de twee belangrijkste stripprijzen voor de beste Duitse strip: de Sondermann 2007 op de Frankfurter Buchmesse en de Max und Moritz Preis 2008 op de Comicsalon in Erlangen. Een Franse vertaling bij Dargaud volgt en recent is de Nederlandse uitgave verschenen bij uitgeverij Silvester.

Van *Cash – I See a Darkness* zijn inmiddels ruim tienduizend exemplaren verkocht; voor Duitse stripbegrippen een groot succes. Hoe ben je op het idee gekomen om het leven van *'The Man in Black'* te verstrippen?

Reinhard Kleist: Een goede vriend werkt bij uitgeverij Carlsen. Tijdens een etentje raakten we in gesprek over strips en muziek. Hij had het over een biografie van Johnny Cash en vroeg zich af of ik zoiets kon verstrippen. Ik zag er eerst weinig in. Ik luisterde nooit naar countrymuziek. Naderhand las ik de biografie – *The Beast in Me – Johnny Cash* – van Franz Dobler. Toen wist ik het: dit is *stuff* waarop ik heb gewacht: het harde bestaan in zijn jeugd en de muziek als uitlaadklep, Cash' ontmoeting met Elvis, het succes als muzikant en zijn alcohol- en drugsverslaving, de aanvaringen met Justitie, zijn ongelukkige huwelijk, het beroemde optreden in Folsom Prison, zijn relatie met June Carter en zijn glorieuze *comeback* onder producer Rick Rubin in 1993. De meeste levensgeschiedenissen vind ik niet zo interessant, maar bij Cash lag er echt een verhaal.

Heb je zijn hele leven in het boek beschreven?

Nee, ik moest keuzes maken. De laatste jaren van zijn leven – van 1990 tot 2000 – stip ik slechts even aan. Ook de jaren 1970 waren bij voorbeeld minder interessant vanuit dramatisch oogpunt. Ik heb die film over Cash gezien, *Walk the Line*, maar dat is een liefdesgeschiedenis van Johnny en June. Ik heb ervoor gekozen de combinatie leven/werk uit te diepen. Ik heb via e-mail veel complimenten van lezers gekregen. Mensen schreven zelfs dat ze tot tranen toe geroerd waren.

Was het moeilijk zijn biografie in een stripvorm te gieten?

Meestal draait er bij een onderwerp als het ware een camera in mijn hoofd en werk ik eerst de tekeningen uit en daarna de tekst. Maar bij *Cash* was ik tijdens het tekenen al bezig met de tekst. Ik had de grote lijn wel te pakken, maar er ontstonden tijdens het uitwerken allerlei nieuwe invalshoeken. Het schrijven is me goed bevallen. Ik zag er altijd tegen op, vond me zelf niet goed in dramaturgie en teksten. Ik werkte daarom vaak met scenaristen, nu is dat minder. *Cash* was mijn vuurproef als scenarioschrijver. Het ging haast als vanzelf, al was de kritiek dat sommige dialogen wat stroef liepen.

Bij uitgeverij Ehapa verscheen een andere muzikale strip: *Elvis – Die illustrierte Biografie*. Alleen, dit is een collectie-

LINKSBOVEN - **Illustratie, geïnspireerd op het beroemde optreden van Johnny Cash in Folsom Prison in 1968.**
BOVEN - **De scène waarin Cash het podium betreedt in Folsom Prison, uit *Cash – I See a Darkness*.**

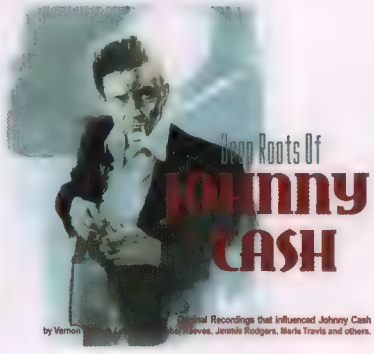

ONDER - **Kleist raakte vanwege *Cash* in contact met Bear Family Records die het werk van *'The Man in Black'* opnieuw uitbrengt. Kleist maakt allerlei omslagen voor deze platenmaatschappij.**

ONDER - In *The Secrets of Coney Island* zijn twee oudere verhalen opgenomen: één over kermisklanten en één over Mickey Rourke, geïnspireerd op de film *Angel Heart*. Het derde is een nieuwe strip over de jonge kermisklant Cooper.

BOVEN - Kleist op Cuba.
RECHTSBOVEN - Scène uit het derde deel van de *Berlinoir*-reeks.

ve productie, waarbij je met Titus Ackermann een aantal tekenaars, waaronder Uli Oesterle en Isabel Kreitz, benaderde om delen uit het leven van Elvis Presley te verstrippen. Hoe is dit project tot stand gekomen?

In 2007 was het dertig jaar geleden dat Elvis overleed. Titus wilde daarom iets met Elvis doen. Ook ditmaal zag ik er eerst niets in, omdat ik geen fan ben van zijn muziek. Maar na wat leeswerk over zijn leven bleken er duidelijke parallellen te liggen met dat van Cash: een zwaar gezinsleven, het doorzetten, het succes, de stress en de drugs. Al liep het voor Elvis tragischer af. Dat zie je ook in die beroemde documentaire *Elvis – That's the Way it is*. Daaruit blijkt wat een grote entertainer Elvis was, maar ook hoeveel mensen misbruik van hem maakten. En dan was er nog het Oedipus-complex: het verbond tussen hem en zijn moeder, een zwakke, behoeftige vrouw, verslaafd aan de alcohol en pillen. Er lag dus een triest maar mooi script en we hebben het project doorgezet.

Uitgeverij Silvester wil eind 2009, begin 2010 ook jouw album *The Secrets of Coney Island* uitbrengen. Vertel daar eens wat meer over?

Het boek bestaat uit drie korte verhalen die zich afspelen op Coney Island, een (schier)eiland van New York dat dienst deed als recreatiegebied en attractiepark. Vanaf de jaren 1960-1970 trad het verval in. Het werd steeds meer een plek voor ontheemden, zoals dwergen en mismaakte mensen, stadsnomaden en kunstenaars.

Coney Island is één van mijn favoriete plekken in New York. Ik was er in 1994 voor de eerste keer, tijdens een studiereis. Die plek had nog steeds iets magisch, onwerkelijks. Ik heb me daarna verdiept in de geschiedenis van het eiland. Ik kwam er achter dat het een waanzinnig park is geweest, met allerlei komische en noodlottige geschiedenissen en absurde attracties, zoals een olifant die werd geëlektrocuteerd en – nadat het park half was afgebrand – de ruïnes die het publiek tegen betaling kon bezichtigen. Fascinerend!

rik.sanders@stripschrift.nl

ONDER - De Elvis-verstripping is een succes, met vertalingen in het Frans, Italiaans, Engels en Spaans. Het omslag is van Reinhard Kleist.
ERNAAST - Omslagen van de Nederlandse uitgave, de luxe Duitse uitgave en de Franse versie van *Cash*.

Ander recent werk

Met een beurs van uitgeverij Carlsen is Kleist in 2008 naar Cuba geweest. Hij deed verslag via de weblog www.carlsen.de/blog/reinhard-kleist *en later in het boek* Havanna – Ein kubanische Reise. *Momenteel werkt Kleist aan een stripbiografie van Fidel Castro. Bij uitgeverij Ehapa verscheen vorig jaar het afsluitende deel van een satirisch drieluik over een vampierensamenleving:* Narbenstadt – Berlinoir 3, *op scenario van Tobias O. Meissner*
Meer info: www.scherbenmund.de

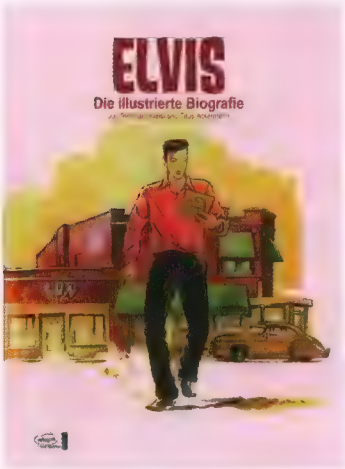

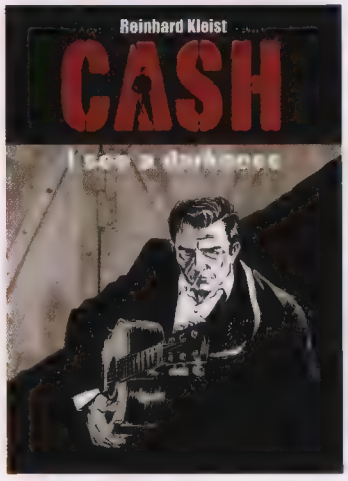

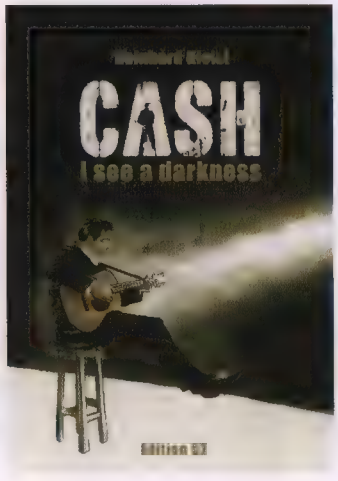

[BITS & PIECES → FAMILIE]

Dank zij een ordinaire familierel gaan de inmiddels tot een bedenkelijk niveau afgezakte verhalen van de Gallier Asterix ons nog jaren bezighouden. Naar verwachting zal de komende jaren menig nieuw album de schappen gaan teisteren. Goscinny draait zich nog eens lekker om in zijn graf en weet gelukkig van niks.

Het zit zo. Bernard trouwt met Sylvie. Papa Uderzo weet voor haar huwelijk niets beters als cadeau te bedenken dan [illegible] album. Bernard denkt na enkele jaren: 'Wat moet ik ermee'. Die verkoopt het prentje voor €60.000. Dus is papa boos. En boze papa's doen soms rare dingen. Deze boze papa verkoopt zijn uitgeverij aan de grootste concurrent in het Franse land. Daarom zit Sylvie Uderzo, tot voor kort de dagelijkse baas van de uitgeverij, nu erfenistranen te huilen.

'Asterix is mijn papieren broer', schrijft ze in *Le Monde*. 'Ik moet het nu opnemen tegen de ergste vijanden van Asterix: de mannen van de industrie en de bankwereld'.

Het is duidelijk. Uitgeverij Albert-René is niet meer haar [illegible] Hachette Livre ingetrokken. Daar ziet men de goudstaven [illegible] Een prachtige familieruzie en een papa die tijdens zijn besluit nog volkomen helder in zijn paasei is. Daar gaat geen advocaat voor Sylvie nog iets aan doen.

Ze zijn bij Hachette al naarstig op zoek naar duo's scenaristen en tekenaars. Duo's want de productie mag straks geen zeven jaar meer stilvallen. De goudmijn moet volstrekt worden leeggehaald. Ik heb ze alvast maar gemeld dat Asterix nog nooit in Nederland is geweest. Als ze er nu [illegible] klompen en tulpen. AirFrance-KLM als sponsor. Want die [illegible] Menhir Express van Parijs naar Amsterdam.

[illegible] laatste Uderzo-versie van *Asterix*. Precies vijftig jaar na de eerste publicatie. Applaus, einde voorstelling en zand [illegible] kids van de 21e eeuw.

[illegible] mensheid zit nog een eeuw langer opgescheept met [illegible] Asterix ingesteld met de levensduurverlenging. De [illegible] gens haar, 'want hij heeft al één dode vader overleefd'. [illegible] met bloed ondertekend bij de notaris vastlegt dat je alles wat je maar kunt bedenken verbiedt, dan gaat de familie met je bedenksels op de loop. Met als hoofddoel de kassa te laten rinkelen.

Ik hoop dat Hachette het kan opbrengen er iets moois van te maken. Dan vindt de liefhebber wellicht troost in de gedachte dat er ooit nog goede *Asterix*-verhalen zullen worden geproduceerd.

ben.bits@stripschrift.nl

ADVERTENTIE

"DE STRIP-AAP"

Voortaan kun je al je strips vanuit je luie stoel bestellen!

Al meer dan 10.000 strips online!

www.stripaap.nl

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL WONDERLAND

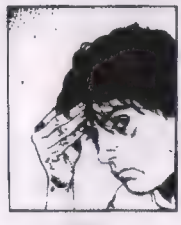

wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

Het mysterie van de missende jaargang

ARCO VAN OS

Stripschap op de bres voor Tom Poes en aanhang
DE STRIPPOFIELEN VERENIGEN ZICH
Nederland heeft nu „vereniging voor strip-vrienden"
Beeldverhalen als interessant studiemateriaal
Stripverzamelaars in „schap"
TV in boekvorm

Het eerste nummer van *Stripschrift* verscheen in februari 1968. Daardoor zijn we in 2009 aanbeland bij onze 42e jaargang. Maar wie het colofon goed bekijkt zal zien dat daar de 41e jaargang wordt genoteerd. En dus is de grote vraag: Welke snoodaard heeft een complete *Stripschrift*-jaargang zoekgemaakt?

BOVEN - *Stripschrifts* voorloper met op het omslag een collage van krantenberichten over de oprichting van Het Stripschap.

Op 11 oktober 1967 werd Het Stripschap opgericht en zoals dat bij elke vereniging gaat was één van de eerste initiatieven de uitgave van een 'contactorgaan'. Het omslag van dit in december 1967 verschenen gestencilde verenigingsblad – in de wandelgangen later consequent het nulnummer van *Stripschrift* genoemd – werd gevormd door een gevouwen vel stevig groen papier op dubbel folioformaat met daarop een collage van diverse krantenberichten over de oprichting van de vereniging. Via een prijsvraag werd gevraagd een leuke naam voor het blad te bedenken. In februari 1968 verscheen het èchte 1e nummer van de 1e jaargang en bleek dat *Stripschrift* te zijn geworden. Als de keuze van het toenmalige verenigingsbestuur anders was uitgevallen had u nu met nummer 399 van *Urgje*, *Het Strippertje*, *Strip-Magazijn*, *List*, *List-figuren*, *Clarion of Comics*, *Het Beeldblad*, *Voor Jonge Vrienden*, *Oblong*, *Stripvriend*, *Het Stripblad*, *Het Stripschap*, *De Stripper*, *Striptiek*, *Strip-Quire*, of *De Striptipper* in uw handen gezeten...

ONDER - De Europa SF Special Award voor *Stripschrift* 31/32 (rechtsonder).

Om uit te zoeken wie er een complete jaargang *Stripschrift* heeft achterovergedrukt zat er niets anders op dan het archief in te duiken en steekproefsgewijs door de historie te bladeren. Eigenlijk ging het al meteen 'fout'. De grondleggers beschouwden het nulnummer als volledige 1e jaargang terwijl in later tijd februari 1968 als officiële start van het blad werd gezien en aan het nulnummer dientengevolge de oe jaargang werd toegekend. Men mag van mening verschillen over de bibliografische juistheid hiervan, maar we houden het toch maar zo. Anders wordt het allemaal nog ingewikkelder.

Tot en met het laatste nummer van 1985 klopte alles nog redelijk, dankzij de uitgave van – soms noodgedwongen – dubbelnummers en zelfs een driedubbelnummer. Maar dan ontstaan er problemen. De in februari 1986 samengestelde fonkelnieuwe redactie (de voorgaande redactie was in één keer opgestapt) wil in 1987 een andere weg inslaan met dikkere nummers, een lagere frequentie en een compleet vernieuwde vormgeving. Er verschenen dat jaar slechts vier nummers, waarna de toenmalige uitgever afhaakte. Na enige tijd volgde een doorstart, maar dit had wel tot gevolg dat ook in 1988 slechts vier nummers het daglicht zagen. Vanaf dat moment werd gewerkt met zogenaamde 'gebroken' jaargangen, jaargangen die niet synchroon lopen met kalenderjaren. Een geschenk uit de hemel voor goedwillende redacteuren die lichtelijk ongedisciplineerd de verschijningsfrequentie naar hun hand wensen te zetten.

Hoe men het voor elkaar gekregen heeft is niet zo één-tweedrie te duiden, maar feit is wel dat ook in 1998 weer de nodige problemen opdoemden en nummers werden 'doorgeschoven'. *Stripschrift 347*, het laatste nummer van de 34e jaargang, verscheen uiteindelijk netjes in december 2002, vanuit historisch perspectief gezien precies één heel jaar te laat. Daarmee werd wel definitief afgerekend met de 'gebroken' jaargangen. Al belooft het onlangs in 2009 verschenen laatste nummer van 2008 niet veel beterschap...

En aangezien auteur dezes de enige is die van februari 1986 tot heden een redactiezetel van dit onvolprezen tijdschrift heeft bezet, kan bijna niet anders geconcludeerd worden dan dat de missende *Stripschrift*-jaargang door hèm is verdonkeremaand. Het zij zo. Mea Culpa. Mea Maxima Culpa.

arco.van.os@stripschrift.nl

Om de opgelopen 'achterstand' in te halen zal in 2009 tegelijk met de 41e jaargang van *Stripschrift* ook de 42e jaargang worden uitgegeven. We doen dat door in het hart van het blad lustrumgewijs terug te kijken op ruim 40 jaar *Stripschrift*-historie. Welke fenomenale strips verschenen er toen? Van welke auteur is later bedroevend weinig meer vernomen? En wie maakten het blad precies? Ook drukken we in elk nummer een krantenstrip uit die tijd af, want directe aanleiding voor de oprichting van Het Stripschap – en daarmee *Stripschrift* – was de vernietiging van restanten *Eric de Noorman*-boekjes. En tekenaars die in de betreffende periodes *hot* waren vroegen we fonkelnieuwe omslagen te tekenen. Verder staan we stil bij bijzondere gebeurtenissen en opvallend nieuws. Alles op bescheiden wijze, want de ruimte is beperkt. Zo zult u in de 42e jaargang bij voorbeeld niets terugvinden over de prijs die *Stripschrift* in 1972 won op de sciencefiction-conventie Eurocon 1 in het Italiaanse Triëst. Het ging om de Europa SF Special Award voor *Stripschrift 31/32* in de categorie 'Speciale sf-uitgave van een niet gespecialiseerd magazine'. Bij deze.

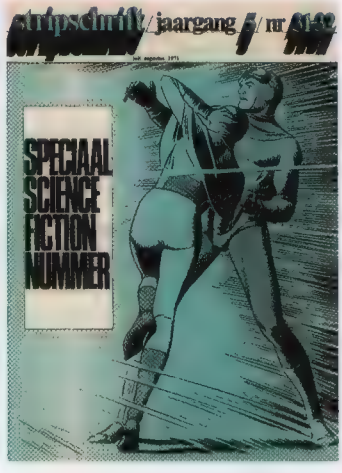

STRIPSCHRIFT

DE JAREN 1968-1972
DE NUMMERS 1-47/48

JAARGANG 42-NUMMER

KRAAIENHOVE

GRIZELDA EN DE THOMSON COLLECTIE
SOMBERE NAJAARSWOLKEN PAKKEN ZICH SAMEN BOVEN HET EEUWENOUDE KRAAIENHOF
2136
MVA HET IS ZO WEL GENOEG VOOR VANDAAG. GA MAAR NAAR BED. IK WACHT WEL OP DR. LUCIUS
ZOALS U WILT MEVROUW GRIZELDA!
JA. IK ZAL WEL WACHTEN! MAAR IK VOEL DAT HET DITMAAL HEEL LANG KAN DUREN EER LUCIUS THUIS KOMT

Omslag

Willy Lohmann (1936) heeft speciaal voor deze jubileumeditie van *Stripschrift* het omslag gemaakt.
Zijn strip *Kraaienhove* stond tussen 1962 en 1972 in *Het Parool* en verscheen ook in *Pep*.

In het oog

Op 11 oktober 1967 wordt Het Stripschap opgericht: Nederlands centrum voor belangstellenden in strips. De ruim zestig aanwezigen besluiten tevens een eigen blad uit te geven: *Stripschrift*. Een nulnummer verschijnt in december 1967 en telt twintig gestencilde pagina's. In februari 1968 komt het eerste officiële nummer uit als tweemaandelijks ledenorgaan van Het Stripschap. Het blad moet in zijn eerste lustrum duidelijk nog zijn weg vinden. Dat blijkt ook uit de talloze redactiesamenstellingen, de vele restylingen en de diverse noodgrepen om het tijdschrift te kunnen blijven uitgeven. Nummer 4/5 is al een dubbelnummer – het begin van een soms noodgedwongen 'traditie' – en nummer 6 en 7 zijn noodedities die niet eens in de losse verkoop komen.
Vanaf nummer 8/9 (september 1969) neemt drukkerij Levisson uit Rijswijk de exploitatie op zich, met distributiehulp van Gerard – *Illustrated Classics* – Roord en Emile de Vries. *Stripschrift* ziet er direct een stuk professioneler uit. Het blad is geen huisorgaan van Het Stripschap meer, maar noemt zich 'tijdschrift voor striplezers'. In ieder nummer wordt een complete strip opgenomen. Theo van den Boogaard ontwerpt de opzet voor het omslag. De prijs: *f*2,25, een fractie meer dan €1. Levisson wordt ieder nummer bijgestaan door een steeds wisselende redactieraad, bevolkt met leden van Het Stripschap.
Het gaat een tijd goed tot de redactie in oktober 1970 een noodkreet uit: er zijn te weinig abonnees (bijna 1300). Drukkerij Levisson besluit begin 1971 toch door te gaan: niet meer één keer per maand, maar tweemaandelijks met extra dikke (thema)nummers. Ook verschijnen er twee speciale uitgaven in de vorm van de muurkranten 36½ en 38½. De redactieraad van Het Stripschap verdwijnt: vanaf nummer 31/32 kent *Stripschrift* een onafhankelijke redactie.
In de eerste vijf jaar behandelt het blad vooral de grote namen uit de Nederlandse (met name Marten Toonder) en Amerikaanse stripwereld (vooral Walt Kelly). Ook staan er verhandelingen in over allerlei facetten van het medium strip: als politiek instrument, de relatie met de bibliotheek, illegale herdrukken, prijsstellingen, als voorlichtingsmiddel of als undergrounduiting. Boekbesprekingen staan er nauwelijks in; wel groeit het nieuwsaanbod.

Oud nieuws

'Men heeft in de Dagbladen kunnen lezen dat Amsterdam sedert 8 november jl,. een stripantikwariaat rijk is.
Het sousterrain van perceel Kerkstraat 104 heeft hiertoe een ingrijpende gedaanteverwisseling ondergaan en biedt nu een aanblik die voor namelijk wordt gekenmerkt door helderheid en kleurenrijkdom. Ook langs deze weg helpt Het Stripschap de eigenaar, de 26-jarige Kees Kousemaker, hopen dat stripminnend Nederland zijn weg naar de Kerkstraat zal weten te vinden en dat Lambiek een lang leven beschoren mag zijn.' (sic, nr.4/5, december 1968).

Waar issie?

Beeldend kunstenaar Tom S. Hageman (4 juli 1943) is de maker van *Spillebuik*, een undergroundstrip die hij zelf beschouwt als een kunstwerk, aldus een bericht in *Stripschrift* 25/26 van begin 1971.
Hageman tekent ook voor het Friese Provo-tijdschrift *Por*, is illustrator voor *Nieuwsblad van het Noorden* en auteur van de strip *De aanval op het pessarium* voor het Groningse undergroundblad *3x bellen*.

Toppers

1. **Comanche 1: Red Dust (Hermann/Greg)**
2. **Asterix 3: En de Gothen (Albert Uderzo/René Goscinny)**
3. **Iris (Thé Tjong-Khing/Lo Hartog van Banda)**
4. **Jan, Jans en de kinderen 1 (Jan Kruis)**
5. **Ans en Hans krijgen de kans!! (Theo van den Boogaard)**
6. **Lucky Luke 31: Tortillas voor de Daltons (Morris)**
7. **Linke Loetje 1 (Reg Smythe)**
8. **Paling en Ko 1: Het atoomsulfaat (Francisco Ibañez)**
9. **Guust R2: Daverende Flaters te koop (André Franquin)**
10. **De Blauwbloezen 1: Wagen in 't Westen (Louis Salvérius/Raoul Cauvin)**

DE MAKERS VAN TOEN
Redactie Cornelis Jan Aarts (1-3, 37/38-47/48), Kees de Bree (36½-47/48), Kees Darts (6-7), Rob van Eijck (33/34-47/48), P. Hans Frankfurther (31/32), Sandra Griffioen/Boes (31/32-47/48), Nettie Hagens (8-29/30), Rolf van de Kamer (31/32, 39/40-43/44), Annemarie Kindt (31/32), Leo Kindt (31/32), Ton Konincks (31/32-35/36), Hans Lodders (1-4/5), Fred Julsing (31/32-47/48), Dick Matena (37/38), Frans Netscher (38½-47/48), Wim Noordhoek (1-4/5), Rob Richard (6-7), Henk Siebels (39/40-47/48), Jochem Smid (1-4/5), T. Steen (1-4/5), Gerard Suurmeijer (31/32), Arthur Verdellen (36½), Martin Wassington (47/48), Frits de Winter (8-37/38)
Vormgeving Anita Broekveld (33/34-39/40), Nico Buis (8-25/26), Frank vander Heul (3-4/5), Fred Julsing (33/34-43/44), Gerard Kluiters (27/28-29/30), Hans Lodders (3-4/5), George Noordanus (41/42-47/48)
Redactieraad Cornelis Jan Aarts (13), Louis Andriessen (29/30), P. Ariëns Kappers (18), Theo van den Boogaard (12), G.J. Boot (16), Rob van Eijck (14, 22-23, 25/26), P. Hans Frankfurther (8-22, 24-25/26), Evert Geradts (27/28), Leny Geradts (27/28), F. de Graaf (17), Mej. H. Hagebeuk (19), Fred Julsing (29/30), Henk Mondria (8-12), Fred Neve (19), Paul van de Kamer (13), Rolf van de Kamer (15-29/30), Gerard Kluiters (27/28-29/30), Ton Konincks (11), Rob Richard (8-22, 24), F. Visbeen (23)
Uitgever Het Stripschap (0-7), Drukkerij Levisson (8-24), Drukkerij Levisson MPS (25/26-43/44) en NV VGI (45/46-47/48)

STRIPSCHRIFT

DE JAREN 1973-1977
DE NUMMERS 49/50-106

JAARGANG 42-NUMMER 2

Omslag

Toon van Driel (1945) heeft speciaal voor deze jubileumeditie van *Stripschrift* het omslag gemaakt. Hij debuteerde in 1975 met het album *Tikkie Trug*, met gags van zijn voetbalstrip *Sportvereniging Knudde* die in *Algemeen Dagblad* verscheen.

In het oog

De jaren 1973 tot 1977 kenmerken zich door de grote hoeveelheid striptijdschriften (in die dagen veelal aangeduid als fanzines) die na een tijdje – vaak roemloos – ook weer verdwijnen. Het zijn bij voorbeeld de hoogtijdagen van *Tante Leny presenteert* met bijdragen van Evert Geradts, Peter Pontiac, Aart Clerkx, Joost Swarte, Harry Buckinx, Marc Smeets en de Belg Ever Meulen. De liefhebbers van het griezelgenre vinden zich in *Vampirella* en *Macabre*, die van de sciencefiction kopen *Essef*.
Stripschrift bericht ook over het buitenland: *Metal Hurlant* (in de jaren 1980 nog Nederlandstalig verschenen als *Zwaar Metaal*), *Fluide Glacial* en *L'Écho des Savanes*. De strips uit die bladen inspireren menig Nederlands tekenaar. Andere bladen uit die periode die inmiddels al (lang) niet meer bestaan zijn *Striprofiel*, *Gezellig en Leuk* van het duo Windig en De Jong en *Vrije Balloen* (later nog *De Balloen*).
Op de grens naar de volgende vijf jaar *Stripschrift* verschijnt dan ook nog in 1977 *Stripkoerier*, een krant van uitgeverij Oberon met veel Amerikaans stripaanbod. Een lang leven is de krant niet beschoren, ook niet onder de nieuwe naam *Stripkrant*.
De lijst striptijdschriften lijkt eindeloos: wie kent *Krak* nog, of *Hop magazine*, *Inkt* misschien, of *Stripbewust*? Het zijn allemaal typische uitingen van een goeie ouwe striptijd.

Waar issie?

IJf Blokker vertolkte jarenlang de rol van Barend Servet in *De Fred Haché Show* op tv.
In 1973 wordt hij door Het Stripschap gevraagd de Stripdag te openen en verschijnt er een interview met hem in *Stripschrift* 51/52. Blokker blijkt niet alleen een groot stripliefhebber (vooral *Gijsje Goochem* van Jac. Grosman) te zijn maar kan zelf ook tekenen. Hij volgde een studie voor reclametekenaar. Op scenario van professioneel moppentapper Harry Touw tekent hij *Bakken aan de bar* voor *Nieuwe Revu*.

Toppers

1. **Blake en Mortimer 10: De 3 formules van Prof. Sato (Edgar P. Jacobs)**
2. **Blueberry 4: De mijn van Prosit**
3. **Trigië 1: Strijd om Trigië (Don Lawrence/Mike Butterworth)**
4. **Indianenreeks 1: De meesters van de donder (Hans Kresse)**
5. **Douwe Dabbert 1: De verwende prinses (Piet Wijn/Thom Roep)**
6. **Arman & Ilva 1 (Thé Tjong-Khing/Lo Hartog van Banda)**
7. **Comanche 2: Wanhoop en dood op de prairie (Hermann/Greg)**
8. **Luc Oriënt 5: Het woud van staal (Eddy Paape/Greg)**
9. **Buddy Longway 1: Chinook (Derib)**
10. **Bernard Prince 6: De wet van de orkaan (Hermann/Greg)**

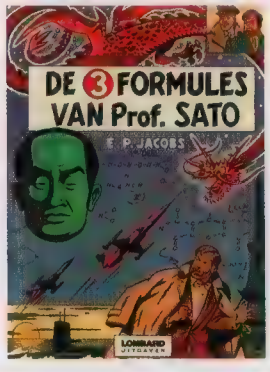

Oud nieuws

In 1974 zorgt *Stripschrift* voor curieus nieuws door te vergeten editie 64 uit te brengen. Na 63 volgt een maand later 65, nog een nummer later wordt met het schaamrood op de kaken 65+ gepresenteerd. Nooit meer naar 64 vragen dus!
In 1975 is er opmerkelijk nieuws van Het Stripschap. Dat reikt namelijk haar Stripschapprijs uit aan twee buitenlandse tekenaars; Maurice Tillieux en Jijé. In de rubriek 'Wantoestand van de maand' wordt gemeld dat een *Tom Poes*-fanaat de op de zolder van de Tweede Kamer bewaarde oude edities van *De Telegraaf* uit de periode 1941-1944 met de schaar heeft bewerkt en alle *Tom Poes*-afleveringen heeft ontvreemd. Jerry Siegel en Joe Shuster, de auteurs van *Superman*, zitten in 1976 aan de grond. Siegel werkt voor een schamel loon bij de Amerikaanse post en Shuster is praktisch blind en wordt door zijn zuster onderhouden. Dankzij de verkoop van *Supermans* rechten aan Warner in 1938 lopen de heren tonnen mis.
Uit een enquête in 1976 blijkt dat het merendeel van de *Stripschrift*-lezers tussen de 17 en 33 jaar is; inmiddels is onze gemiddelde lezersschare iets rijper, vermoeden wij. Ook in dat jaar bijzonder nieuws uit Denemarken. Stripheld *Appie Happie* heet daar *Banan-Börge* en de criminele bordeelexploitant Börge Axel Nilsson, die zich voor de rechtbank moet verantwoorden, krijgt in de media al gauw de bijnaam Banan-Börge. In 1976 verschijnt de eerste Matla-catalogus. Ook verschijnt een Nederlandse vertaling van Gustave Verbeeks *The incredible upside-downs* als *Niet te geloven ondersteboven*. Het knappe van deze strip is dat er ook een stripverhaal inzit als je de strip ondersteboven leest. iIn 1977 noemt Henk J. Meier de stripreeks *Trigië* in *Stripschrift* een *Mein Kampf* in stripvorm en beschuldigt hij de makers Mike Butterworth en Don Lawrence van een fascistische chaos.

DE MAKERS VAN TOEN
Redactie Cornelis Jan Aarts (49/50-51/52), Hans van den Boom (80-106), Kees de Bree (49/50-106), Har Brok (96-106), Rob van Eijck (49/50-106), Hans Frederiks (105, 106), Sandra Griffioen/Boes (49/50-79), Wim van Helden (84-106), Marcel van der Hoff (100-106), Fred Julsing (49/50), Ton Koninckx (73-77), Martin Lodewijk (55/56-59/60), Frans Netscher (49/50-53/54), Nico Noordermeer (99-106), Henk Siebels (49/50-57/58), Martin Wassington (49/50-106)
Vormgeving Hans Frederiks (98-106), Sandra Griffioen (53/54-55/56, 59/60-72), Hans van Leeuwen (93-94/95), Coen van Lith (94/95-98), George Noordanus (49/50-51/52), Peter de Raaf (55/56-70), Ger van Wulften (73-83); de vormgever van de nummers 84-92 is onbekend
Uitgever NV VGI (49/50-59/60), Kommiks BV (61-72), Thespa Uitgeverij (73-106)

MAAGDEN vs DRAKEN!

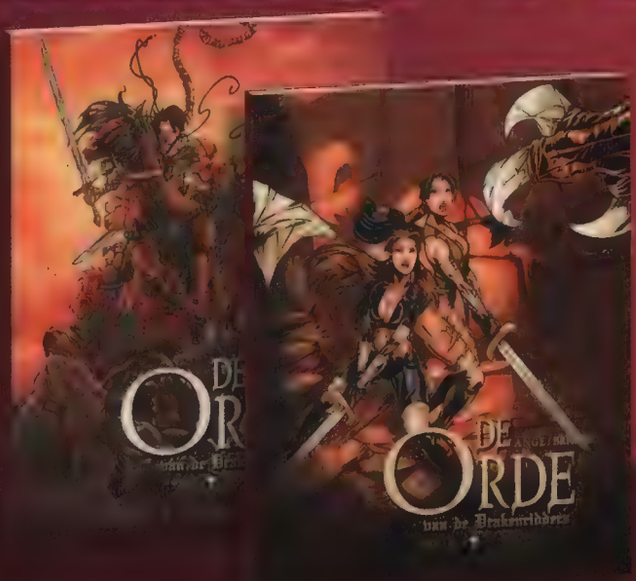

€ 14,95
hardcover

DE ORDE VAN DE DRAKENRIDDERS 1 & 2

Elke keer als een draak verschijnt, slaat het onheil toe. De mensen worden gek, veranderen in kleine monsters en sterven uiteindelijk. Alleen maagden kunnen ontsnappen aan die transformatie. De Orde van de Drakenridders bestaat uit maagden en is opgericht om tegen de draken te vechten en om ze te vernietigen. Geschreven door het succesvolle scenaristenpaar Ange.

€5,- KENNISMAKINGSKORTING:
BIJ AANKOOP VAN BOEK 1 & 2

www.silvesterstrips.nl

DE MAN IN BLACK IN ZWART EN WIT

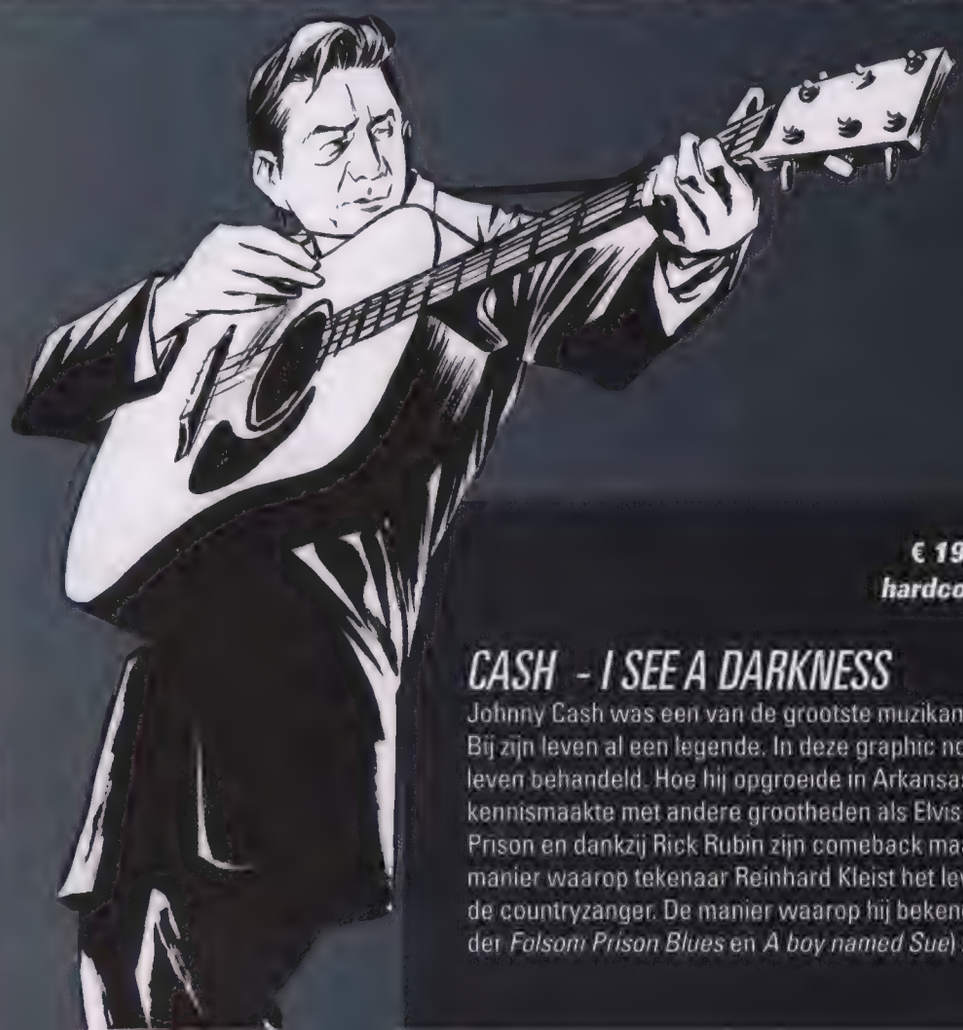

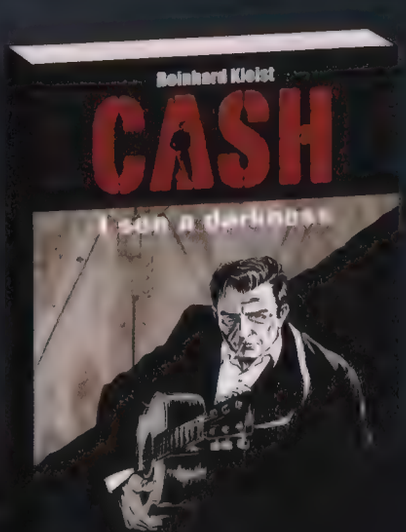

€ 19,95
hardcover

CASH - I SEE A DARKNESS

Johnny Cash was een van de grootste muzikanten uit de Amerikaanse muziekgeschiedenis. Bij zijn leven al een legende. In deze graphic novel worden de belangrijkste periodes uit zijn leven behandeld. Hoe hij opgroeide in Arkansas, zijn eerste opnames maakte bij de Sun Studios, kennismaakte met andere grootheden als Elvis Presley en Bob Dylan, zijn optreden in Folsom Prison en dankzij Rick Rubin zijn comeback maakte, vlak voor zijn dood in 2003. De filmische manier waarop tekenaar Reinhard Kleist het leven van de ster in beeld brengt past helemaal bij de countryzanger. De manier waarop hij bekende nummers van Cash in beeld brengt (waaronder *Folsom Prison Blues* en *A boy named Sue*) zijn schitterende intermezzo's in de biografie.

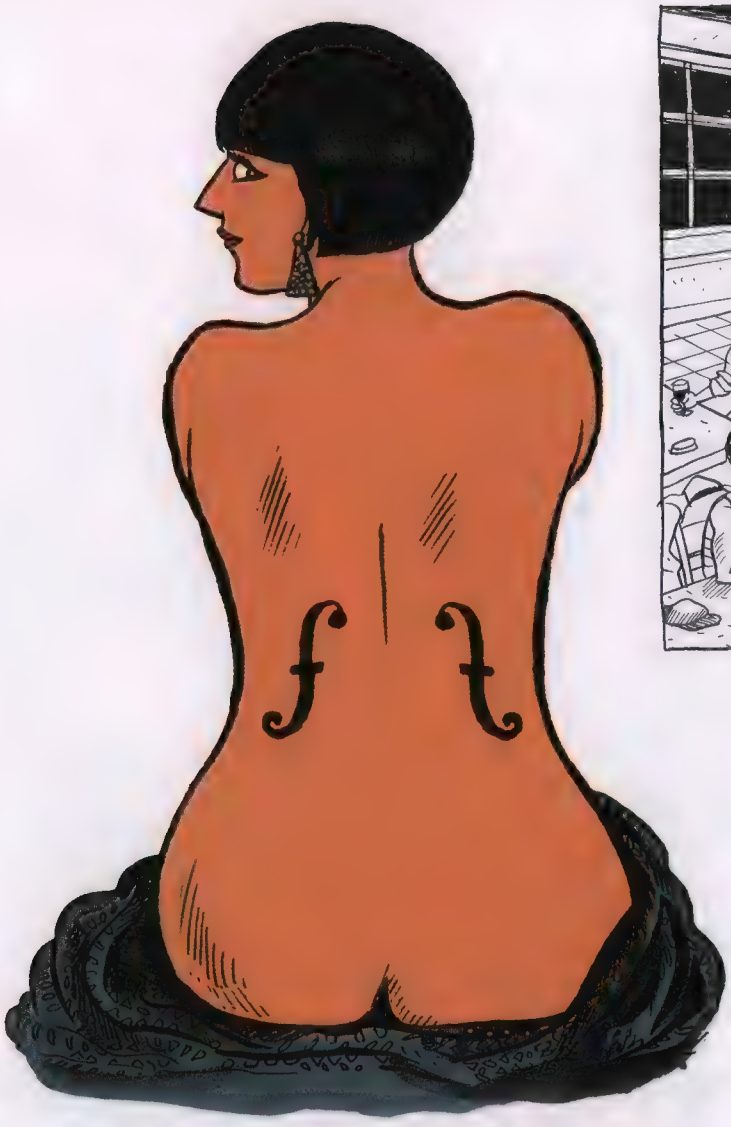

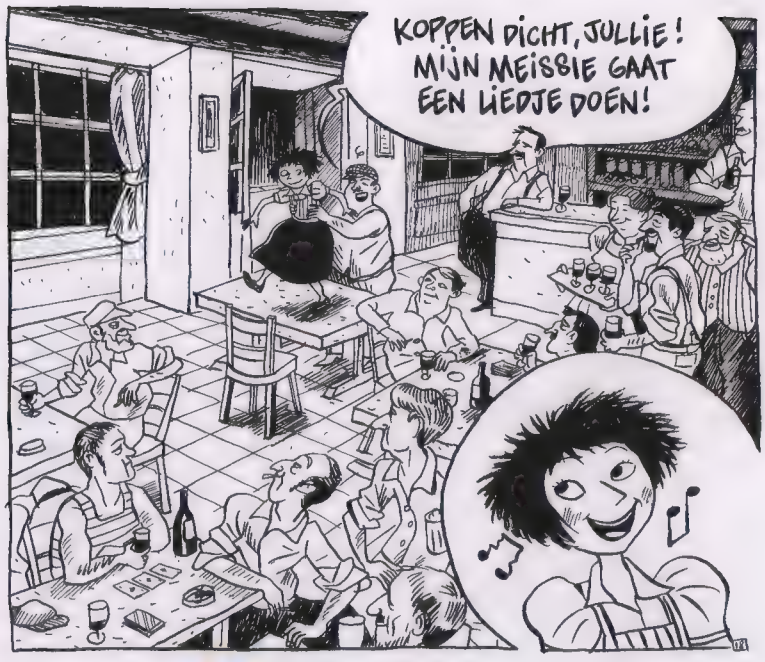

Kiki en de modernisten van Montparnasse

WILLARD MANS

Oog & Blik/De Bezige Bij heeft *Kiki van Montparnasse* van Catel Muller en José-Luis Bocquet uitgebracht. Deze in Frankrijk gelauwerde striproman speelt zich af in het kunstenaarscircuit van Parijs in de *roarin' twenties*. Het album past in het rijtje recente strips over het kunstenaarsmilieu tussen de twee Wereldoorlogen, zoals *Parijs 25/44* van Dick Matena, *Berlin* van Jason Lutes en *The Left Bank Gang* van Jason. Stripmakers voelen zich blijkbaar verwant aan deze generatie die aan de basis stond van wat nu 'moderne' kunst heet.

In Frankrijk is *Kiki van Montparnasse* van tekenares Catel Muller en scenarist José-Luis Bocquet met prijzen overladen, onder andere in 2008 met de grote publieksprijs van Angoulême. In vierhonderd pagina's leven we mee met het plattelandsmeisje Alice Prin, dat later in de *roarin' twenties* als Kiki van Montparnasse de muze wordt van een handvol van de beroemdste kunstenaars die niet toevallig in Parijs domicilie houden. Zo wordt dit boek niet alleen het levensverhaal van Kiki, maar ook dat van een kunstenaarsgeneratie.
Over deze artiesten, die allen min of meer aan de basis staan van wat nu 'moderne' kunst heet, is veel geschreven. En nu zomaar vier strips! Naast *Kiki van Montparnasse* verschenen de afgelopen paar jaar nog drie andere strips over dit milieu, en dat is nog niet eerder gebeurd. Stripmakers voelen zich blijk-

baar verwant aan deze generatie kunstenaars, die toen op zolderkamertjes de eindjes aan elkaar knoopten, maar die nu alom als peetvaders en -moeders beschouwd worden. De uitwerkingen verschillen echter behoorlijk van elkaar.

Kiki van Montparnasse: over eenzaam succes

Tekenares Catel Muller is in Nederland nog niet bekend. In Frankrijk illustreert ze jeugdboeken en maakte ze de strip *Lucie*. José-Luis Bocquet kennen we onder andere als de succesvolle scenarist van *De avonturen van Hergé* (1999). Voor dat album koos Bocquet voor tien hoogtepunten uit de biografie van Hergé. Bij *Kiki* lagen de ambities anders. Er is drie jaar documentatie verzameld, en het aanvankelijke idee om iets met de afzonderlijke kunstenaars te doen verdampt zodra Kiki zich als hoofdpersoon aandiende. Het moest een boek worden dat je niet in een dag uitleest. En het moest het leven van Kiki van geboorte tot dood volgen.

Alice Prin wordt geboren in 1901, op het platteland. Haar vader is onbekend, hoewel ze zo haar ideeën heeft na een ontmoeting met een knappe, goedgebekte houtskoolstoker. Haar oma, voor wie ze haar hele leven een zwak houdt, voedt haar op. Ze is vrijgevochten, voor de duvel niet bang en heeft een talent om in het middelpunt te staan. Haar moeder wil haar naar Parijs hebben om haar welopgevoed te maken, maar dat is te laat: uit de trein stapt een knoflookworstetende, wijndrinkende en grofgebekte puber. Na de onvermijdelijke breuk staat Alice alleen. Net als een vriendin speelt ze de hoer, maar haar overlevingsdrang laat haar op het nippertje kiezen voor een bestaan als model.

Het is het begin van een carrière. En vrijwel alle schilders, beeldhouwers, filmers, schrijvers en natuurlijk fotografen vallen als een blok voor haar charme en ogenschijnlijk opgeruimde karakter. Ze vrijt met de Rus Soutine onder een opgehangen dode eend. Soutine wordt later beroemd met z'n kadaverschilderijen. Ze wisselt makkelijk van *amants*. Het lijkt erop dat zich uit pragmatische overwegingen omhoog 'modelleert'. Echt verliefd is ze pas op de Amerikaanse fotograaf Man Ray (die eigenlijk Emmanuel Rudnitzky heet). Heel subtiel tekent Catel de toenadering, tijdens de film *Foolish wifes* (!) van regisseur Erich von Stroheim. Aanvankelijk wil ze niet voor hem poseren, dat doet ze alleen voor schilders. Pas als Man Ray duidelijk maakt, met fotografie hetzelfde voor te hebben, stemt ze toe. Met als resultaat enkele foto's die tot de bekendste ter wereld behoren.

Catel en Bocquet wilden ook om die reden Kiki als hoofdpersoon in hun grafische roman. Mooi is dat we de ontstaansgeschiedenis van de beroemde foto *Le violon d'Ingres* zien (zie ook het omslag van *Kiki*). Eerst poseert Kiki zonder tulband. Man Ray is niet tevreden. Dan komt de shawl erbij. Pas een paar bladzijden later zien we de uiteindelijke afdruk ergens in een

GEHEEL LINKSBOVEN - **Omslagtekening van *Kiki de Montparnasse*, maar hier nog zonder tulband, naar de beroemde 'viool'-foto van Man Ray (linksonder).**

ERNAAST - **Alice Prin staat al jong graag in de belangstelling, vooral in cafés voelt ze zich thuis.**

BOVEN - **Kleine geschenken onderhouden de relatie, moet Kiki gedacht hebben. Zij is dan de muze van de Poolse kunstschilder Moise Kisling. Zij geeft deze door vriendin Treize genomen foto van zichzelf aan hem. Catel brengt deze foto in beeld, met Kislings duim.**

LINKS - **De originele *Souvenirs* van Kiki is moeilijk te vinden, maar gelukkig voor de Kiki-vorser verscheen in 1989 het rijke bronnenboek *Kiki et Montparnasse 1900-1930* (uitgeverij Flammarion), waarin veel foto's en Kiki's eigen schetsen uit *Souvenirs* en aanvullend materiaal. Nadere studie leert dat ook Catel deze bronnen goed bestudeerd heeft. Catel tekent de wijndrinkende puber Alice op weg naar Parijs en maakt gebruik van Kiki's eigen tekening uit haar *Souvenirs*.**

BOVEN - Kiki in New York. Catel verwerkt creatief Kiki's eigen tekening in haar sfeerplaatje van het straatleven.

RECHTSBOVEN - Een potje schaken tussen dadaïst Marcel Duchamp links en Man Ray rechts. Kiki kiest niet het beste moment om over haar kinderwens te beginnen.

RECHTSMIDDEN - In 1929 is Kiki een beroemde zangeres en danseres in de Parijse revues. Catel brengt deze scène mooi in beeld: ze laat Kiki de roos uit een vaas trekken vlak voor ze vanuit de coulissen het toneel oploopt. Catel baseerde zich hierbij op een populaire briefkaart uit die tijd van Kiki. 'Flash' verwijst tevens naar de naam van de fotograaf ervan.

RECHTS - Kiki in Den Haag! Man Ray's foto van Kiki uit 1926.

achtergrond hangen: Ray is een echte doka-man, want pas dáár heeft hij de twee f-vormige klankgaten op Kiki's rug gemonteerd, zonder welke de foto maar een gewone foto zou zijn.

Van een rustige bestaan als model kan uiteraard geen sprake zijn. Kiki speelt in dadaïstische films, waarbij geregeld klappen vallen. Ze gebruikt cocaïne met Jean Cocteau en ontwikkelt een alcoholverslaving. In de veelheid van feiten verzuimen Catel en Bocquet gelukkig niet de dramatische hoogte- en dieptepunten te benadrukken. Wanneer een vriendin zwanger wordt, voelt Kiki ook baardrang. Maar als de vriendin overlijdt, en ze van Man Ray geen kinderen kan krijgen, heeft ze vrede met haar kinderloze bestaan.

Verschrikkelijk verdrietig is ze wanneer oma overlijdt. Vooral als blijkt, dat haar nichtjes al haar brieven aan oma ongeopend verstopt hebben, omdat ze niets willen weten van 'die slet' uit Parijs. Als Man Ray zijn nieuwe assistente Lee Miller aan haar voorstelt, weet ze dat ze haar enige echte steun en toeverlaat kwijt is. Ze reageert grof ('kan ze goed pijpen?') en overschreeuwt zo haar eenzaamheid, ondanks successen als danseres. En als ze in de gevangenis geraakt, raakt ze het zicht op de werkelijkheid kwijt en hallucineert ze. De trotse Kiki is dan meelijwekkend.

Na haar dood in 1953 zien we Man Ray rouwen in zijn met veel 'Kiki's' gevulde studio. Maar aan haar graf stond hij niet, net als de anderen uit de kunstenaarsscene.

Kiki's verhaal laat zich ook lezen als de bekentenis van een sterke vrouw. Bocquet wilde voorkomen dat het een gemakkelijk en commercieel album zou worden met veel smeuïg naakt. Hij wilde om die reden samenwerken met een vrouwelijke collega. Haar tekenstijl past goed bij de vanzelfsprekende erotiek van Kiki.

Het album *Kiki van Montparnasse* wint aan waarde door het opgenomen chronologisch overzicht (geen luxe, met zoveel

Man Ray,
Zorgeloos, maar niet onverschillig
Man Ray, Carefree, but not unconcerned
24 januari t/m 19 april 2009, Fotomuseum,
www.fotomuseumdenhaag.nl

Kiki in Den Haag!

In het Haagse Fotomuseum, naast het Gemeentemuseum, loopt tot en met 19 april de tentoonstelling *Man Ray – Zorgeloos, maar niet onverschillig*. Het is de eerste grote expositie over zijn hele oeuvre, dat naast foto's uit tekeningen en zogenaamde *ready-mades* bestaat. Het laatstgenoemde genre betreft heel gewone voorwerpen, die door hun presentatie uit hun verband gerukt worden en een eigen leven gaan leiden. Denk aan het fietswiel op een kruk van Man Rays kunstbroeder Marcel Duchamp, die hem overhaalde naar Parijs te gaan. Man Ray wordt op de tentoonstelling ook neergezet als een der eersten die de fotografie tot kunstvorm verhief. Daar was hij het zelf niet mee eens, getuige zijn uitspraak: *'Photographie is not art'* uit 1943. Maar Kiki-fans moeten toch gaan kijken: ze hangt er!, afgedrukt op de beroemde foto *Noire et blanche*, mysterieus geblanket met Afrikaans masker (ook Picasso werkte veel met Afrikaanse maskers). Het is één van die foto's die Catel en Bocquet iconen noemen: iedereen herkent ze. Saillant detail is dat grote broer – het Gemeentemuseum – een tentoonstelling over kunstenaarsechtparen heeft. Dáár had *Noire et blanche* ook kunnen hangen! De foto is uit 1929, dus één van de laatste voordat Man Ray Kiki verlaat voor nieuwe vlam Lee Miller. Voelt ze dat? Ze kijkt opvallend sereen.

gebeurtenissen), een bibliografie (met daarin Kiki's eigen *Souvenirs* (1929), waarvoor Ernest Hemingway het voorwoord schrijft) en een 'Wie is wie' van alle voorkomende kunstenaars. Schrijver dezes wilde na de lectuur van de strip Kiki's memoires wel lezen. Nu word je op Franse rommelmarkten en in tweedehands boekwinkels als school-Frans-hakkelende Nederlander altijd wat meewarig aangekeken, maar toen ik naar Kiki informeerde, werd ik als een oude kennis binnengehaald en bedolven onder rad Frans. Blijkbaar is dat iets voor de Fransen zelf en hoorde ik met mijn belangstelling bij de familie. Alleen al voor dat gevoel moet je *Kiki* lezen.
Maar aan het boek kon men me niet helpen.

Van huishoudster tot hoer: *Parijs 25/44*

Dick Matena roept het beeld van het Parijse kunstleven tijdens het interbellum op in zijn striproman *Parijs 25/44*. Matena kiest als rode draad voor zijn verhaal het fictieve leven van het voormalig dienstmeisje Eva. Zij werkte vroeger bij de ouders van Jean-Paul Sartre, die als jonge en verlegen puber direct verliefd op haar wordt. Zij ontmaagt hem ('wees eens lief, Poulou...') maar verdwijnt uit zijn leven, om pas weer op te duiken als de jonge student Jean-Paul haar in Parijs ziet tippelen.

Ook toen waren er agressieve loverboys, en die van Eva mishandelt haar zo, dat ze in de Seine wil springen. Maar macho Hemingway redt haar: 'Zelfmoord lost nooit iets op' (sardonische humor van Matena, want een half mensenleven later schiet de schrijver zich zelf door zijn hoofd!). Jean-Paul, die Eva stalkt, ontmoet zo Hemingway en krijgt via hem een inkijkje in de ons inmiddels bekende kunstscene. Het echtpaar Fitzgerald bij voorbeeld is weer behoorlijk aangeschoten, Scott wankelt op z'n benen en Zelda plast wild op straat (agent: 'Vreemdelinge, plassen doen wij in Frankrijk op 'n toilet'; Zelda: 'Dat zou je niet zeggen als je Parijs ruikt'). En de salon van Gertrude Stein, zelf rijk en ook schrijfster, en haar partner Alice Toklas is hèt ontmoetingspunt. Het is dus heel aannemelijk dat een uitgeputte en zwangere Eva hier liefdevol verzorgd wordt. Tot de 'flora en fauna van Gertrude's salon' horen ook de kubistische schilder Pablo Picasso en de extravagant besnorde surrealist Salvador Dali, 'dat opgewonden standje uit Spanje'. Dali rondt een betoog over abstracte kunst af door een salade tegen de muur te smijten. Er volgt een vechtpartij tussen Dali en Joyce, die zonder bril maar weinig zag van Dali's strapatsen. Hemingway neemt het op voor zijn held en er volgt een duel.
Matena maakt een mooi herkenbare, opvliegende Heming-

Kiki van Montparnasse

Catel & Bocquet
Oog & Blik/Bezige Bij 2009
ISBN 978-90-5492-250-6
Prijs €29,90
364 pagina's
zwart/wit (hk)

RECHTSONDER - Pablo Picasso en Salvador Dali (rechts) maken ruzie. Gastvrouw Alice Toklas komt met de salade aangelopen, die Dali tegen de muur kwakt.
LINKSONDER - Ook de met *The great Gatsby* al vroeg succesvolle Amerikaanse auteur Scott Fitzgerald is van de partij, hier voor het nog steeds bestaande café Le lapin agile.

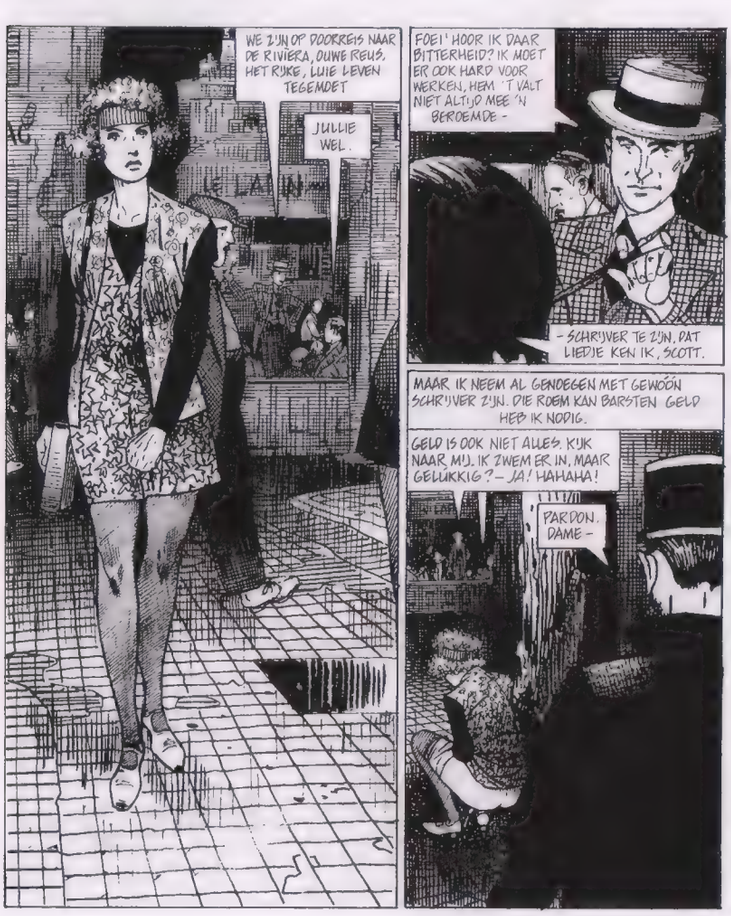
WE ZIJN OP DOORREIS NAAR DE RIVIÉRA, OUWE REUS. HET RIJKE, LUIE LEVEN TEGEMOET
JULLIE WEL.
FOEI! HOOR IK DAAR BITTERHEID? IK MOET ER OOK HARD VOOR WERKEN, HEM. 'T VALT NIET ALTIJD MEE 'N BEROEMDE -
- SCHRIJVER TE ZIJN, DAT LIEDJE KEN IK, SCOTT.
MAAR IK NEEM AL GENOEGEN MET GEWOON SCHRIJVER ZIJN. DIE ROEM KAN BARSTEN. GELD HEB IK NODIG.
GELD IS OOK NIET ALLES. KIJK NAAR MIJ. IK ZWEM ER IN, MAAR GELUKKIG? - JA! HAHAHA!
PARDON, DAME -

OM VAN REMBRANDT NIET TE SPREKEN - WAT 'N FLAUWEKUL!
EXPRESSIONISME, KUBISME, ABSTRACT-MODERNE KUNST IS AAN JOU NIET BESTEED, SALVADOR. JE DENKT ALTIJD KLASSIEK.
KUNST, ZEI JE, PABLO? BAH! ZIE, IK NEEM DEZE SALADE -
HEE?
EN PLAK 'M - HOP! - ZO TEGEN DE MUUR
EN VOILÀ! EEN ABSTRACT MEESTERWERK, ZOALS JE ZIET.
NEE!
WAT NEE? U VINDT DEZE ABSTRACTE DALI GEEN MEESTERWERK?
NEE, IK ZIE 'T NIET. IK BEN HALFBLIND, M'N WAARDE -
MIJN MOOIE SALADE... BARBAAR!

ONDER - 'Nieuwe' fictie van Matena: we zien de hoofdrolspelers, de Franse filosoof Sartre links en de Amerikaanse auteur Hemingway rechts. De benen zijn van verbindingspersonage Eva.

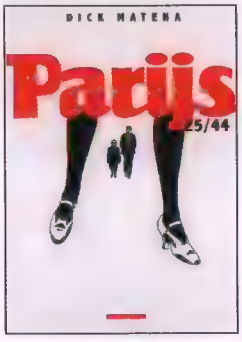

Parijs 25/44

Matena
Atlas 2008
ISBN 978-90-450-1370-1
Prijs € 19,90
120 pagina's
zwart/wit (sk)

RECHTSBOVEN - Kurt Severing ondervraagt een deelneemster aan de 1 mei-opstand, terwijl Marthe Mueller tekent. De deelneemster is een welopgevoede, teleurgestelde onderwijzeres, die het stereotype beeld van de anarchistische oproerkraaier ondergraaft.

way. Zijn stoere karakter wordt door de lesbische Alice fijntjes doorgeprikt als ze zijn gedrag exemplarisch noemt voor dat van alle mannen. In zwart/wit-schetsen, met scherpe pen getekend en donker gearceerd tekent Matena naar het dramatische einde. Eva's pooier neemt wraak, maar Eva nog veel meer.

In de slotscène ontmoeten Hemingway en Jean-Paul Sartre elkaar nog een keer, de laatste nu aan de arm van Simone de Beauvoir, beroemd feministe ('Ach wat, vrijheid is relatief. Wij vrouwen zijn nooit vrij geweest en daar hebben oorlog noch bevrijding iets aan veranderd'). Samen zijn zij getuige van Eva's slotakkoord.

Dit is een sfeervol verhaal van Matena, dat lekker wegleest. Hij schreef zelf een verhelderende inleiding, waarin de feiten staan over de personen die hij als personages opvoert, met mooie foto's. Je voelt duidelijk: Matena houdt van ze. Een prima basis voor een echte 'grafische roman', de term die op de achterflap staat. De uitgave past ook goed in de boekenkast van de niet-striplezers, wat het literaire gehalte schijnt te vergroten. Maar we moeten ons geen knollen voor citroenen laten verkopen. Het is jammer dat de uitgever zelf tenminste één argument aanlevert voor critici. Matena wordt geïntroduceerd als de tekenaar van *De avonden* (Gerard Reve), *Kort Amerikaans* (Jan Wolkers) en *Kaas* (Willem Elsschot). Niks mis mee. Daarnaast worden genoemd zijn verhalen *Gauguin en Van Gogh*, *Mozart en Casanova* en *De laatste dagen van E.A. Poe*. Maar dan niet zijn *Sartre en Hemingway* (1992) noemen, van welk verhaal dit een bewerking is? Onbegrijpelijk. Er is niets tegen heruitgaven, integendeel. Er is niets tegen bewerkingen. Er is ook niets tegen bewerkingen onder een andere titel, grote schrijvers doen het. Maar wij, kopers van *Parijs 25/44*, mogen niet weten dat deze uitgave een bewerking is van *Sartre en Hemingway*? En waarom dan niet? Die is toch allang onvindbaar? Een onbegrijpelijke misser.

Berlin: City of Smoke: stripdocumentaire over Weimar

De drie andere strips in dit vierluik spelen in het tussenoorlogse Parijs, maar naast Parijs was Berlijn het artistieke centrum. Denk aan *Cabaret*-achtige nachtclubs, waar nachtvlinders lijden onder een politiek hogedrukgebied. En Kiki heeft opgetreden in zo'n club.

In 2002 verscheen deel 1 van een groots en ambitieus project in drie delen van de Amerikaanse stripauteur Jason Lutes: *Berlin: City of Stones* (onlangs verscheen bij uitgeverij Atlas de Nederlandse vertaling). Elk deel bestaat uit acht hoofdstukken, die ook los verschijnen, in totaal meer dan zeshonderd pagina's strip. Onderwerp is de heftige vooroorlogse geschiedenis van Berlijn, in het bijzonder de aanloop en de gevolgen van de bloedige 1 mei-protesten in 1929, een met 'disproportioneel' geweld neergeslagen arbeidersprotest.

In een interview met Toon Dohmen in *Zozolala 118* vertelt Lutes over zijn beweegredenen. Daar, in de Weimarrepubliek, begint volgens Lutes de moderne tijd. Met de Weimartijd, welke naam is ontleend aan het plaatsje Weimar, waar tijdelijk de Duitse regering zat, wordt de periode na het debacle van de Eerste Wereldoorlog tot aan de machtsgreep van Hitler bedoeld.

Een blik in de geschiedenisboeken leert wat Lutes bedoelt: heftige politieke strubbelingen volgen elkaar in hoog tempo op. Het is vooral het uitgesproken karakter van de partijen dat hem aanspreekt, in zijn vaderland Amerika ben je wel vrij, maar er valt eigenlijk niets te kiezen. De fixatie op de 1 mei-opstand is mede geïnspireerd op Lutes' eigen ervaringen bij anti-globalistische acties.

Vorig najaar verscheen deel 2: *Berlin: City of Smoke*. Lutes' strip is meer dan de Parijse stripromans *graphic history*, een stripdocumentaire. Hoofdpersonen zijn de wat oudere, intellectueel-afstandelijke onderzoeksjournalist Kurt Severing en de jongere kunststudente Marthe Mueller. Zij interviewen betrokkenen direct na de opstand. Hij verbaal, zij met snelle schetsen, wat een prachtige meerwaarde oplevert. De verhaallijnen zijn complex, personages keren soms na lange tijd weer terug op het toneel. Zo is er Sylvia, haar moeder is in deel 1 omgekomen bij de rellen. Zij zoekt wraak. Er is de joodse jongen David, die stiekem de communistische krant *A.I.Z.* verkoopt. Lutes heeft zich goed voorbereid, het plaatje klopt precies. In die krant tekende onder anderen George Grosz zijn spotprenten, die in *Berlin* ook figureren. Verschillende optredenden gaan ingewikkelde liefdesrelaties aan. Deze caleidoscopische aanpak levert wel een rijk en genuanceerd verhaal op.

Een van vele boeiende subplots is de tournee van de Amerikaanse band The Cocoa Kids in Berlijn. Op een affiche zien ze zichzelf als karikaturale zwarten afgebeeld, maar de zalen zijn vol ('t is immers *'the age of jazz'*!). Er is een voorspellende nachtmerrie.

Later volgt in club 'Underbelly' (!) een paginalange solo van de klarinettist, door Lutes briljant woordloos in beeld gebracht. Nog weer later is er een frauduleuze organisator en beleeft een bandlid een homoseksueel avontuurtje in de stad waar alles kan, nog even tenminste, want de nationaal-socialistische dreiging is ook voor de striplezer voelbaar.

Als je eenmaal doorgedrongen bent in de hoofden van de stripacteurs, word je beloond, maar je moet er even moeite voor doen. De koele, zakelijke, misschien wel uitgebeende tekenstijl van Lutes (volgens critici één van de weinige Amerikanen die in Hergé's klare lijn zijn doorgegaan) maakt het er niet makkelijker op.

The answer is obvious, but must I accept it?
Must I accept that the powers that be will always be — that regardless of mass objection, or even revolution, the same forces will always profit from feeding upon and misleading the people?
HOTEL
Fellas! Hey, fellas!
Hold up! Take a look at this!
JAZZ VON AMERIKA!
COCOA KIDS
"DSCHUNGEL"
BASTIAN STR 6 · WEDDING

QUIT ARGUING WITH ME, HEMINGWAY, YOU'RE NOTHING BUT A YOUNG PUNK, RIGHT? YOU'RE NOT UNTALENTED, BUT I KNOW WHAT I'M TALKING ABOUT.

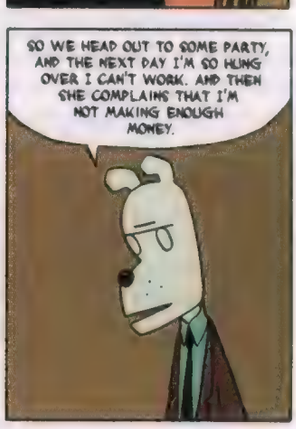
SO WE HEAD OUT TO SOME PARTY, AND THE NEXT DAY I'M SO HUNG OVER I CAN'T WORK. AND THEN SHE COMPLAINS THAT I'M NOT MAKING ENOUGH MONEY.

***The Left Bank Gang*: Hemingway 'op z'n hondjes'!**

De leukste strip over het artistieke leven in Parijs tussen de twee wereldoorlogen is *The Left Bank Gang* (in Frankrijk verschenen onder de titel *Hemingway*) van Jason, het pseudoniem van de Noorse tekenaar John Arne Saeteroy. De 'left bank gang' is de bijnaam voor het Amerikaanse smaldeel van de jonge artistiekelingen. Jason is vooral bekend om zijn droogkomische verhalen waarin dieren de rol van mensen overnemen, fabels dus. Strakgetekende, minimalistische honden bevolken zijn wereld. Hemingway, Ezra Pound, de Ier James Joyce en Scott Fitzgerald zijn dan ook rechtoplopende, in het sjofele pak gestoken honden, de laatste draagt duidelijk Kuifjes plusfour.

Jason heeft nog een komische verandering doorgevoerd: de mannen zijn nu geen schrijver van beroep maar striptekenaar! Dat levert mooie zelfspot op: de met een *writers block* tobbende Hemingway krijgt de tip om zijn inspiratie niet van foto's te halen maar om naar buiten te gaan en te schetsen.

Zelda Fitzgerald, die het meeste kon drinken van allen, klaagt in de strip tegen haar man dat z'n vrienden en hij alleen maar over strips zeuren. 'Ja, wat wil je dan, liefje! Je bent nu eenmaal getrouwd met een striptekenaar!'.

De roem van Kiki, de directe aanleiding voor dit vierluik, is ook in Jasons universum doorgedrongen. Ezra Pound nodigt Scott uit voor een biertje, maar die is juist op weg naar Man Ray voor een fotoportret. Waarop Pound met niet mis te verstane handbewegingen hijgerig naar Kiki informeert.

We herkennen twee beroemde foto's van Parijse ontmoetingsplaatsen van de *left bank gang* (die ook in Matena's *Parijs 25/44* afgedrukt staan). In Sylvia Beach' boekwinkel *Shakespeare and Company* zegt Hemingway over 'de nieuwe *Oorlog en vrede*' (in werkelijkheid een doorwrochte pil van Tolstoi): 'Best een goeie stripmaker, maar al die Russische namen...' En we zien de beroemde salon van het goed in de slappe was zittende Amerikaanse kunstkoppel Gertrude Stein en Alice Toklas, waar de mannen graag kwamen om te bomen en vooral te eten. Met weinig lijnen treft Jason hun modernistische interieur.

Maar terug naar het verhaal: na weer eindeloos geouwehoer over de niet vlottende carrières van de mannen, stelt 'Hem' voor in te breken bij het gokbureau van de boksarena. Dan volgt een miraculeus slot, steeds verteld vanuit een ander perspectief, waarbij de boeven elkaar naar hartelust bedriegen. Ook Jean Paul (= Sartre, de beroemde en legendarisch-kleine filosoof: 'Ik ben géén striptekenaar en ik heb géén kleine!') doet een duit in het zakje en rommelt met Zelda. Uiteindelijk overleeft alleen Joyce, die thuis tegen z'n vrouw Hadley 'Verlaat me nooit' stamelt. Lekker zuur van Jason, want in werkelijkheid scheiden ze snel.

In dit kolderverhaal, ik weet tenminste niets over een inbraak, weet Jason naast de authentieke biotoop van de *gang*, de onderliggende verhoudingen goed te treffen: Scott kijkt tegen Hemingway op, die op zijn beurt met Joyce dweept. Een aanrader!

willard.mans@stripschrift.nl

The Left Bank Gang

Jason
Fantagraphics 2006
ISBN 978-1-56097-742-1
Prijs $12.95
48 pagina's
kleur (sk)

BOVEN - Hemingway krijgt hier een lesje van Gertrude Stein, die vaak jonge en arme kunstenaars met raad en daad terzijde stond. Op de foto haar Parijse interieur en vriendin, Alice Toklas (links).
LINKSMIDDEN - Ernest Hemingway informeert bij Scott Fitzgerald hoe het met zijn stripproductie gaat. Die geeft zijn vrouw Zelda de schuld van zijn *writers block*.
LINKSONDER - Kiki in Jasons universum.

Berlin 2: City of Smoke

Lutes
Drawn & Quarterly 2008
ISBN 978-18-9729-953-1
Prijs $19.95
200 pagina's
zwart/wit (sk)

GEHEEL LINKS - Onderzoeksjournalist Kurt Severing vraagt zich af of zijn werk wel zin heeft. Beroemde karikaturen van George Grosz doemen achter hem op.
ERONDER - De Cocoa Kids zien zichzelf terug op een Berlijns affiche.

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

→ STARS & STRIPS

Eindelijk vertaald:
Neon Genesis
Evangelion.

→ BLIK OP DE TOEKOMST

Een origineel idee kan, zeker vandaag de dag, goud waard zijn. Hoe langer de comichistorie, hoe groter echter de kans dat een bepaald idee al eerder is gebruikt en hoe groter de kans dat een succesformule bewust wordt herhaald. Een status-quo betekent herkenbaarheid. Daarom is het zoeken naar nieuw materiaal nog best een uitdaging.

Michael Avon Oeming, vooral bekend als de vaste tekenaar van de serie *Powers*, maakt geregeld uitstapjes naar een andere uitgeverij. Voor zijn nieuwe project klopt hij aan bij Dark Horse Comics en werkt hij samen met co-schrijver Taki Soma aan *Rapture*. De zesdelige miniserie vertelt over een wereld waarin op een dag alle superhelden en alle schurken verdwijnen, gevouwen om wat begint als traditioneel liefdesverhaal, maar wat zeker niet zo eindigt.

Ooit, jaren geleden, waren Mike Carey en Peter Gross de schrijver respectievelijk de tekenaar van *Lucifer*, een serie van DC Comics die was voortgekomen uit Neil Gaimans *The Sandman*. Begin mei wordt het duo herenigd voor de nieuwe reeks *The Unwritten*, een modern samenzweringsverhaal. Het eerste nummer telt liefst veertig pagina's, kost slechts $1 en weet zich gesteund door een cover van Yuko Shimizu (*Sandman: Dream Hunters*).

Uitgeverij First Second maakt langzaam maar zeker naam voor zichzelf. Met een groeiend fonds aan vernieuwende graphic novels wil het zich meten met independents als Fantagraphics, Drawn & Quarterly en Top Shelf. In de loop van kwartaal twee wordt met *The Eternal Smile* een volgende steen van dat fundament gelegd. De bundel van krap tweehonderd pagina's is een samenwerkingsverband tussen Gene Luen Yang (van het veelgeprezen *American Born Chinese*) en Derek Kirk Kim (*Same Difference and Other Stories*). Dat is heel veel talent per vierkante meter.

→ KEN JE KLASSIEKERS

Klassiekers zijn niet voor niets klassiekers. Ze hebben een soort tijdloze meerwaarde. Daar komen de uitgeverijen van comics ook steeds meer achter en dus wordt hier de laatste jaren veelvuldig gebruik van gemaakt. Marvel Comics loopt een tijd lang voorop in deze trend, niet in de laatste plaats door het succes van verstrippingen van Stephen Kings romanreeks *Dark Tower*. Werk van auteurs als Orson Scott Card en Laurell K. Hamilton leent zich dankbaar voor een visuele interpretatie en in april

■ **UITGEVLOGEN** Bij Boom Studios gaat in de maand mei de vierdelige miniserie *The Unknown* van start. Schrijver Mark Waid brengt zijn nieuwe projecten blijkbaar liever bij deze kleine uitgeverij onder. Op zich vrij interessant, maar voor ons is veel leuker, dat de serie wordt getekend door Nederlander Minck Oosterveer (*Nicky Saxx*).

■ **OVERGEWAAID** In de maand juni start Dark Horse met een vanuit het Japans vertaalde editie van *Neon Genesis Evangelion*. In Japan is het al

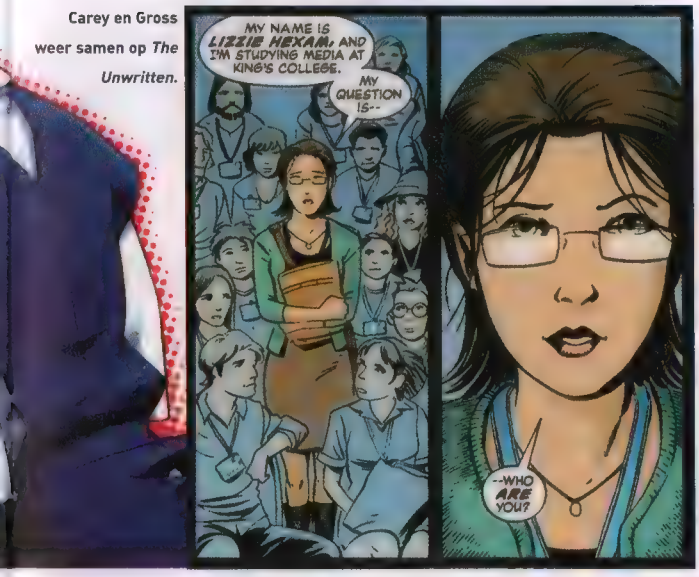

Carey en Gross weer samen op *The Unwritten*.

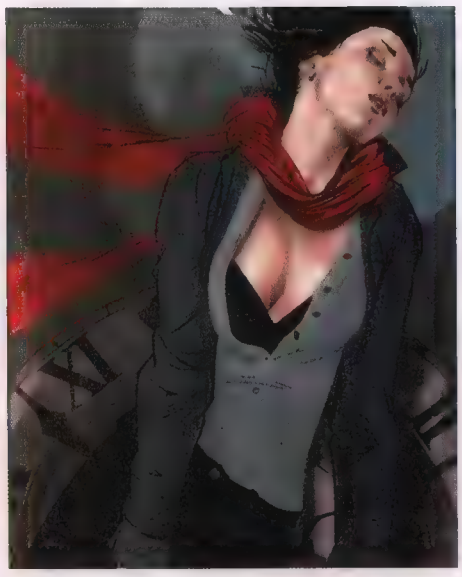

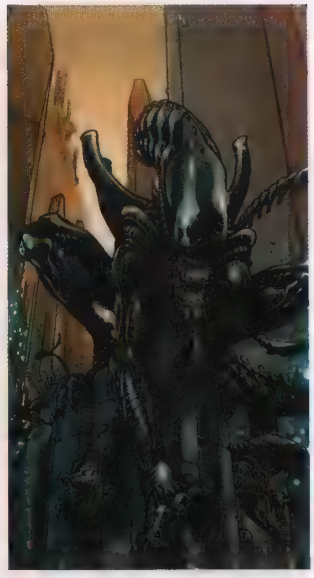

Aliens is terug.

wagen Nancy Butler (een romanschrijfster die in 1998 een prijs kreeg voor beste debuut) en Hugo Petrus (tekenaar van *Marvel Illustrated: The Three Musketeers*) zich zelfs aan een miniserie op basis van *Pride and Prejudice*, de bijna twee eeuwen oude klassieker van Jane Austen.

Image Comics zet een geheel nieuw fonds op poten, een fonds dat luistert naar de naam *Image Illustrated Classics*. Zoals die titel al belooft, gaat het hier om heruitgaven van klassieke en veelal literaire werken. De eerste hardcover uit deze reeks, want met zo'n pretentieuze titel moet het moet natuurlijk wel een hardcover zijn, is *Moby Dick*, het verhaal van Herman Melville, bewerkt door comicmakers Dan Chichester (lang geleden schrijver van *Daredevil*) en Bill Sienkiewicz (lang geleden tekenaar van *Elektra: Assassin*). Daarbij zijn de meer dan achthonderd pagina's van de roman teruggebracht tot slechts achtenveertig pagina's strip. De graphic novel kwam oorspronkelijk in 1990 uit bij boekuitgever Berkley, maar wordt nu volledig 'remastered' uitgegeven. Wat dat precies betekent...? Alan Moore's *The League of Extraordinary Gentlemen* mag met recht een moderne klassieker worden genoemd. De eerste twee miniseries werden via een ingewikkelde omweg ondergebracht bij DC Comics, maar met die uitgeverij wil Moore nu echt niets meer van doen hebben. Zijn League zegt hij echter niet zomaar vaarwel, vandaar dat eind april *The League of Extraordinary Gentlemen III* bij Top Shelf verschijnt. De reeks bestaat uit drie graphic novels, die zich elk in een ander tijdperk afspelen. Uiteraard is Kevin O'Neill weer van de partij voor het tekenwerk.

Dark Horse Comics heeft zo zijn eigen klassiekers. De uitgeverij werd drieëntwintig jaar geleden opgericht en kon zich in de toentertijd door Marvel en DC overheerste markt onderscheiden door het uitgeven van stripbewerkingen van onder meer de films *Alien* en *Predator*. Eind mei klinkt het startschot voor een eerbetoon aan de licenties waar Dark Horse groot mee is geworden, met het eerste nummer van een nieuwe, vierdelige *Aliens*-miniserie. Schrijver John Arcudi (de man achter *B.P.R.D.*) duikt samen met tekenaar Zach Howard (*Sean of the Dead*) in een mysterie op een onbewoonde planeet die toch niet zo onbewoond blijkt. Losse delen van deze reeks kosten $3,50.

olav.beemer@stripschrift.nl

Nederlandse inbreng *The Unknown*.

Verstripping *Pride and Prejudice*.

bijna vijftien jaar een ongekend succes, met een revival op komst, dus de timing kan niet veel beter. De eerste bundel, geschreven en getekend door Osamu Takahashi, bevat bonuspagina's in kleur.

■ **UITGEMOLKEN** Het kan niemand zijn ontgaan, dat *The Walking Dead* van Image Comics zeer populair is. Het is alleen de vraag hoe ver dat kan gaan, want na de maandelijkse serie, reguliere paperbacks en oversized hardcovers verschijnt binnenkort een vuistdikke paperback met daarin de eerste achtenveertig nummers voor $60.

■ **TERUGGEKEERD** Sinds de crossover *Final Crisis* is Barry Allen weer terug als de razendsnelle held Flash. Zijn wonderbaarlijke wederopstanding wordt gevierd met *The Flash: Rebirth*, een vijfdelige miniserie door Geoff Johns en Ethan Van Sciver, het duo dat eerder *Green Lantern: Rebirth* maakte. Uitgeverij DC gooit meteen een dollar op de coverprijs, zodat het uitkomt op $3.99. Met een speciale variantcover is dat dubbel kassa.

VERONTRUSTEND BOEK IN VERLEIDELIJKE VERPAKKING

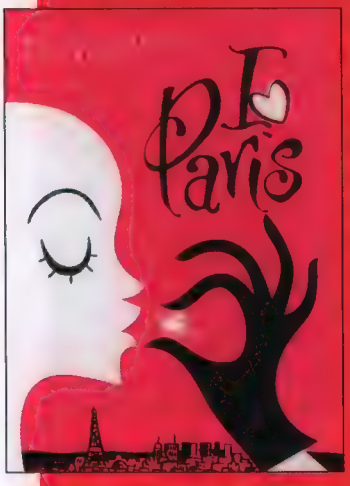

I love Paris

Vande Wiele & Raven
Oogachtend 2009
ISBN 978-90-77549-49-0
Prijs €14
112 pagina's
zwart/wit (sk)

Een rose omslag met 'I love Paris' in glitterletters. Een gehandschoende lichaam der van Eiffeltoren kust. Om het boek te openen, moet de lezer eerst de zwarte driehoekjes van kitscherende representaties het schaamhaar dat tegenwoordig zorgvuldig werd geëpileerd is verwijderd. Ze zijn de sleutel tot de wereld van miss-verhoudingen, mode en meisjes, waarin onze vrouw terechtkomt en figuurlijk raakt.

Maarten vande Wiele is geïnteresseerd door de modewereld en bekende eerder onder andere Gamekunstenaar, *Strip Noir* en de reeks *Doctor Cornicki*. Zijn tekenwerk met kubistische karakters, perspectiefschuivelingen en zwart/wit-gebruik is sublieme en uiterst aantrekkelijk. Voor dialoog **Erika Raven**, multi-getalenteerd kunstenaar, die van de Wiele met het scenario hielp. Het is in feite haar comeback in de stripwereld. Als aanwarmer tekent ontving Raven voor haar eerste strip meteen de Strippakt-prijs en publiceerde een aantal succesvolle albums. Na jaren van stilte verscheen een strip op haar website, maar het is de vraag of Raven weer echte stripalbums zal produceren. Op basis van haar inspanende oeuvre, mag je verwachten dat Raven scherpe rafelrandjes en dorkere ondertonen aan het verhaal toevoegde. Het resultaat is een vermakelijk boek in een verleidelijke verpakking.

Drie vriendinnen met elk verdiepelijke namen: Hope, Faith en Chastity zijn verliefd voor de Parijse glamour en hebben hun zinnen gezet op succes. Hope stil ondanks de tekkens in haar gezicht kapmodel worden, de talentloze Faith droomt van een carrière als zangeres en de Amerikaanse Chastity, zij kind seksueel misbruikt door haar conservatief-christelijke ouders, pakt à la Anna Nicole Smith aan met een rode rijkaard. Met Anna Nicole Smith liep het niet goed af – en zo kan het ook met deze drie dames.

ARME HOPE. HOE KAN IK JE TROOSTEN?
MET FAITH, IN VIJF STUKKEN!
MOET ER IEMAND GETROOST WORDEN?
OH GEEN PANIEK, JE KENT HET WEL ... KLEINE DRAMA'S OP EEN GROTE AVOND ...
MAG IK MEZELF VOORSTELLEN? IK BEN SEBASTIAAN, EN DIT IS MIJN VRIEND SÉBASTIEN.
SÉBASTIAAN EN SÉBASTIEN? DAT MEEN JE NIET! TROUWENS, WAS ER GEEN HEILIGE DIE ZO HEETTE?
ALS DIE ER WAS, BEGIN DAN MAAR AL TOT HEM TE BIDDEN!

Van er dan nog van dat ze persoon in dit boekzinnige boek? Gelukkig wel. Bande Wiele kent de wereld van mijn Aarlen goed genoeg zijn spelgenoten voor diverse modetimes's. Bij zijn personages in het boek staat opgegeven aan welk merk hun garderobe is. Kledingstukken schoenen en accessoires van Valentino, Oscar de La Renta Fendi, Alexander McQueen en vele anderen zijn allemaal weergegeven in tekst. De lezer kan zijn modekennis op pijpen. ST

Vlammende jaloezie op het pooltje

Voorin *De ijstuin* van **Jean-Claude Servais** staat de indrukwekkende lijst van boeken van de auteur die eerder verschenen bij Dupuis en Casterman. Terugkerend thema in dit oeuvre is de natuur, met name die van de Ardennen. *De ijstuin* vormt daar geen uitzondering op. Hoofdpersoon is de tuinier Arnold Francart die ooit een fameus poolreiziger was. Maar er is iets gebeurd op het pooleis waardoor de man helemaal in zichzelf gekeerd raakte en elk contact met de buitenwereld is gaan mijden. Een jonge studente probeert het verhaal hierachter te doorgronden en stuit op een emotionele liefdesgeschiedenis vol jaloezie en boetedoening. Dit verhaal loopt tot pagina 64. De rest van het boek bevat potloodschetsen van het leven in en rond de tuin en toelichtende teksten over pool- en tuinleven.

De ijstuin

Servais
Dupuis 2009
ISBN 978-90-314-2961
Prijs €18
84 pagina's
kleur (hk)

Het is mooi om te zien hoe Servais de wisseling van seizoenen weet te vangen in natuurgetrouwe tekeningen. De sfeer van het boek is bij vlagen heerlijk en voelt in sommige delen aan als een weekendtrip naar de Ardennen. Dat staat in sterk contrast tot de heftige emoties van de hoofdpersoon die – niet in de laatste plaats door de lieflijke context – op de lezer overdreven of zelfs grotesk kunnen overkomen. Voor mij persoonlijk had dat poolgedeelte daarom niet zichtbaar hoeven zijn. Tegelijkertijd kan ik me voorstellen dat andere lezers hetzelfde denken over het leven in de tuin. HW

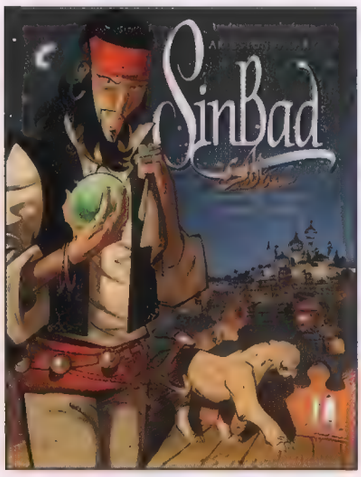

Sinbad bewijst talent Arleston opnieuw

Sinbad 1: De krater van Alexandrië

Alary & Arleston & Alwett
L 2009
ISBN 978-90-245-2952-0
Prijs €8,90
60 pagina's
kleur (sk)

Aladdin had zijn wonderlamp, Ali Baba bestreed de veertig rovers, Sinbad was zeeman en koningin Sheherazade vertelde iedere nacht een sprookje zonder einde om in leven te blijven. Dat zijn wel zo'n beetje de bekendste ingrediënten die we als westerlingen kennen uit een 'sprookjes uit 1001 nacht'-stammende omgeving. Een aantal daarvan brengt **Christophe 'Scotch' Arleston** samen in zijn verhaal over Sinbad. Hoewel je je af kunt vragen in welke mate je de 'waarheid' geweld aandoet zodra je een sprookje bewerkt, is de versie die hij opvoert alleszins acceptabel. In dit verhaal draait het om Sinbad die als baby door zijn moeder op Mozesachtige wijze in een mandje te water wordt gelaten. Kalief Al-A-Din laat zich het kaas van het brood eten door de geest uit de wonderlamp en ziet dat de geest alle zonen en meteen ook maar de tegenstribbelende vrouwen van de kalief om het leven brengt. De geest voorspelt namelijk dat de kalief zal omkomen door de hand van zijn zoon, één van de vele. Terwijl de kalief nog aan verbannen denkt, neemt de geest geen enkel risico. Sinbad ontsnapt echter en wil jaren later zijn afkomst leren kennen. Hiervoor heeft hij de Krater van Alexandrië nodig die geheimen uit het verleden kan onthullen. Een avontuurlijke zoektocht begint.

Arleston bewijst met deze reeks opnieuw waarom hij al jarenlang een topauteur is. Het lijkt er zelfs bijna op dat hij zich met dit genre nog beter in zijn vel voelt dan met de fantasyreeksen *Lanfeust* en *Ythaq*. Hoewel voorzien van de nodige magische elementen, blijft de kern van dit verhaal grotendeels aards. Sinbad is een sympathieke avonturier met het hart op de juiste plaats. Het verhaal wikkelt zich op een vlotte en natuurlijke manier af en je leest het in één adem uit. Dit komt natuurlijke mede door de juiste keuze van de tekenaar. **Pierre Alary** toont ons geregeld een stemmige rode of gele setting en hanteert een zwierige stijl. Zijn referenties liggen onder meer bij Disney. En dan te bedenken dat Arleston eigenlijk voor het tekenwerk Mohamed Aouamri op het oog had. Die moest afzeggen vanwege zijn beslommeringen met de serie *Op zoek naar de tijdvogel*. Op het achterplat wordt nog gesproken van een miniserie in twee delen maar het succes van de reeks zal vermoedelijk leiden tot een ernstige oproep aan de auteurs tot een vervolg. En ach, Sheherazade hield het tenslotte ook 1001 keer vol. TdK

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

1989 · 20 JAAR SHERPA · 2009
wie is ... de vliegenkoning?
18+
SEX, DRUGS & RAVES!
GEKOZEN TOT BESTE ALBUM IN ANGOULÊME
DE VLIEGENKONING 1: HALLORAVE (MEZZO & PIRUS)
LUXE HARDCOVER, 64 PAGINA'S KLEUR, GELIMITEERDE UITGAVE OP 999 EX.
ISBN 978-90-8988-004-8 - € 19,95
PREVIEWS KIJKEN? ELKE WEEK NIEUW OP WWW.SHERPA.NU

Sterke vrouwen die op je gezicht gaan zitten

De Amerikaan van Russische afkomst **Eric Stanton** werd in 1926 in Brooklyn, New York geboren als Ernest Stanzoni. Hij studeerde aan de School of Visual Arts aldaar, had verschillende baantjes, onder andere als messenwerper op de kermis, en debuteerde in 1947 als – erotische – striptekenaar bij de uitgever Irwin Klaw. Klaw beheerde, samen met zijn zus, een niet zo goed lopende boekwinkel in New York, maar was daarnaast ook eigenaar van een verzendhuis voor erotische en sadomasochistische artikelen. Hij had bij de echte erotiekliefhebbers al een bepaalde reputatie opgebouwd, zoals met zijn fotomagazines en films met Betty Page.

Met Eric Stanton haalde hij een tekenaar binnen die later wel werd omschreven als de 'Rembrandt van de pulp': niemand die zo goed slanke vrouwen in fetish-kleding op zulke hoge hakken kon tekenen. Geïnspireerd door zijn leermeester, de fotograaf en tekenaar van (sadomasochistische) bondage-taferelen John Willie (pseudoniem van John Alexander Scott Coutts, 1902-1962) tekende Stanton in opdracht avonturen/fetish/bondage-verhalen.

The Dominant Wives & Other Stories

Stanton
Taschen 2008
ISBN 978-3-8228-3783-2
Prijs €9.99
576 pagina's
kleur (sk)

In de jaren 1960 legde Stanton zich meer toe op het afbeelden van travestieten, fetish-taferelen en vrouwenworstelen. Hij tekende ook veel voor particuliere opdrachtgevers. Uiteindelijk verschoof zijn werkterrein naar een gebied waarin hij ook zijn eigen fantasieën en voorkeuren het best kwijt kon: dominante amazone-achtige vrouwen die mannen de baas zijn, met als specialisatie een fenomeen dat bij hemzelf grote opwinding teweegbracht: de 'panty smother', waarbij de vrouw, liefst na een door haar gewonnen worstelpartij, op het gezicht van de man gaat zitten.

In 1999 overleed de tekenaar, enkele jaren nadat een aantal beroertes hem tot zijn grote verdriet van zijn hand-oogcoördinatie hadden beroofd.

De Taschen-uitgave *The Dominant Wife & Other Stories*, geeft een goed overzicht van het werk van de tekenaar wiens illustraties tot op de dag van vandaag een grote invloed uitoefenen op de erotische kunst.

Het geestige, maar korte, voorwoord bij de uitgave is geschreven door **Dian Hanson**, zelf als ex-vriendin van Robert Crumb en ervaren redacteur van Amerikaanse mannen-tijdschriften een autoriteit op het gebied van erotische (strip)kunst. Zij verzorgde voor Taschen behalve boeken over die mannen-tijdschriften ook uitgaven als *The Big Penis Book* en *The Big Book of Breast*.

Wie echter meer wil weten, bij voorbeeld over de manier waarop het werk van Stanton werd uitgegeven, wordt door *The Dominant Wife & Other Stories* teleurgesteld. De verhalen zijn zonder verdere toelichting tamelijk liefdeloos in het boek geplempd. Het verhaal *Gwendoline* lijkt over te lopen in een ander verhaal, verdere toelichting ontbreekt. Maar ook Stanton zelf veroorloofde zich de nodige vrijheden: in het verhaal *Anita's Fight* heeft de (natuurlijk uiteindelijk verliezende) man afwisselend geschoren en ongeschoren kaken, terwijl Anita's haar tijdens de matpartij verandert van donkerbruin naar rood-oranje. Zij verkleedt zich tussendoor ook nog even en eindigt in een doorkijkbloes.

Maar uiteindelijk is het dan ook niet de chronologie in de verhalen, waardoor de lezers zich tot het werk van Stanton voelen aangetrokken. DR.

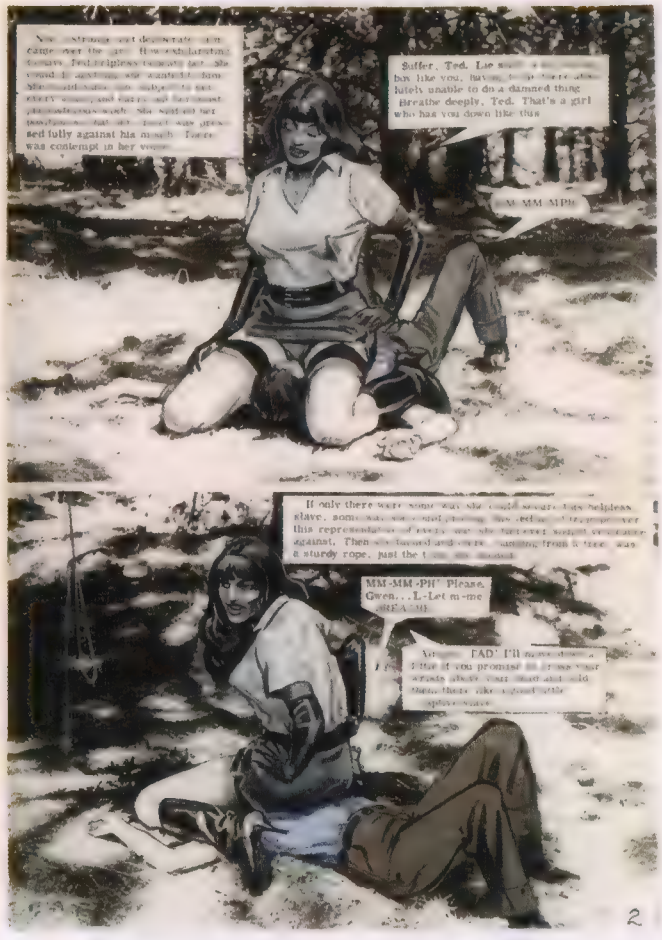

[EN VERDER]

De jonge jaren van Blueberry 17: Het pad van de tranen (Blanc-Dumont/Corteggiani, Dargaud). Spannend slot op het vorige album *100 dollar om te sterven*. Blueberry helpt een Indiaanse sjamaan die op zoek is naar een trein met een goudschat. Maar er zijn kapers op de kust. RS

Uit de serie Bob Evers 4: De strijd om het goudschip (Jonker/Van Oudenaarden, Boumaar). Het afsluitende deel van deze verstripping van Willy van der Heide's Zuidzee-trilogie rond de drie onafscheidelijke vrienden uit de jaren 1950 biedt bekende ingrediënten uit het avonturengenre, gegoten in geslaagd tekenwerk en dito inkleuring. Of de langdradigheid van het oorspronkelijk verhaal zich goed leent voor een stripversie valt echter te betwijfelen... KR

Bouncer 6: De zwarte weduwe (Boucq/Jodorowsky, Oog & Blik). Jodorowsky voert weer een aantal geniale personages op. Zo maken we kennis met een ogenschijnlijk preutse schooljuffrouw, een machtige oude en rijke tang wiens gezicht we maar niet te zien krijgen, een mismaakte dokter en de ultieme *bad guy* Axe Head die met het ijzer van een bijl in zijn hoofd rondloopt. Ga d'r maar aan staan. TdK

Bunker 3: Point Zero (Genzianella/Bec/Betbeder, Dupuis). Het derde van een vijfluikig *war fiction*-verhaal over deelnemers van een grensmissie in Demarkacia. Rekruut Stassik ontdekt, samen met de nicht van de imperator, meer over zijn afkomst en de superkrachten die in hem schuilen. Langzaam ontvouwt zich de weggemoffelde geschiedenis van een ramp in het verleden. DR

Cutie B 2 (Marazano/Li, Dargaud). Een Europees verhaal met mooie, gestyleerde manga-achtige tekeningen. Een strip voor twijfelende tienermeisjes met carrière-ouders en online-aanbidders. EC

Empire USA 4 (Desberg/Griffo, Dargaud). Ultrarechtse politici binnen de Amerikaanse regering willen via een coup de VS omturnen van een seculiere staat naar een theocratie. Het hoofdpersonage, dat het opperwezen toch regelmatig aanroept, probeert het tij te keren. In woord en beeld stereotiep langdradig drama. RB

Golden Dawn 2: De erfenis (Heurteau/Leclercq, Casterman). Zelden zo veel onsamenhangend gewauwel in een album aangetroffen als in dit album. Wisselende tijdsbeelden zonder doel, een genootschap, het eiland Walcheren: gooi maar in mijn pet. Eén uitroepteken voor het magere tekenwerk. TdK

High Security 4: Nieuwe meesters 2 (Gihef/Callède, Dupuis). In een aaneenrijging van vette clichés wordt de integriteit van personeel in een Amerikaanse gevangenis onder druk gezet. Zelfmoorden en afrekeningen leiden af van de ware zorgen: de bewaarders zijn de criminelen. Tandengeknars over zoveel drama in houterig tekenwerk. RB

Uchronie(s) – New Harlem 1: Roof
Uchronie(s) – New Byzance 1: Ruïnes

Tibery & Corbeyran (Harlem)
Chabbert & Corbeyran (Byzance)
Daedalus 2008
ISBN 978-90-8810-062-8 (Harlem)
ISBN 978-90-8810-061-1 (Byzance)
Prijs €16,95
56 pagina's
kleur (hk)
(Harlem)
(Byzance)

Drie keer drie is tien

De reeks Uchronie(s) kent een bijzondere opzet. Er is een opdeling in drie subreeksen: *New Harlem*, *New Byzance* en *New York*. Binnen elke subreeks verschijnen drie titels – alle beginnend met de letter R – om af te sluiten met een terugblik in een deel *Epiloog*. De verhaallijnen van de twee eerste boeken die zijn verschenen grijpen op inventieve wijze in elkaar en kennen veel overeenkomsten. Zo is er sprake van de ontwikkeling en bouw van de ideale stad Utopia, en van het hoofdpersonage Zack Kosinski die over een voorspellende gave beschikt. Dat niet iedereen die gave wil benutten voor een betere wereld spreekt voor zich. Hoewel de verhalen zich in verschillende tijdsperioden afspelen – te zien aan kleding, gebouwen en voertuigen – spelen dezelfde personen een rol en draait het om dezelfde thema's. **Eric 'Corbeyran' Corberand** verzorgt de scenario's van alle delen. Het concept om verschillende tekenaars in te zetten en zo tot een snellere productie te komen is niet nieuw en door de gekozen opzet van drie verhaallijnen ook wel voor de hand liggend. De verhalen laten zich ook apart goed lezen. In het eerste deel van *New Harlem* leren we de afkomst van Kosinski kennen en zien we hoe zijn ouders hem voor geld aan de hoogstbiedende verkopen. Als dat geld op is, proberen zij het kunstje nog een keer; helaas voor hen is Kosinski dan volwassen en blijken de verhoudingen anders te liggen dan zij vermoedden. In de aftrap van *New Byzance* treffen we een wereld waarin de moslims het voor het zeggen hebben, de stad voorzien is van minaretten en de vrouwen geen rol van betekenis spelen. Kosinski is dan, met zijn voorspellende gave, al een vaste waarde voor het bestuur. Het tekenwerk van **Eric Chabbert** ligt dicht tegen dat van **Tibery** (pseudoniem van **Beka Tiberiu**) aan. Beiden hanteren een heldere lijnvoering en gebruiken tot de verbeelding sprekende kleuren. *New Harlem* verdient een lichte voorkeur, voornamelijk vanwege het scenario dat vlot leest en een verrassende plotwending kent. De twee delen vormen een veelbelovende start, al wordt de uitdaging met een derde subreeks en meerdere titels voor Corbeyran alleen maar groter. Het is te hopen dat hij alle scenarioballen op een leesbare manier in de lucht kan houden. TdK

[E N V E R D E R]

De kat 10: De kat slaat weer toe (Geluck, Casterman). Eigenzinnige humor van Philippe Geluck. De Brusselaar combineert subtiele humor met af en toe verrassend harde grappen. RS

Long John Silver 2: Neptune (Dorison/Lauffray, Dargaud). Een eerbetoon aan *Schateiland* van Robert Louis Stevenson. Monumentale tekeningen, maar het verhaal grijpt je helaas niet bij de lurven. EC

De avonturen van Lucky Luke naar Morris 3: De man van Washington (Achdé/Gerra, Lucky Comics). Lucky Luke begeleidt de republikeinse presidentskandidaat Hayes tijdens zijn verkiezingscampagne door het Wilde Westen. Behalve democratische tegenwerking, moet Luke zich letterlijk wapenen tegen een republikeinse tegenkandidaat die het met de regels niet zo nauw neemt. Leuk, soms authentiek en geregeld actueel. TdK

Motor Boys 2 (Sato, Boemerang). Sato is in Frankrijk een grote jongen, populair om zijn motorgrappen à la *Joe Bar Team*. Dankzij de aanmoedigingen van Marcel Gotlib, zijn grote voorbeeld, is hij deze *biker*-strip gaan maken. RS

Ode aan Kirihito 2: Mensenlevens (Tezuka, L). Tweede, afsluitende deel van het medische melodrama rond dokter Osanai Kirihito, die tijdens onderzoek in een hondachtig wezen is veranderd. Kirihito, *outcast* door zijn uiterlijk en bovendien in de steek gelaten door collega's in de ambitieuze medische wereld, vindt na een louterring een nieuwe invulling van zijn leven. Heftige emoties. DR

Rooie oortjes Romantiek-reeks 3 (Jytéry/Cazenove/Sulpice, Boemerang). Sukkel Wammes tracht hardnekkig aan de vrouw te komen. Maar met zijn uiterlijk, zijn adem, zijn verkeerde opmerkingen en zijn anticharme zal dit nog wel een paar stripboeken duren. TdK

Tovenarij 2: En er was feest! (Valero/Guarnido, Dargaud). Hilarische magieslapstick, beeldend en overtuigend getekend, maar soms wel een beetje melig. HW

Wild river 2: De gevangene (Wagner/Seiter, Casterman). Rauwe pionierswestern aan het begin van de 19e eeuw in Missouri. Een boer probeert zijn vrouw en zoontje uit de handen van Indianen te bevrijden. RS

De zang van de vampiers 7: Seizoen 2 – Ontmoetingen (Guerineau/Corbeyran, Daedalus). Herdruk met nieuw omslag van het laatst verschenen deel in de collectie *500* van uitgeverij Talent. Omdat met dit deel een nieuwe cyclus (Seizoen 2) start, is het samen met deel 8 uitgebracht. We maken kennis met Debrah die als agent terug 'de organisatie' in wil. TdK

De zang van de vampiers 8: Seizoen 2 – Uitdagingen (Guerineau/Corbeyran, Daedalus). In dit deel draait alles om het schaduwboek. Dit eeuwenoude boek heeft grote krachten en wordt – dus – door velen begeerd. Het is opnieuw de zwartharige *babe* Debrah die voor zware vuren komt te staan. TdK

ADVERTENTIE

Mooi rood gras

In zijn debuutalbum *Rood gras 1* bundelt **Rob van Barneveld** (Utrecht, 1985) een selectie van 120 stripjes. Hij maakte ze in 2007/2008 voor zijn eigen internetsite. Van Barneveld tekent de strip in zwart/wit/rood. Het zijn korte vermakelijke stripjes. Sommige zijn zo gek dat je denkt: 'was het maar waar'. Dat je verliefd kon worden op een waterdruppel, limonade uit de telefoon kon proeven of dat opa's konden genieten van een toetjesgevecht in het bejaardenhuis. De drieplaatjesstripjes zijn tijdloos, niet zoals veel andere dagelijkse stripjes afhankelijk van een link naar de actualiteit. In de verhaaltjes zit veel binnenleven: eten, drinken, snacken, lezen en goudvissen komen langs. De communicatie is een andere inspiratiebron. Sms-jes die die in de war kunnen raken, verloren letters waarmee je mooie kastelen kunt bouwen en tv's die letterlijk weten te binden. Van Barneveld heeft oog voor absurde dingen in het dagelijks leven. Hij vergroot ze, neemt ze echt letterlijk of geeft er anders een eigen draai aan. Qua humor en inventiviteit lijkt *Rood gras* op *Swamp Thing*, dat andere niet actuele heel grappige drieplaatjes-stripje.

Hoofdfiguur in de *Rood gras*-stripjes is een mannetje met rode trui en zwarte broek. Hij heeft een krullebol, stipjes als ogen, een rood driehoekneusje en een streepje als mond. Eerder worstelde het zelfde figuurtje al met van alles uit het dagelijks leven in *Schimmeldorp*. Dat figuurtje heette pindakaasman en werd door een nog jongere Van Barneveld getekend. De Belgische uitgeverij Bries heeft van *Rood gras 1* een mooi boekje gemaakt en er is nog voldoende voorraad voor *Rood gras 2*. Tot dat boekje verschijnt, in 2010, kunnen liefhebbers op *www.robwiltekenen.nl* terecht. In januari 2009 won Van Barneveld de Gag Clickie voor zijn webcomic *Rood gras*. EvdH

Rood gras 1: Ik ben een bos en er lopen bomen door mij heen

Van Barneveld
Bries 2008
ISBN 978-90-76708-79-9
Prijs €15
64 pagina's
steunkleur (sk)

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

IK HOU ERVAN TE DENKEN DAT IK ANDERS LEEF. DAT IK EEN KORRELTJE WASPOEDER BEN, OF VERLIEFD WORD OP EEN WATERDRUPPEL. DAT IK LIMONADE DRINK DOOR DE TELEFOON OF GEREÏNCARNEERD BEN ALS KERSTBOOM. DEZE GEDACHTEN ZWERVEN DAN DOOR MIJN HOOFD, TOT IK ER EEN STRIPJE OVER TEKEN. EEN HELE HOOP STRIPJES ZIJN GEBUNDELD IN DIT EERSTE BOEKJE, ZODAT JIJ ZE KUNT LEZEN. OF AAIEN. STRIPJES WORDEN GRAAG GEAAID. ZE GAAN ER ZACHT VAN KNORREN.

Niet vernieuwend, wel verpozend

De Catalaanse hoofdstad Barcelona vormt het toneel waarop Pere Marsé enkele jaren na afloop van de Eerste Wereldoorlog zijn avonturen beleeft. Als journalist voorzien van een bijzonder ruime portie nieuwsgierigheid, en politiek niet echt als neutraal en afwachtend te omschrijven, doet hij sterk denken aan een hele reeks van reporters die de stripproductie de afgelopen decennia heeft voortgebracht. Amoureuze escapades, goed ingevoerde vrienden en gewelddadige vijanden vormen daarbij ingrediënten die evenmin als vernieuwend in dit genre kunnen tellen.

Dat neemt niet weg dat **Alfonso Font** en **Antonio de Blas** weten hoe ze op overtuigende wijze een verhaal moeten vertellen. Een viervoudige moord in de belangrijkste havenstad van het destijds instabiele Spanje brengt hoofdpersoon Marsé op het spoor van een kwalijke transactie die door enkele Duitsers wordt voorbereid. Dat leidt vervolgens tot een speurtocht langs Duitse diplomaten en Catalaanse anarchisten, waarbij het zicht op de achterliggende tegenstellingen geleidelijk aan wordt verhelderd. Niettemin komt de ontknoping in de epiloog, waarin Hitlers Beierse couppoging in 1923 centraal staat, redelijk verrassend.

Als lectuur ter aangename verpozing is *Barcelona bij dageraad* zeker geslaagd. Het inzicht in de toenmalige historische achtergronden is mooi meegenomen, maar blinkt vooral uit door het benadrukken van contrasten. Vernieuwend is deze strip vooral in de portrettering van de hoofdpersoon: bril en kapsel lijken al te vooruitstrevend voor het in beeld gebrachte decennium. Spijtig zijn bovendien enkele kleine foutjes: Bavaria had simpelweg vertaald mogen worden in Beieren, terwijl de Duitse ambassade in Barcelona uiteraard een consulaat moest zijn. KR

Barcelona bij dageraad

Font & De Blas
Prestige 2008
ISBN 978-90-89820-03-7
Prijs €7,50
48 pagina's
kleur (sk)

Op zoek naar Maria: de maagd of de hoer?

Na **Willem Elsschots** *Kaas* heeft **Dick Matena** nu ook *Het dwaallicht* verstript volgens de Wet van Matena, dus integraal. Die aanpak leverde een prachtige *De avonden* en *Kort Amerikaans* op. Maar bij *Kaas* vond ik die aanpak minder geslaagd. Mijn kritiek was, dat Matena Elsschot niet helemaal compleet leverde, er ontbrak nogal wat. Daarbij vond ik het tekenwerk – met uitzondering van het verzorgde omslag – tegenvallen: weinig uitgewerkte decors en gezichten.
Ook *Het dwaallicht* valt tegen, als je hoge verwachtingen hebt. Weer een fraai omslag, maar dan dezelfde bezwaren. Elsschots eerste en laatste regel ontbreken. Of hoeven wij niet te weten aan wie hij dit kleine meesterwerkje opdroeg? Of wanneer hij het schreef? Over de drukgeschiedenis trouwens geen woord. Aan het verhaal kan het niet liggen. Dat wordt beschouwd als één van Elsschots beste.
De ik-figuur neemt drie Afghaanse zeelui op sleeptouw, op zoek naar ene Maria van Dam. Die 'ik', duidelijk Elsschot zelf, denkt dat zij een hoer is. Tijdens de queeste zien we een omgekeerd Wildersiaanse *'clash of cultures'*, waarbij Elsschot met veel zelfspot moet bekennen zelf de grootste viespeuk te zijn. Het verhaal krijgt zo een extra dimensie: het is een vergelijking tussen de westerse en de islamitische wereld (vraagt een Afghaan, doelend op Jezus aan het kruis: 'wordt dat hier veel gedaan?') .
En zo zijn wij met Elsschot, het pseudoniem van *Alphons de Ridder*, met de drie wijzen uit het oosten op zoek naar Maria. Die dubbele bodem komt er in Matena's tekeningen niet goed uit. Antwerpen is wel glimmend nat en donker, maar er is weinig achtergrond en de koppen zijn weinigzeggend.
Je vraagt je af: waarom zo'n haast, Dick? WM

'HOU ME VAST' SCHREEUWT HIJ.
JE IK SLA DE BAKKAAN DOOR DE RUITEN
MAAR ONVERHOOFT LAAT HIJ ZICH NIET AFSCHRIKKEN, DAT IEMAND HEM NAKIJKT OF EEN PISJE HAAR HIJ JODELOPIG ZITTEN BLIJFT.
NIET TEGEN ZWAR-TEN.
NTUSSEN HEEFT AL HEEL WAARNEMINGEN NAAST ZIJN KAMERADEN. ALS EEN DIE NIET DAT HIJ ZIJN ZENDING VOLBRACHT HEEFT. ZOALS HET HOORT EN MET ONBESCHOORBARE KALME DE GEVOLGEN TEGEMOET ZIET.

In de rubriek *Winnen* in *Stripschrift 398* droeg men op het omslag andere hoofddeksels dan op de uiteindelijke versie.

Het dwaallicht

Matena & Elsschot
Athenaeum – Polak & Van Gennep 2009
ISBN 978-90-253-6400-7
Prijs €24,95
156 pagina's
zwart/wit (sk)

ADVERTENTIE

Nederlandse Stripklassiekers voor de jeugd van toen

TOM POES

Integrale uitgave van de 69 Tom Poes-verhalen uit het weekblad Donald Duck.
De verhalen waren voor velen de eerste kennismaking met de avonturen van Tom Poes en Heer Bommel. Geheel in de originele kleuren gedrukt.
Reeds 20 delen verschenen. Prijs per deel € 59.

Eric de Noorman

Voor het eerst volledig in boekvorm: alle verhalen van Eric en Erwin de Noorman.
Van alle striphelden die in de jaren veertig en vijftig hebben rondgelopen, is Eric de Noorman degene die het meest tot de verbeelding van zijn lezers sprak.
Reeds 22 delen verschenen. Prijs per deel € 52.

DICK BOS

Alle 73 avonturen van Dick Bos in een reeks van 19 luxe banden.
In april 1941 lag in de kiosken een klein boekje met een compleet stripverhaal! En wat voor één! Een met een echte held: judoka-detective Dick Bos!
Reeds 13 delen verschenen. Prijs per deel € 52.

Kijk op www.uitgeverij-panda.nl of vraag meer informatie.
T: 070 3615393, F: 070 3060256, E: info@uitgeverij-panda.nl

ADVERTENTIE

Fokke & Sukke deel 9!

Eindelijk weer een nieuwe bundel met de beste algemene grappen van de afgelopen tijd!

Reid, Geleijnse & Van Tol. 'Fokke & Sukke lachen zich gek'. ISBN 9789078-753162

SLECHTS **8,95**
BIJ BESTELLING VIA WWW.FOKSUK.NL

CATULLUS

V-bommen op Antwerpen – De dodelijke raketten van Dora

Verhaegen & Kragt
Eureducation 2008
ISBN 978-90-81131-46-9
Prijs €6,95
48 pagina's
kleur (sk)

Een verhaal met nuances

Bescheidenheid is veelal geen kenmerk van de wervende flaptekst op strips en andere boeken. De aanbevelingen op de achterflap van dit stripverhaal reppen van een 'meeslepend avontuur' en 'een verbijsterend stripverhaal' waarin een historische periode 'fenomenaal tot leven gebracht' wordt. Dat wekt hoge verwachtingen die niet volledig worden waargemaakt. Niettemin heeft **Marc Verhaegen**, die eerder bekendheid verwierf met zijn inzet voor de Vlaamse stripserie *Suske en Wiske* en *Senne & Sanne*, een verdienstelijk product afgeleverd.

Verhaegen heeft zich, samen met zijn medescenarist **Jan Kragt**, uitvoerig gedocumenteerd voor dit verhaal. De twee hoofdpersonen, Lisa (voorzien van twee curieus getekende ogen) en Mathias, vinden enkele brieven uit de Tweede Wereldoorlog. Deze prikkelen hun nieuwsgierigheid waarna zich een speurtocht in binnen- en buitenland ontrolt waarbij ze op zoek gaan naar Edward van Daele, een in Deurne woonachtige voormalige politieke gevangene van de nazi's die gebukt gaat onder een sterk schuldgevoel. De twee bezoeken vervolgens onder meer het Fort van Breendonk en de Gedenkstätte Mittelbau-Dora, voormalige nazi-gevangenissen.

In het beeld dat wordt geschetst van de oorlogservaringen ligt het accent enerzijds op de activiteit van het Belgische verzet en de politieke gevangenschap die daaruit resulteerde voor sommige opgepakte verzetslieden, en anderzijds op het Amerikaanse bombardement rond de ERLA-vliegtuigfabriek in Mortsel in april 1943 en latere Duitse aanvallen met V1- en V2-raketten op Antwerpen. Daarbij wordt geregeld gebruik gemaakt van flashbacks in grijstinten.

Schuldvragen blijken niet steeds eenduidig en gemakkelijk te beantwoorden. Aansluitend daarbij attendeert het verhaal op nuances. Niet uitsluitend Duitsers bleken een kwalijke rol vervuld te hebben, ook de betrokkenheid van Vlaamse SS'ers blijft niet onvermeld. Uiteindelijk blijkt zowaar de grootvader van hoofdpersoon Mathias 'fout' te zijn geweest.

ALS HET JULLIE HELPT MOGEN JULLIE HET DAGBOEK WEL EVEN LENEN.
ZIETS KWELT HEM AL JAREN. HIJ WIL ER NIET OVER PRATEN. MISSCHIEN VINDEN JULLIE AANWIJZINGEN IN HET DAGBOEK.
DAT WILLEN WIJ GRAAG VOOR U DOEN, MEVROUW.
U MOET ONS BELOVEN OM DE POLITIE TE VERWITTIGEN ALS HIJ VANAVOND NIET THUISKOMT.
DAT ZAL IK ZEKER DOEN.
ONGELOOFLIJK! WIJ HEBBEN ZIJN DAGBOEK, MAAR IK MAAK ME WEL ZORGEN OM EDWARD. HIJ MOET AL TACHTIG JAAR ZIJN.
ZIJN VROUW HEEFT ONS EEN BELANGRIJKE OPDRACHT GEGEVEN. DAT IS WEL HEEL BIJZONDER.
INDERDAAD. HET IS AAN ONS OM UIT TE VISSEN WAT HEM AL JAREN DWARS ZIT. MEER DAN ZESTIG JAAR NA DIE OORLOG!
LATEN WE HET DAGBOEK OP MIJN KAMER DOORNEMEN. HET IS AL VIER LAAT.
WIJ WAREN DEIE DIKKE MATEN, LOU, JOS EN IK.
WIJ WOONDEN IN DE BUURT VAN DE CONFORTABEL IN DEURNE IN DE SCHADUW VAN DE DRIE TOREINTJES.
WIJ HAALDEN ALLERLEI KATTEKWAAD UIT, ZOALS SNOTNEUZEN PLEGEN TE DOEN.
OP ZIJN DERTIENDE VERHUISDE JOS NAAR LEUVEN. ZIJN OUDERS BEGONNEN ER EEN CAFÉ.
LOU VERTROK EEN JAAR LATER MET ZIJN OUDERS NAAR MORTSEL. ZIJN VADER HAD ER WERK GEVONDEN IN DE MINERVA-FABRIEK.

In het beeld dat wordt geschetst van de oorlogservaringen ligt het accent enerzijds op de activiteit van het Belgische verzet en de politieke gevangenschap die daaruit resulteerde voor sommige opgepakte verzetslieden, en anderzijds op het Amerikaanse bombardement rond de ERLA-vliegtuigfabriek in Mortsel in april 1943 en latere Duitse aanvallen met V1- en V2-raketten op Antwerpen. Daarbij wordt geregeld gebruik gemaakt van flashbacks in grijstinten.

Schuldvragen blijken niet steeds eenduidig en gemakkelijk te beantwoorden. Aansluitend daarbij attendeert het verhaal op nuances. Niet uitsluitend Duitsers bleken een kwalijke rol vervuld te hebben, ook de betrokkenheid van Vlaamse SS'ers blijft niet onvermeld. Uiteindelijk blijkt zowaar de grootvader van hoofdpersoon Mathias 'fout' te zijn geweest.

De verhaalstijl doet zo nu en dan onmiskenbaar denken aan *Suske en Wiske*, al krijgen de beide protagonisten gelukkig wel een nadere invulling. Niettemin komt de vertelling enigszins braaf over, een euvel dat vaker opduikt in educatieve stripverhalen. De aanduiding 'meeslepend avontuur' is al te sterk uitgedrukt. Storend is bij voorbeeld het weinig overtuigende gegeven dat de echtgenote van de vermiste Edward van Daele bij een eerste kennismaking met Lisa en Mathias diens dagboek zonder zichtbare aarzeling aan de jongelieden meegeeft. Juist omdat inzage in dit dagboek wezenlijk is voor het verhaal, was een geloofwaardiger overdracht wenselijk geweest. KR

Rurouni Kenshin 1: Kenshin, Himura Battosaï
Rurouni Kenshin 2: De twee hitokiri

Watsuki
Glénat 2009
ISBN 978-90-6969-637-9 (deel 1)
ISBN 978-90-6969-638-6 (deel 2)
Prijs €6,95
192/200 pagina's
zwart/wit (sk)

Bizarre onomatopeeën en grote ogen

Japan, 1879. Het is het elfde jaar van het Meiji-tijdperk, dat loopt van 1868 tot 1912. De roerige periode van burgeroorlogen is afgesloten. In dit tijdperk van herstel is een aantal strijders hun broodwinning kwijtgeraakt. Zo ook Himura Kenshin. Hij behoorde tot de Hitokiri Battosaï, moordenaars, die hun zwaard- en gevechtstechnieken in dienst stelden van de regering.

Kenshin heeft na de bloedige periode een dure eed afgelegd om geen slachtoffers meer te maken. Hij keert het verleden de rug toe en gaat het leven leiden van een *rurouni*, een zwerver, slechts symbolisch bewapend met een *sakabatou*, een zwaard met een omgekeerde kling. Daaruit kan worden afgeleid dat hij geen slachtoffers meer wil maken.

Op zijn queeste wordt hij door een kendo-instructrice herkend en beschuldigd van het plegen van talrijke recente moorden.

Deze valse beschuldigingen brengen hem ertoe zijn rondtrekkend bestaan op te geven en de moorden op te lossen.

De spanning in deze mangareeks wordt afgewisseld met de nodige relativerende humor. Naast de wat vlakke hoofdpersoon acteert een stel gekke personages, dat de spot drijft met de werkelijkheid. De tekenstijl van **Nobuhiro Watsuki** varieert van zeer gedetailleerd in de decors tot ruig, wild en ongecontroleerd in de actiescènes, vol bizarre klanknabootsingen en grote ogen.Deze manga, voor het eerste gepubliceerd in Japan in 1994, verschaft een hoop informatie over de geschiedenis en politieke situatie in Japan in de tweede helft van de 19e eeuw. RB

Grimmig sprookje

Kim (Duchateau) zul je niet snel betrappen op zachtaardige humor. Dat blijkt bij voorbeeld uit de gagstrips *Aldegonne* en *Esther Verkest*. Veel absurditeiten en bizarre *Monty Python*-achtige vondsten, tot op het sadistische af. Met zijn toegankelijke tekenstijl weet hij er vaak nog een lichtvoetige draai aan te geven. In dit wonderlijke universum past zijn nieuwe strip *Antisol* wonderwel. Ditmaal geen gags, maar een 32-pagina's tellend excentriek en duister sprookje over een 'engel des doods' en een allesverzwelgende zon die de bevolking terroriseren. Een jongen en een meisje bieden verzet, maar het 'eind goed al goed' van dit sprookje pakt toch dramatisch uit. Bijzonder aan *Antisol* is de tekstloosheid. Deze pantomime-stijl werkt bij Kim uitstekend en vooral het einde met zwarte pagina's (nadat de zon is vernietigd) is inventief. In 2003 heeft deze Vlaming al eens een langere strip gemaakt: *De lichtrode ridder* (met Tom Bouden; een parodie op *De rode ridder*). Met *Antisol* bewijst Kim dat hij dit langebaanwerk ook onder de knie heeft. RS

Antisol

Kim
Oogachtend 2009
ISBN 978-90-77549-50-6
Prijs €7
32 pagina's
zwart/wit (sk)

Vermoeiend absurdisme

Wouter Diesveld (Amsterdam, 1977) maakt tekeningen met tekstballonnen of bijschriften. Veel van zijn werk is op *www.wdcartoons.com* te zien. Een bijzonder leuk onderdeel van die site is de 'wd-doehetzelfservice' waarmee de bezoeker zelf heel eenvoudig cartoons kan maken. Je kan uit daarbij kiezen uit verschillende figuren – van Bonnie de Vogel tot Ralph het Onbenoembare, of Gandalf bij voorbeeld, en je kunt die personen via tekstballonnen, die zich aan de inhoud aanpassen, dingen laten zeggen. Tegen zichzelf, of tegen elkaar, met of zonder lachondersteuning. Wie het probeert komt erachter hoe moeilijk het is om een leuke tekst te verzinnen, om grappig te zijn. Daarom in beginsel 'hoed af' voor degenen die zich daar serieus mee bezig houden. De complexiteit van de humor blijkt ook uit het uitgavedebuut van Wouter Diesveld. Bij het bekijken en lezen van zijn bundeling *Muis Mollie zet bussen in* maakte echter een grote vermoeidheid zich van mij meester: zoveel gezocht absurdisme, zoveel opzettelijke vervreemding, zoveel fantasie, zoveel Kamagurka, zoveel Gummbah en zoveel Bandirah, enzovoorts. Maar zo weinig te lachen. Ik wens Diesveld heel veel bewonderaars toe. Zelf hoor ik daar (nog?) niet bij. DR

Muis Mollie zet bussen in

Diesveld
Blauwe Bloem
2008
ISBN 978-90-78771-04-3
Prijs €9,90
80 pagina's
zwart/wit (sk)

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

Voor strips, boeken, originele tekeningen, autofolders, strip-verzamelobjecten en veel meer kijk je op www.profbarabas.nl
Nu vele Suske en Wiske-items in onze webwinkel!
-MALI-
Prof. Barabas
Met spoed gezocht: mooie stripverzameling. Barabas biedt u een eerlijke en goede prijs!! Mail ons op info@profbarabas.nl of bel 06-16110888

AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN **AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR **POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM**

- ***t/m 3 mei 2009*** *Expo 'Politiek in prent 2008', Persmuseum, Zeeburgerkade 10, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6928810 of www.persmuseum.nl*
- ***t/m 3 mei 2009*** *Expo 'Beestjes en ander gespuis', met werk van Schwantz, Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: (+31)(0)50-3178470 of www.nederlandsstripmuseum.nl*
- ***t/m 17 mei 2009*** *Expo 'Drakentanden', met tekeningen van Michiel de Jong, Kasteel Groeneveld, Groenveld 2, Baarn, info: www.kasteelgroeneveld.nl*
- ***t/m 7 juni 2009*** *Expo '20 Jaar manga in Europa', Belgisch Stripcentrum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980 of www.stripmuseum.be*
- ***t/m 30 juni 2009*** *Expo 'Het Belgisch stripverhaal – Een kruisbestuiving', Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Regentschapsstraat 3, Brussel, België, info: www.fine-arts-museum.be/site/nl*
- ***18 en 19 april 2009*** *Stripbeurs Arnhem, Promenadezaal Hotel Haarhuis, Stationsplein 1, Arnhem, info: www.stripbeursarnhem.nl*
- ***19 april 2009*** *14e Mercatorstripbeurs, Gemeenteschool Kruibeke, Bazelstraat, Kruibeke, België, info: (+32)(0)486-744899 of www.mercatorstripbeurs.be*
- ***25 april 2009*** *1e Lustrumviering, Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: (+31)(0)50-3178470 of www.nederlandsstripmuseum.nl*
- ***26 april 2009*** *Gentse Stripbeurs, met onder anderen Kim Duchateau en Tom Bouden, Bouwschool Gent, Martelaarslaan 13, Gent, België*
- ***3 mei 2009*** *3e Strips op de markt, Markt, Gouda, info: (+31)(0)6-14334647 of www.stripsopdemarkt.nl*
- ***15 augustus 2009*** *11e Kamper Stripspektakel, Oudestraat/Van Heutszplein, Kampen, info: (+31)(0)38-3320997 of www.steck.nl*
- ***26 en 27 september 2009*** *De Stripdagen, Expo Houten, Meidoornkade 24, Houten, info: (+31)(0)6-22408450 of www.stripdagen.nl*
- ***11 t/m 13 december 2009*** *Strip Turnhout 2009, Cultureel Centrum De Warande, Warandestraat 42, Turnhout, België, info: www.stripturnhout.be*
- ***16 en 17 januari 2010*** *Stripfestijn Rijswijk, Expo Rijswijk, Volmerlaan 12, Rijswijk, info: www.strip2000.nl*

Manga verovert Europa

Je kunt er tegenwoordig niet meer omheen. Manga's hebben een belangrijk aandeel in de stripboekenschappen èn in de verkoopcijfers. Nog geen twintig jaar geleden zette deze Japanse stripvorm voorzichtig voet aan land in Europa. *Akira* was één van de grondleggers van de stormvloed aan uitgaven van vandaag de dag. De tentoonstelling *20 Jaar manga in Europa*, nog tot 7 juni dit jaar te bezoeken in het Belgisch Stripcentrum in Brussel, kijkt terug naar de afgelopen twintig jaar en beschrijft die opkomst en de verschijningsvormen van manga. *Shônen* is zo'n vorm en richt zich op jonge jongens, met veel vechtpartijen binnen het omslag. *Yu-gi-oh!* is wellicht de bekendste, maar ook *Detective Conan* of *Shaman King* zijn bekende voorbeelden. *Shojo* richt zich weer meer op jonge meisjes; het klassieke uitgangspunt dat die meer met romantiek, gevoel en emoties bezig zijn klopt ook hier. *Alice 19th* en *Fruits Basket* zijn sprekende exponenten. *Seinen* is een vorm die zich op de meer volwassen jeugd richt en meer realistischer scenario's in zich heeft met een duidelijke aanwezigheid van geweld, angst en verschrikking. Denk hierbij aan een reeks als *Say Hello to Black Jack*. De laatste jaren wordt ook meer en meer de volwassen lezer gegrepen door manga. *Boeddha* en nog recenter *Ode aan Kirihito* van Osamu Tezuka staan keer op keer hoog genoteerd in allerlei top 10-lijstjes. Manga: je kunt het niets vinden en je kunt het prachtig vinden. Als je er nog niet uit bent is deze expositie misschien een mooie gelegenheid om alle varianten eens te beschouwen en dàn pas een oordeel te vellen. Paul Herman, de man achter Glénat Benelux, samen met Kana topuitgever van manga binnen het Nederlands taalgebied, stelde als commissaris de tentoonstelling samen die bestaat uit zeldzame uitgaven, originele documenten, reproducties en – volgens het persbericht – 'tot de verbeelding sprekende objecten'. We zijn benieuwd. TdK

Meer info: zie agenda.

ADVERTENTIE

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10
Fax 010 - 411 38 54

→ HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN. FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN... HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.

>WAARHEEN?

Tijdens het jaarlijkse stripfestival van Angoulême (de 36e alweer) werden weer diverse prijzen uitgereikt. De grote prijs van Angoulême was dit jaar voor **Blutch**. Traditiegetrouw bombardeert dat je meteen tot juryvoorzitter van de editie het jaar erop. Als beste album werd Winshluss' versie van *Pinocchio* verkozen. Winshluss is het pseudoniem van Vincent Paronnaud. Hij werkte ook – samen met Marjane Satrapi – aan de filmversie van *Persepolis*. Andere prijzen waren er voor Bastien Vivès met *Le goût du chlore* (beste nieuwkomer) en Gally met *Mon gras et moi* (publieksprijs). Joann Sfar won de prijs voor het beste jeugdalbum met *Le petit prince*.

STRIPTEKENAARSOPLEIDING AAN KUNSTACADEMIE ZWOLLE

De inspanningen van **Hanco Kolk** en **Jean-Marc van Tol** met hun pleidooi voor een meer professioneel stripklimaat in Nederland lijken hun vruchten te gaan afwerpen. Vanaf september dit jaar kun je aan Artez Hogeschool voor de kunsten in Zwolle als student kiezen voor de studierichting Comic Design. Waarmee ook in Nederland eindelijk een volwaardige beroepsopleiding tot striptekenaar wordt gestart.

Geert de Weyer won tijdens de stripbeurs van Breda de Strippublieksprijs 2009. Deze prijs wordt door het publiek gekozen uit drie door de organisatie genomineerden.
De Weyer won het van Dick Heins (bijdrage aan *Klein Suske en Wiske*) en het duo Minck Oosterveer en Willem Ritstier (voor het initiëren van twee reeksen na de stopzetting van *Nicky Saxx*). De Weyer kreeg de prijs voor zijn *100 stripklassiekers die niet in je boekenkast mogen ontbreken*.

De stripreeks *Senne en Sanne* van **Marc Verhaegen** verhuist van uitgever. Stichting Euroducation gaat de nieuwe albums uitgeven en neemt daarmee het stokje over van Ballon Media. Verhaegen meent dat hij nu in staat is de reeks op een meer volwassen manier uit te bouwen. Eerder werd bij Ballon Media de reeks *Sabbatini* van Thomas du Caju al stopgezet. Het stripfonds is daarmee afgeslankt tot *Jommeke* en *K3*.

Het Franse uitgeversconcern **Média-Participations** (waar Dupuis, Dargaud, Lombard en Kana deel van uitmaken) heeft de Franse gameproducent Anuman opgekocht.

De integrale editie van *Het jaar van de olifant*, dat in acht losse delen verscheen bij uitgeverij Bries, wordt dit jaar uitgebracht door de literaire uitgever Manteau.

Het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal wijzigt haar naam in Belgisch Stripcentrum. Volgens directeur Willem de Graeve is de oude naam te oubollig voor deze tijd en zal binnenkort de naam in en op alle uitingen zijn aangepast.

→ HARRY'S POSTZEGELHOEKJE

Land van herkomst: Japan
Jaar van uitgifte: 2004
Cataloguswaarde: € 1,70 per stuk

Het was 1980 toen ik als 11-jarig jongetje de schaar zette in *Televizier* om afleveringen van *Strijd der planeten* te verzamelen. De Avro zond de gelijknamige tekenfilmserie uit tijdens *Avro's Kinderbios*. Ik vond het allemaal geweldig, maar was het hele verhaal als volwassen vent al snel vergeten. De herinnering kwam weer boven toen ik onlangs een reeks postzegels uit Japan in de uitverkoop zag die was uitgegeven onder de merkwaardige noemer 'wetenschap, techniek en tekenfilmfiguren'. Naast zegels van een perpetuum mobile, de eerste Japanse satelliet, polyacetyleen en een stripachtige weergave van de kweek van menselijk cellen was er ook een plaatje van *Strijd der planeten*. Na enig speurwerk kwam ik erachter dat het origineel eigenlijk *Gatchaman* heet en uit Japan komt. De door mij geliefde Amerikaanse tekenfilmserie was daarvan afgeleid. Als ik mijn plakboek destijds beter had bewaard, had ik er nu veel geld voor kunnen vragen, want er schijnen nog steeds fans te bestaan. HW

→ INBOX

COMMENTAAR? KRITIEK? EEN UITGESPROKEN MENING? ALLES IS WELKOM VIA **INBOX@STRIPSCHRIFT.NL** OF IN POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM. MAAR... DE REDACTIE BEHOUDT ZICH HET RECHT VOOR OM DE SCHAAR TE HANTEREN, DAT SPREEKT VANZELF.

METEN IS WETEN (ALS JE MAAR WEET WAT JE MEET)

In Stripschrift 397 *bespreekt Rudi de Vries een met diagrammen bestaafd onderzoek van de SMB (Stichting Marktonderzoek Boekenvak) en komt tot een verontrustende conclusie: het gaat niet goed met Het Beeldverhaal in Nederland! In 2007 werden er ongeveer 976.000 exemplaren verkocht met een totale waarde van €5.300.000, oftewel €0,32 per persoon, zijnde 0,04 album. Dat is niet veel... Peter Ottens, sinds 1976 eigenaar van stripboekhandel Bul Super, reageert op dit onderzoek.*

De stripomzet in Nederland afmeten aan de hand van de verkoop in de boekhandel is onzin. Uit cijfers zou blijken dat de 3500 boekhandels 976.000 stripalbums per jaar verkopen, dat zijn 279 stripboeken per filiaal, oftewel nog geen album per dag. Maar door het complexe systeem van distributie is het onmogelijk om juiste cijfers te achterhalen, vooral omdat stripalbums ook nogal eens als tijdschriften worden genoteerd. Bovendien worden strips helemaal niet exclusief via boekwinkels verkocht, maar bij voorbeeld ook in stripwinkels, supermarkten, kiosken, warenhuizen, drogisterijen, Euroshopcenters, lectuurhallen, via het internet, boekenclubs, op beurzen of rechtstreeks van de uitgever.

FOKKE & SUKKE
HEBBEN CONNECTIES
NATUURLIJK, WOUTER, DIE KREDIETCRISIS EN DIE OMVALLENDE BANKEN ZIJN OOK BEST ERG...
MAAR WAT DOET HET KABINET MET DE INEENSTORTENDE STRIPMARKT?!!
DE STRIPDAGEN

En wat wordt er daar dan wel allemaal verkocht? Uitgeverij Standaard geeft bij voorbeeld vier keer per jaar een nieuwe titel uit van *Suske en Wiske*, oplage 200.000, waarvan 70% is bestemd voor de Nederlandse markt. Daarnaast worden de 250 bestaande *Suske en Wiske*-verhalen regelmatig herdrukt. *De rode ridder* door Martin Lodewijk en Claus is sterk in opmars. Goodold Vandersteen alléén is dus al goed voor meer dan 976.000 exemplaren per jaar.

Daarnaast zijn er nog de grote uitgevershuizen als MDS (Lombard, Dupuis, Dargaud) en La Caravelle (Casterman, Glénat, Daedalus). Helaas zitten beide in Wallonië, en hun oplages voor de Nederlandse markt zijn zeer moeilijk te achterhalen *(Combien?...)*

Het Stripschap becijferde dat er ongeveer 1.300 titels per jaar in het Nederlands verschijnen, exclusief herdrukken. Trek daar de small-press van af, evenals hobbyuitgaven, voeg de herdrukken toe en je komt op zo'n geschatte 1000 titels in kleur per jaar, met oplages van minimaal 3000 en als uitschieter *Asterix*: 400.000 (helaas niet ieder jaar).

Uitgeverij Talent heeft in korte tijd om en nabij de 400 striptitels uitgebracht, met oplages van 3000 tot een veelvoud (de zeer populaire serie *Lanfeust*). Deze geschatte oplage van 1½ à 2 miljoen stuks valt buiten de cijfers, immers het merendeel werd rechtstreeks uit België aan de winkels geleverd.

Uitgeverij Sanoma heeft al bijna 150 titels uitgegeven van de *Donald Duck*-pockets, die regelmatig worden herdrukt. Deze strips, die ook niet worden meegerekend, liggen overal in grote hoeveelheden te koop. Ook manga's en grafische romans, veelal in eigen beheer geïmporteerd, tellen nergens mee.

Extrapolatie van een eerder onderzoek van de Branche Vereniging Stripspeciaalzaken geeft aan dat de ondergrens om te overleven voor een stripwinkel tegenwoordig tussen €200.000 en €250.000 omzet per jaar ligt. Er zijn tachtig stripwinkels. Dat betekent een omzet van 80 x €250.000 oftewel €20.000.000, redelijk harde cijfers. De gemiddelde omzet zal hoger zijn, maar daar moeten nog het tweedehands en de aanhangende artikelen vanaf.

De Nederlander geeft €0,32 per jaar uit aan 0,04 stripalbum, concludeert Rudi de Vries. Laten wij eens kijken in Delft, waar ik sinds 1976 mijn stripetablissement uitbaat. Op 100.000 potentiële kopers zou dat een omzet geven van €32.000 per jaar. Maar ik ga ervan uit dat ik in ieder geval de ondergrens haal, €200.000. Ik vertegenwoordig maximaal de halve omzet, dus dan koopt Delft minimaal voor €400.000 oftewel €4,00 per jaar, per persoon. Omgerekend betekent dat voor Nederland een omzet van €60.000.000.

Met een gemiddelde prijs van €5,50 (€5.300.000 omzet, 976.000 exemplaren) zijn dat per jaar 11.000.000 albums. Boeken zijn weliswaar duurder, €12,50 gemiddeld, maar uit de bovenstaande voorzichtige schattingen blijkt dat 1 op de 4 à 5 verkochte boeken in Nederland een stripalbum is.

Met de stripverkoop in Nederland gaat het redelijk goed, ook in vergelijking met het buitenland. Alleen niet in de boekhandel. Maar dat wisten we al...

Peter Ottens, Delft

ADVERTENTIE

Vanaf april weer volop verkrijgbaar!

STRIPPAREL

Olga Lawina

door Martin Lodewijk, Willem Vleeschouwer en Ruud Straatman

paperback, 72 pagina's, zwart/wit, €9,95

www.stripstift.nl

→ WINNEN

Bij uitgeverij De Vliegende Hollander verscheen in maart de Nederlandstalige integrale versie van de grafische roman *Watchmen*. Het boek van Alan Moore en Dave Gibbons viert momenteel triomfen in een filmversie in de bioscoop. Natuurlijk blijft de stripversie de ultieme beleving en in samenwerking met de uitgever geeft *Stripschrift* drie exemplaren weg aan lezers die deze beleving willen ervaren door ons het goede antwoord te geven op de volgende vraag:

Welke zes 'superhelden' spelen de hoofdrol in het verhaal *Watchmen*?

Stuur het antwoord
vóór 30 april 2009 naar

Watchment-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Bij meer dan drie goede oplossingen zal er worden geloot. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

Uitslag Johnny-prijsvraag *Stripschrift 397:*
Wij wilden weten wat de eerste zeven woorden zijn die Johnny Goodbye uitspreekt in de eerste Nederlandse albumuitgave. Die tekst luidt: 'Zullen we het nog maar eens proberen?' Het goede antwoord werd ons meerdere malen gestuurd waardoor loting bepaalde wie de winnaars werden van het nieuwe en gesigneerde *Johnny Goodbye*-album van uitgeverij Arcadia. Dat zijn **Huub Cuppen** (Helmond), **Bert Jans** (Staphorst) en **Aart Kouwenberg** (Schagerbrug). Gefeliciteerd allemaal!

STRIPSCHRIFT COLOFON

JAARGANG 41 • NUMMER 2 (399) • APRIL 2009

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os,
Dik Rondeltap, Rik Sanders

Medewerkers
Olav Beemer, Ben Bits, Ruud Booms,
Peter Breedveld, Han van Buuren,
Esther Captain, Toon van Driel, Ann Goelen,
Ed Hengeveld, Erik van der Hoeven,
Willy Lohmann, Willard Mans, Kees Ribbens,
Bas van der Schot, Erwin Suvaal,
Rudy Vrooman, Harry Wibier

Omslag
Griffo

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e redactie@stripschrift.nl

Abonnementen
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd.
Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.

Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €46,00
België €49,00
Other countries €63,00
IBAN NL56 PSTB 0009 3475 90
SWIFT/BIC PSTBNL21
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd.
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripstift.nl

Druk
Printec Offset, Kassel, Duitsland

Uitgever/Distributie Nederland

Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e uitgever@stripstift.nl
w www.stripstift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Distributie België
Pinceel, Leuven
AMP, Brussel

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

http://www.catawiki.nl

catawiki

Catalogus | Mijn Verzamelingen | Mijn Shop | Mijn Profiel

Kresse boeken

Zoek

Let's build the best collector's catalog *together*

Lassowerpen en
1939 € 85,00

De Scharlaken Letter
1940 € 100,00

Het Majoraat
1940 € 100,00

Don Pablo
1940 € 100,00

Indonesisch Dossier
1945 € 65,00

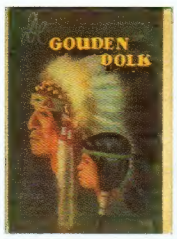

De Gouden Dolk
1946 € 400,00

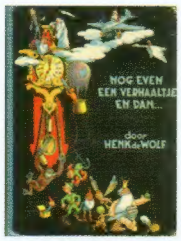

Nog een verhaaltje en dan
1947 € 15,00

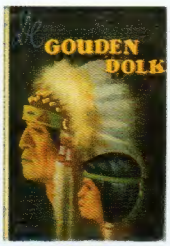

De Gouden Dolk
1948 € 375,00

Het kabinet van Moeder
1956 € 7,50

De krant van Kees van Dam
1956 € 7,50

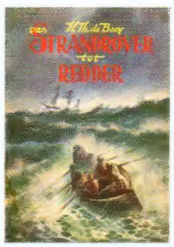

Van strandrover tot redder
1956 € 7,50

Winnetou het opperhoofd
1958 € 35,00

Reinaert de Vos
1959 € 25,00

De Otter drie-twee roept
1959 € 15,00

'De vijf' en de spooktrein
1959 € 12,50

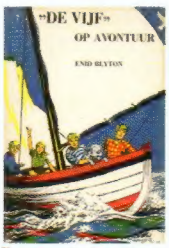

'De vijf' op avontuur
1959 € 12,50

'De vijf' op trektocht
1961 € 12,50

'De vijf' op trektocht
1961 € 12,50

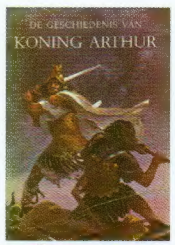

Koning Arthur
1962 € 20,00

De grote sagen
1963 € 35,00

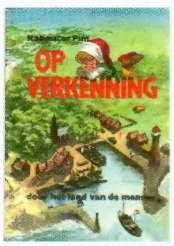

Kabouter Pim op verkenning
1963 € 10,00

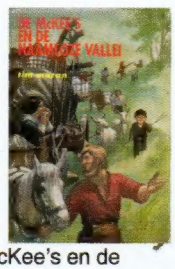

De McKee's en de
1965 € 10,00

Byzantium
1966 € 20,00

Winfair en de paardendieven
1966 € 10,00

Winfair en de oude vijand
1967 € 10,00

www.catawiki.nl

- stripcatalogus (140.000 titels)
- beheer je eigen verzameling
- je eigen webwinkel
- ontmoet mede-verzamelaars
- is en blijft 100% gratis

N.B. Deze cataloguswaarden gelden voor eerste drukken in goede staat. Zie de website voor boeken in andere drukken en condities.